

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In Qvibvs Singvlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Liber VI. De unione Schismaticorum omnium cum Ecclesia Catholica procuranda.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38601

ad Missam audiendam non debere admitti infideles, Ethnicos, Judæos, Hæreticos, Excommunicatos, Interdictos, Schismaticos, Incestuosos, Simoniacos, Infames, *Cap. Cleros distinct.* 21. & alibi sæpè in jure Canonico habetur expressè. Possunt tamen hi omnes ad prædicationem verbi Dei audiendam cum ceteris admitti, si non sint denunciati, ut videntur juxta *Cap. Episcopus nullum de consecrat. distinct. prima. Cap. Judæi quorum, de consecrat. distinct. quarta* junctis gloss. quæ conciliant capitula quæ videntur contraria; de quo Navar. *Manu. cap. 25. num. 56. & cap. 27. num. 36.* ad quæritum dubium.

Est tamen inter Infideles, & Fideles excommunicatos, aut interdictos denunciatio specialis differentia: nam propter infideles advenientes non deseritur Missa jam incepta. Propter excommunicatum autem vel interdictum denunciatum adstantem, Missa cæpta est relinquenda, si ante initium facti Canonis, seu ante consecrationem accedat, donec talis exeat Ecclesiam, momentibus ceteris adstantibus. Quod si nollet exire, ejiciatur ab eis; sed si metuatur seditio & sanguinis effusio, Missa relinquatur à Sacerdote, omnesque abibunt.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM

LIBER VI.

De unione Schismaticorum omnium cum Ecclesia
Catholica procuranda.

P R O L O G V S.

Vemadmodum divinæ charitatis unio, quæ membra Ecclesiæ vivo suo capiti Christo coaptat & adstringit, DEO gratissima est: ita vehementer displicet membrorum divisio, quæ spiritum pacis & dilectionis extinguit. Quamobrem qui inter veros Ecclesiæ filios rem DEO acceptissimam facere cupiunt, in conversionem Schismaticorum, qui ab Ecclesiæ Romanæ corpore seipfos dividerunt, serio incumbere debent; quod subjectis rationibus persuaderi videtur.

Prima: Negari planè non potest, quin Ecclesia Latina Græcæ, & alijs Orientis provincijs, ubi schisma grassatur, plurimum debeat, cum ab eis pretiosissima bona, antequam scinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres sanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monumentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum esse, quod pars Ecclesiæ nobilium germinum productrix se à summorum Pontificum obedientia subtraxerit? eoque dolore unà cum gratitudinis stimulo ad schismaticorum reductionem non excitetur?

Secunda: Clarissima Concilia in Ecclesia Græca ac Orientali celebrata sunt; & profectò pios animos intimè mover divisio ejus partis, in qua unio tot sanctorum facta, & ad commune totius orbis bonum derivata fuit. Quocirca pro parte illa refarcienda JESU Christi famuli strenuè laborare debent.

Tertia: Ipsa gentis ruditas summa commiseratione digna est, præsertim si cum vitiorum colluvie jungatur. Et quidem eò amplius adjuvanda esset, quò salutis propinquior est, cum minus quàm infideles, à Christo recedat. Ordo enim divinæ charitatis exposcit, ut eò plus dilectionis impendatur, quò quis vobis conjunctior est.

Quarta: Notum est ex schismaticis aliquos hæcærate nostra misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiæ obsequium redderent, pro his, qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non proflus tota defectionis causa in eorum fragilitatem refundenda est, cum probabile sit multos ex ipsis in Ecclesiæ obedientia fuisse perseveraturos, si ministros Latinos hæcæti fuissent.

Denique charitas ipsa validissimam rationem producit, ut quo quis DEO conjunctior est, eò fortius omnem divisionem à proximorum animis depellat. In ea verò missione, quæ ad Schismaticos instituitur (ut admixtos Schismaticos hæreticos præteream) pro charitate pugnatur, quodam scilicet prælij genere, quod veros Christi amicos decet: qui ferre non possunt Christi vestem discindi. Atque utinam Ecclesiæ Principes in adunando grege diviso plurimum auctoritatis & operæ, igne charitatis incensi, ponerent, ut fieret Christi vestis contexta per totum, & antiquæ sanctitatis forma rediret.

Schismaticorum autem reductionem in duo præcipua capita dividemus. Primum erit de Græcorum ac Ruthenorum procuranda salute. Deinde de Orientalibus omnibus juvandis, quorum maximus est numerus, Deo dante, dicemus.

LIBRI

LIBRI VI.

P A R S P R I M A.

De unione Græcorum ac Ruthenorum cum
Ecclesia Catholica.

Dum stetit in Oriente syncerior fides atque simplicitas, ingens fuit Græciæ splendor, tum ob Christiani orbis imperium, quod aliquando in Græcia floruit, tum ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At ubi Græci in superbiam elati, Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, divinitus factum est, ut & imperij splendorem, & quod majus est, in varios errores prolapsi Orthodoxam fidem amitterent. Pertentatum igitur fuit sæpè ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus quàm alijs modis, ut tanta atque ad eò præcipua Reipublicæ Christianæ portio, veterum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modò sentiret, quemadmodum Apostolorum sæculis una erat atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnoverit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, ut id quo sæpè convicti sunt, & judicio suo condemnati, confiteri jam nolint. Talis est schismaticis natura & conditio: nam cum pietatis speciem præ se ferat, eaque contenta sit (quo etiam furo nostri temporis hæretici populos deceperunt) caputque, à quo vitæ spiritualis sensum & motum accipiat, non habeat, vix rationis ullius vim extrinsecus admittit; & si quid veritate cogente admittit, hoc vix diu retinet. Et quamvis nullum fuerit sæculum, in quo non plura & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, ut latissimè ac satis eleganter Thomas Bozius *lib. 5. de Signis Ecclesie c. 4. & 5.* recenset: id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, ut res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cùm primum absoluta Florentina Synodus, libelli ea de re pro populi captu, & communi lingua per Orientem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum salutari effectus consultum, fecundiorè que segetem habuisset Ecclesia, quæ ut ita dicam, non potest consolari, quia non est.

Græci
quando
in schis-
ma lapsi.

Ecclesiæ
Romanæ
beneficia
in Ori-
entales.
Synodus
Florent.

Sed & præter *Eugenium IV.* si *Innocentius III.* *Gregor. X.* *Alexander VI.* alijque Pontifices hoc negotium aggressi non sola Synodorum convocazione, vel unius hominis Epistolæ ve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more urssissent, forsitan Ecclesia suo fœtu non esset orbata, ac tam insignes nationes ad pristinam gloriam redissent.

Verum etsi ex ista tantorum Pontificum diligentia pro Græcorum aliorumque Orientalium conversione adhibita, non tantus exciterit fructus, quantus optandus erat: tamen minime cessandum erit à solitudine, ut vinculo Religionis Catholicæ Ecclesiæ jungantur. At verò ut hoc fiat, non est opus unius diei aut legationis: etenim Arca, in qua pauci salvi facti sunt, non nisi 100. annorum spatio, id est, longanimi, & non intermissa perseverantia perfici potuit. Proinde huic rei seriò, ac cum magna animi longanimitate enixè connitendum est, ut fructus subsequatur, & ut Græci vera Religione imbuantur: tum quia inter alios ab Ecclesia Catholica dissidentes, Græcis tanquam conjunctioribus ac domesticis fidei, ac tanquam genti olim florentissimæ, & cujus antiqui Patres Ecclesiam illustrarunt, major quàm alijs cura pro recuperandâ eorum salute debeatur. Quare meritò alloquens cœli incolæ, civesque, domesticos DEUS exclamat quidam Doctor, Asserte, inquit, opem gratiamque divinam, tum nobis, tum verò mortalibus cunctis, ut ad Ecclesiæ, cujus admirandas & divinas explicavimus virtutes, convolent omnes complexum. Vide te quibus Oriens, unde Christianæ Religionis lumen effulserat, nunc tenebris involvatur, quibus miseris opprimatur. Item Græcia sapientiæ quondam parens, imperij summi sedes, ut altissima circumfundatur caligine, ut durissima servitute, postquam discessit ab Ecclesia, olim cœperit astringi, nunc autem penitus conteratur? Quomodo sedet quasi vidua domina gentium, Regina provinciarum? Evanuit ab illa decor Omnis, è sublimi missus est ignis in ejus ossa. Tetendit arcum suum DEVS, quasi inimicus firmavit dexteram suam, quasi hostis occidit omnes, quod pulchrum visu erat in tabernaculis ejus. Non est qui consoletur ipsam ex omnibus caris ejus, omnes amici spreverunt eam, non despectam tamen ab Ecclesia matre, quæ totis eam tutata est, atque adhuc tutatur sola adversus inimicos ejus. In suam domum vocat, illam domum luminis, domum sapientiæ, & omnium bonorum. Si ignoras te, ô pulcherrima nationum, abi post vestigia gregum tuorū, & pasc illos: juxta tabernacula pastoris illius, qui dicit adhuc Christus, *Pasce oves meas.* Vide ut ille brachio suo congreget agnos, in sinu tollat, at fœtos Romæ, & ubicunq; potest, ille gestet? Memi-

John. 21.

nisi quoties adversus lupum, qui nunc te tuosque discerpit, dilaniat, devorat, cum maximis suorum copiis, ut te ab amicis tuis desertam defenderet, adcurreret, adulari. Revertere in te tandem, revertere, & exemplo filij prodigi, vide quot in domo matris tuæ abundant, tu autem fame peris. Præterdite, o beatæ mentes, quæ in cælo degitis pereuntibus lumen, conciliate illis gratiam divinam, robur cæleste inspire, miseremini errantium, miseremini pereuntium: tum quia Græcorum schismati & vestigijs non contemnenda mundi pars inhæret; hujus enim sectæ & religionis sunt Moscovitæ, Rutheni, & aliæ nationes: latissimè namque patent eorum ritus & fines: nam ab ortu Solis gaudent Constantinopolitano ac alijs tribus Patriarchatibus; à Septentrione universo Moscoviæ Patriarchatu & Lituaniæ parte, hoc est, alba Russia & rubra; à Meridie Cypro & Creta, in qua 14. millia pagorum numerantur: occupantque alias quam plurimas gentes, præcipuè verò *Georgianos*, quos *Iberos* appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur, ut matrem, iisdem errorum tenebris implicantur.

Pro Græcorum igitur aliorumque Schismaticorum salute procuranda quatuor præstabitur. *Primo* de erroribus, qui Græcis attribuuntur, de Schismatis origine ac confutatione dicemus. *Secundo* de ratione juvandi Græcos, aliosque Schismaticos, eosque ad fidem alliciendi. *Tertio* in quibus rebus communicatio cum Schismaticis, Catholicis à sacris Canonibus sit permissa.

C A P V T I.

De erroribus, qui Græcis attribuuntur, & de eorum confutatione.

PRæcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino & alijs imputantur, quinarium numerum non excedant.

Primo, negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundo, asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato; adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, ut inter alia perverta dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana deservire, hæc duo omnino præcipua, & veluti totius dissensionis capita fuerint.

Tertio, docent nullum esse purgatorium locum, in quo anime corporibus emigrantes purgentur à lordibus, quas in corpore conuaxerant, antequam in æterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, elemosynas, & hujusmodi opera pia, quæ à vivis pro illis offeruntur.

Quarto, quod Sancti post hanc vitam ante diem iudicij DEUM facie ad faciem non vident, neque ejus visione fruuntur, nec peccatores ante eundem diem inferni supplicij afficiantur.

Quinto errant, negantes Summum Pontificem Romanæ sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiæ, ac B. PETRI Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi quinque esse totius Ecclesiæ primarios, & præcipuos Patriarchas, *Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Ierosolymitanum*, & inter hos quidem Romanum ordinis quidem & dignitatis primatum habere, ita ut in Concilijs & alijs Conventibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen ut nihil juris & potestatis in alios quatuor, præcipuè vero Constantinopolitanum habeat. Guido Carmelita & post ipsum Gabriel Palæottus de sectis hæreticorum, verbo *Græci*, multos alios errores Græcis attribuunt; licet Lucinia-

Guido
Carmelit.
Gab.
Palæot.

nus natione Cyprius, Ordinisque Prædicatorum *Lucinianus*, Theologus, pius & doctus apud Posselinum *Tom. Cypri. Biblioth. lib. 6. c. 8.* magnam prædicorum errorum partem fuisse Græcis impostam contendat, ut nos etiam obiter hic adnotavimus.

Ex mente igitur prædicorum Auditorum errant Græci *primò*, affirmantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Christi Matth. 5. *De corde exeunt cogitationes mala, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c.* quamvis Lucinianus, ubi supra, excale Græcos ab hoc errore.

Secundò errant Græci, cum dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cum Eucharistiam suscipiunt, non recipere corpus Domini, contra illud Apost. *Quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, &c.* quibus verbis factis ostenditur, quod peccatores verè illud sumant, licet indignè, & quod iudicium accipiant, non dijudicantes corpus Domini: licet Lucinianus falsò hunc errorem Græcis imponi assermet.

Tertio primas nuptias admittunt, secundas damnant: in quo clarè Evangelio contra dicunt Matth. 10. & 19. Si enim alter conjugum mortuus sit, alter solutus est, ut iterum possit nubere. Sed Lucinianus negat damnari secundas nuptias à Græcis; fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis.

Quarto docent nuptiarum fædus posse pro conjugum arbitrio dissolvi & fieri divortium. Lucinianus tamen apud Posselinum ubi supra, affirmat, nunquam inter Græcos permittum fuisse divortium, quo liceret novas querere nuptias.

Quinto errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non servare abtinentiam à sanguine & suffocato, non advertentes illud Apostolorum decretum contra idololatriam cultores latum fuisse, qui immolatum & idololatriam edebant. Quare tantum illud servandum erit sicut & à Catholicis servatur, ubicunque inter gentes, quæ idola adorant, immolantia sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolantia & non alia prohiberi docent gravissimi Orientalium Patres, B. Cyrillus Hierosolymitanus in 4. *Catechisi*, B. Cyrill. D. Grego. Nazianz. *Serm. in sanctum Pascha*, Justin. *Greg. Naz. Martyr. q. 45.* Origenes *lib. 8. contra Celsum*, & alij.

Sextò Mart. Origenes.

Sexto afferunt Eucharistiæ Sacramentum, in die cenæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis & efficacis, quàm alio quolibet die confectum. Hunc tamen errorem falsò imponi Græcis Lucinianus quoque defendit.

Septimo errant Græci cum Sacramentum extreme unctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant: id enim aperte pugnat contra illud Jacobi, qui de hoc Sacramento loquens ait: *Et oratio fidei salvabit, vel (ut textus Græcus habet) sanabit infirmum.*

Octavo, affirmare etiam Græcos refert Prateolos, ubi supra, non esse peccatum dare aliquid ad usum, contra illud Luca 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessarium rei furto sublata restitutionem, ut quis possit assequi vitam æternam: non animadvertentes, *non tolli peccatum, nisi restituatur ablatum.* Si quid aliquem defraudaverit (inquit Zachæus) reddo quadruplum. Hanc tamen esse calumniam apertam in Græcos docet Lucinianus; nam apud illos asserit hæc verè peccata censeri, atque ab eorum sacerdotibus adigi penitentes, ut reddant quod debent.

Nono, mortua Sacerdotis uxore, credunt Sacerdotem non amplius esse Sacerdotem, quasi ab uxore & non à Christo per Episcopum sacerdotium suscepisset, vel character sacerdotialis esset debilis. Hunc tamen errorem Lucinianus Græcis imponi apertissime docet ubi supra.

Decimo, errant Græci existimantes, non licere Christi imaginem sculpi, sed tantum depingi, non animadvertentes sculptilia à DEO fuisse prohibita, ut Judæorum animos pronos, ad idololatriam, ab eadem averteret: Orta vero jam Evangelij luce, seclusoque idololatriæ periculo, licet hominibus DEI, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus pijs modis sive per imagines depictas sive sculptas excitare, & ad mentem revocare. Hi sunt errores qui Græcis solent attribui.

Adversus Græcorum errores scripserunt in primis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi, Emanuel Caleta, Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingelus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezantius, Bessarion Cardinalis Nicænus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus. Et præcipuè Georgius Scholarius (deinde vocatus Gennadius cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur) qui cum Synodo Florentinæ cum alijs Græcis adfuerit (ubi omnes de suis erroribus convicti ad Ecclesiæ unitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abeuntes omnes ad vomitum reversi sunt) elegantè Græcorum errores confutavit, eorumque calumniis contra Ecclesiam Latinam objectis doctè & piè respondit: cuius opera versa in Latinam linguam habentur Tom. 4. Bibliothecæ SS. Patrum.

Ex Latinis verò D. Anselmus Archiepiscopus Cantuar. in *Opus. de azymo*, Rabanus Maurus de *Institutione Clericorum* li. 1. c. 31. de Sacramento corporis & sanguinis Domini, Hugo Etherianus adversus errores Græcorum ad *Alexandrum tertium* Pontificem Maximum libris tribus, qui habentur Tom. 9. Bibliothecæ Sanctorum Patrum, & Chrisolanus Mediolanensis Archiepiscopus de Spiritu sancto, S. Tho. de Aquino *Opus.* 1. & 2. contra Græcorum errores, & omnes ejus expositiones in primam partem in quæst. celebri de processione Spiritus sancti, Cardinalis Turrecrem. in Expositione decreti de unione facta in Synodo Florentina, & novissimè licet breviter Antonius Possel-

vinus vir pius & doctus in sua Molcovia, Azorius 2. Tom. *Institut. Moral. lib. 4. cap. 14.* Et potissimum, ut alios nunc omitam, sacra Synodus Florentina, ubi Patres doctissimè Græcorum errores confutarunt. eisque penitentiam, & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque unionis Bulla ab Eugenio IV. Pontifice Maximo Græci discessere, cum tamen neque ab ipsis, neque à Latinis, tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilij Florentini decreta, nec unionis Bulla publicata, quod causa fuit, ut Græci sicut & antea, in suis erroribus permancerent.

CAPVT II.

De origine errorum & schismatis Græcorum.

Dicam nunc breviter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigeat, Græci primatum visibilis hujus ac militantis Ecclesiæ PETRO Apostolo, ejusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facile credebant, & confitebantur, ut latius probat Cardinalis Bellarm. lib. 2. de Roman. Pontif. in Controversia de Summo pontifice. Quare in Conciliorum confirmatione necessariam Romani Pontificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis, vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ sive Episcopi aliqua afficiebantur injuria, ad Romanam Sedem, ut defenderentur confugebant.

Quinimò ex toto terrarum orbe ad eandem veluti ad Petri Sedem Episcopi de rebus fidei, aliisque gravissimis quæstionibus scribebant: atque ad ejusdem Pontificis maximi jussum vel cogebat Concilia, vel coacta petebant, ut confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperij sui sede Bizantium translata, Romam Christi vicario cessisset; Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis antepone, & secundum à Romano Pontifice facere voluere, sicut ex Concilij Constantinopolitani Canon. 5. patet. Nec hoc quidem contenti, anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, ut ex *Act. 16.* Chalcedonenis Synodi constat. Prope verò annum 600. Episcopum Constantinopolitanum Oecumenicum, id est, orbis terræ Episcopum sive universalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac denique anno 1054. (ut superbia ascendit semper) apertum schisma prodire cœpit, adeo ut solum antea semina jacta viderentur: imperante enim illo tempore Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa universalis fieri Patriarcha, cujus dignitatis nomen jam dudum sibi usurpaverant ejus prædecessores, proclamare cepit Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos, ob hanc causam, quia Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere assererent, & contra decretum Concilij Nicæni in Symbolo illud Filioque addidissent. Romano autem Pontifice de prima Sede ejecto, ad se primam Sedem jure pertinere, quia post Romanum primus esset, ajebat. Hæc fuerunt Græcorum schismatis semina: sed quia ex cæcati tumore superbia ordinem à Christo institutum

Jacobi 5.

Luca 6.

Luca 19.

Lucianus, Cyrillus, Dominicus

I. Cor. 10

Eman.

Cal.

Georg.

Prot.

Theo. Ga.

za, Georg.

Trap. Bess.

sarian.

Georg.

Scholar.

Cyrillus, Gregorius, Iacobus, Ursus, Laurentius, Hieronymus

torum & honorem Petri successoribus debitum, arripere & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati atque confusi sunt, Turcarum mancipia effecti, bonis litteris, & libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad unam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plura desiderat de Græcorum Schismatis origine, legat Azorium 2. Tomo Institut. Moral. lib. 4. c. 18. per totum.

CAPVT III.

De processione Spiritus sancti Disputatio, in qua ostenditur Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere.

Cum Græci negent Spiritum sanctum à Filio procedere, & conquerantur Latinos ad Symbolum Nicænum addidisse illam particulam (*Filioque*) duo nobis erunt tractanda. Primum probabimus ex scriptura sacra, Concilijs, & Patribus (potissimum Græcis) Spiritum sanctum à Filio quoque procedere. Secundo meritò potuisse, & debuisse Latinos particulam illam (*Filioque*) symbolo addere.

De origine hujus erroris & schismatis aliqua licet breviter attigimus supra, nunc brevitati etiam consulentes, scire oportet, olim in symbolo Nicæno & Constantinopolitano nullam mentionem fieri de processione Spiritus sancti à Filio, quia cum in Ecclesia non esset circa hoc exortæ hæreses, non opus fuit in symbolo id explicare: postea verò cum Orthodoxi omnes unanimi consensu docerent Spiritum sanctum à Filio etiam procedere, pertinaciter id negantibus Græcis, addita fuit majoris charitatis gratia, ab Ecclesia symbolo Nicæno & Constantinopolitano illa particula *Filioque*. Quando verò fuerit à Latinis facta illa additio *Filioque*, licet id clarè non constet, verisimilius creditur fuisse factam circa annum sexcentisimum. Nam in Concilio Toletano octavo celebrato circa annum sexcentisimum quinquagesimum tertium, recitatur symbolum cum hac additione: & cum ante hoc tempus, non inveniatur cum illa, ut constat ex Concilio Toletano tertio, anno quingentesimo octuagesimo nono celebrato, signum evidens est, illo medio tempore, fuisse à Romano Pontifice, additionem factam, ut creditur in Concilio ingenti Latinorum Patrum propter dissensiones quasdam exortas inter Galliam & Hispaniam: quamvis non constet quale fuerit illud Concil. ut notavit D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. unde quamvis certò non possit explorari, neque locus, neque tempus hujus additionis, certum tamen est, vel in aliquo Concilio generali, vel auctoritate alicujus summi Pontificis additam esse.

Ex scripturis ostenditur Spiritum sanctum procedere à Filio.

Primo Joan. 16. *Omnia, quæ habet Pater mea sunt,* inquit Christus, Item Joan. 17. *Omnia tua mea*

sunt: id est, quicquid habet, Pater habet etiam Filius, excepta sola Paternitatis relatione, ut Augustinus exponit: sed Pater habet esse principium Spiritus sancti non ut Pater, sed ut Spirator: ergo & Filius id ipsum habet. Deinde si Pater & Filius non haberent omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plusquam relatione, & proinde substantia. Nam Pater ut Spirator non est relativum ad Filium: ergo sicut Spirator distinguitur à Filio, distinguitur per spirationem non ut relatio est, sed ut forma quædam in Patre subsistens, & proinde Pater & Filius in substantia differunt, quæ fuit Arianorum hæresis.

Secundò Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Quid accipiet à Filio Spiritus sanctus nisi scientiam? nam paulò ante dixerat vers. 13. *Non à seipso loquetur, sed quacunque audiet loquetur,* & de scientia exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Augustinus. Quomodo autem potest Spiritus sanctus accipere à Filio scientiam, nisi accipiendo ab illo essentiam? Quicquid enim aliud dicitur, sicut Spiritus sanctus creatura. Theophil. & Euthymius duas insinuant solutiones. Prima Spiritum sanctum accipere de scientia Filij, quis nihil docet contrarium ijs, quæ docuit Filius, Secunda illud, *de meo*, significare de meo thesauro, qui est Pater, ac si diceret: Accipiet unde ego accepi.

Sed prima solutio non quadrat: non enim solum Christus dicit, *Accipiet de meo*, sed etiam dicit, *Non loquetur à semetipso*, ubi aperte indicat scientiam Spiritus sancti non esse illi à seipso sed à Patre, & Filio: Deinde ipse Christus rationem reddit quare dixerit, *accipiet de meo*, quia *omnia, quæ habet Pater, inquit, mea sunt.* Quæ ratio non videtur quid valeat, nisi admodum extorqueatur textus, si sensus non sit, accipere de Filio Spiritum sanctum, ut accipit à Patre. Secunda solutio etiam non satisfacit: Nam thesaurus scientiæ in Deo non est persona Patris præcisè ut persona, sed essentia divina, quæ est communis Patri & Filio. Thesaurus enim, & scientia perfectionem absolutam significant, perfectio autem absoluta ad essentiam spectat. Quare Paulus ad Coloss. 2. *In Christo, inquit, omnes thesauri sunt scientiæ & sapientiæ Dei.* Spiritus ergo accipiens de hoc thesauro accipit de re communi Patri, & Filio.

Quæres, quare dixerit *de meo*, & non potius *meam essentiam*, aut *sapientiam*, &c. & cur ait in futuro *accipiet*, & non in præsentibus *accipit*. Respondeo *de meo*, dixisse, quia Spiritus sanctus non accipit Filiationem, sed essentiam, & proinde non totum id, quod est in Filio accipit, Dixit autem *accipiet* in futuro, quia acceptio illa est æterna, & continet in se virtute omnia tempora; Scripture autem tempora exprimit prout res de qua agitur postulat; hoc autem loco describitur Spiritus sanctus tanquam legatus à Patre, & Filio mittendus ad Apostolos; legati vero tunc instruuntur, cum mittuntur, ideo dicit, *quacunque audiet, & de meo accipiet.*

Tertio Joan. 16. *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: Si autem abiero mittam eum ad vos.* Item cap. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Missio autem tantum esse potest, aut per imperium, quomodo mittuntur servi à Dominis, aut per Consilium, quomodo dicuntur mitti, qui instruuntur à sapientioribus; aut per modum causæ, cujus gratia, quomodo mittit ad bellum, cujus meritis sit bellum; aut per modum consensus, quæ ratione mittit, qui consentit multi, vel quia res tantum.

tum mittuntur ejus, qui dicitur missus, sicut qui diceretur mitti, quando mittuntur insignia ejus. Denique aut per naturalem productionem, quomodo arbores dicuntur emittere flores.

Primo & secundo modo Spiritus sanctus non potest dici à Filio mitti, cum non sit inferior, aut potentia, aut sapientia Filio. Neque tertio & quarto, tum quia hoc non est nisi improprie mitti, tum quia etiam dici posset Patrem mitti à Filio, quia filius est etiam causa sua meritis, & consentit ut ad nos veniat Pater. Quinto quidem contendunt Græci Spiritum sanctum mitti à Filio, scilicet quod Spiritus sancti dona nobis largiatur Filius: sed aberrant, tum quod non solum dona dentur Spiritus sancti, sed etiam ipse Spiritus sanctus ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ecce distinctionem inter dona ipsa, & Spiritum sanctum. Deinde si mittere Spiritum sanctum sit tantum mittere dona, Pater mittetur etiam à Filio, & Spiritu sancto: quia qualibet persona est auctor omnium donorum. Denique pari ratione dici posset, mitti Filium à Patre, nihil aliud esse, quam mitti Filij dona, & sic eluderetur Incarnationis Mysterium.

Joan. 20. Quarto Joán. 20. *Insufflavisti, & dixisti: Accipite Spiritum sanctum,* hac enim cæremonia voluisse Christum declarare Spiritum sanctum ab illo procedere, docent August. lib. 3. in Maxim. cap. 14. Cyrill. 12. in Joán. c. 56.

Mat. 10. Rom. 8. Quinto eodem modo in scriptura dicitur Spiritus sanctus Patris Spiritus, & Filij Spiritus; *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Rom. 8. *Si quis Spiritum Christi non habet.* At dicitur Spiritus Patris, quia à Patre procedit: ergo similiter dicitur Spiritus Filij, quia ab ipso procedit.

Nec respondere possunt dici Filij Spiritum, quia simul cum Filio à Patre procedit, vel quia est Filio similis. Nam sicut non obstante relatione Spiritus sancti ad spirantem diceretur Filij Spiritus sanctus, eo tantum quod procedant ambo à Patre, vel quia similes in natura: pari ratione dici posset Christus Spiritus sancti Filius, & verbum non obstante relatione ad Patrem, & dicentem, quia simul etiam ambo à Patre procedunt, & item in natura similes.

Idem probatur ex Concilijs.

E Adem fidei veritas definita est in Concilijs. Et in primis Concilium Ephesinum in Epistola totius Concilij ad Nestorium his verbis definit: *De Spiritu quoque cum dicit: Ille me clarificabit: hoc rectissime sentientes unum Christum Dominum, & filium non velut alterius egentem gloria, consitemur à Spiritu S. gloriam consecutum, qui ejus spiritus nec melior, nec superior ipso est. Sed quia humana opera faciens ad demonstrationem sua Deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso glorificari dicitur, quod virtus sua, vel disciplina qualibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit substantia spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietatis, juxta id quod spiritus est, & non Filius, attamen alienus ab illo non est: Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est. Unde & ab isto similitur sicut ex DEO Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per Sanctorum manus Apostolorum miracula gloriosa perficiens Dominum clarificavit. ESUM Christum postquam ascendit in caelum. Nam creditus est Christus natura DEUS existens per suum Spiritum virtutis: efficiens, ideoque di-*

*cebat, De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Nequaquam verò participationis alterius idem Spiritus sapiens, aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, & nullo profusus indigens bono: nam paternæ virtutis, & sapientia, id est, Filij, spiritus creditur; & ideo ipsa res, & subsistente virtute virtus, & sapientia comprobatur. Haec enim Nestorius Christum hominem distinctum suppositum astrueret à Filio Dei, nec beatam Virginem DEI genitricem confiteri velle: cumque illum errorem etiam inde probare contenderet, quod Christus homo fuerit à Spiritu S. clarificatus, ut ipsemet & Joán. 16. prædixerat ea sententia, *Ille me clarificabit,* &c. explicat Conc. quam ratione Christus à Spiritu S. sit clarificatus, addens eum Spiritum esse Spiritum Christi, quatenus Christus est DEI Filius, à quo etiam, inquit, sicut ex DEO Patre procedit.*

Quod autem Epistola illa non fuerit solius Cyrilli, sed totius Ephesinæ Synodi, constat in primis ex verbis illis ad initium ejusdem Epistolæ: *Religioso, & Deo amabili Nestorio, Cyrillo, vel quicumque sunt apud Ephesinam synodum.* Fit autem in ea peculiaris mentio Cyrilli, quoniam auctoritate Celestini Papæ præsidebat toti Concilio. Constat deinde, quoniam ex sequentibus Concilijs generalibus in Græcia celebratis est manifestum, Patres illius Concilij fidei defensionem adversus Nestorium consecisse, quæ sanè nulla alia est in ea Synodo, quam ea, quæ in ea Epistola continentur. Nam fidei confessionem, quam ejus Concilij Patres fecerunt, in qua fusus, ut errores Nestorij flagitabant, exponuntur Nicænz, Constantinopolitanæque Synodi confessiones: eam, inquam, confessionem unâ cum tredecim Anathematismis in Epistolæ formam redactis ad eundem Nestorium absentem, si forte respiceret, tanquam ad amicum benigne direxerant.

Accedit præterea, quod ex eisdem Concilijs, quæ sunt in Græcia consecuta, certum est, quæ continet ea Epistola fidei definitiones esse. In Concilio enim Chalcedonensi, *actio quinta* in prima fidei definitione suscipiunt Patres tanquam fidem orthodoxam ea, quæ in tribus præcedentibus Concilijs generalibus definita fuerunt: scilicet in Nicæno, Constantinopolitano, & Ephesino. Cumque ad Ephesinam ventum est, adjicitur sequens sententia: *Statimur etiam S. synodum Ephesinam, cujus fuerunt auctores venerabilis memoria Celestinus Roma urbis, & Cyrillus Alexandria Ecclesia Sacerdotes.* In secunda vero fidei definitione additur beatissimi quondam Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis Synodicas Epistolas, tam ad Nestorium, quam ad ceteros per Orientem congruas, & sibi consentientes suscipit, ad confirmationem quidem Nestorianæ amentis, & ad interpretationem eorum, qui religioso zelo salutatis symboli cupiunt intellectum. In quinta præterea Synodo, *actio quinta anathematismo 13. & 14.* feriuntur anathemate, qui repugnant definitis à S. Synodo Ephesina, & beato CYRILLO, sique manifesta mentio de contentis in Epistola ad Nestorium. In sexta etiam *act. 7.* in definitione fidei Orthodoxæ suscipiuntur Epistolæ synodice, quæ à B. Cyrillo scriptæ sunt adversus impium Nestorium, & ad Orientales Episcopos, & denique ea omnia, quæ à quinque præcedentibus Concilijs universalibus definita fuerant. Quo fit, ut dogma de processione Spiritus sancti à Filio in tertia Synodo generali fuerit definitum, & in tribus sequentibus in Græcia celebratis confirmatum, ac subscriptum.

Eandem veritatem statuit Concilium Lateranense.

nense secundum, sub Innocentio tertio *Cap. firmitec de sum. Trin. & fid. Cath.* his verbis *Pater à nullo, Filius à Patre, ac Spiritus sanctus pariter ab utroque.*

Item in *Conc. Lugdunensi Cap. fidei de summa Trinitate, & fide Catholica lib. 6.* ubi Gregorius X. *Fideli*, inquit, *& devota professione fatemur, quod Spiritus sanctus aternaliter, ex Patre, & ex Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus inspirationibus, sed una inspiratione procedit. Hoc professus est haecenus, predicavit, & docuit Sancta Romana Ecclesia, mater omnium Fidelium, & magistra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum, atque Doctorum Latinorum pariter, & Graecorum incommutabilis, & vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragibile praemissa veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi. Nos sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes, qui negare praesumpserint aternaliter Spiritum sanctum ex Patre, & Filio aternaliter procedere, sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex uno procedat. Haec Gregorius X. in eo Concilio.*

Accedit Concilium Florentinum, cui Joannes Palaeologus Graecorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & multi alij Episcopi Graecorum interfuerunt, ubi post longam disputationem communi Latinorum, & Graecorum consensu *Sess. ultima* in litteris sanctae unionis, Decreto de processione Spiritus sancti sequens definitio edita est: *Approbante hac sacra Synodo Florentina, definitum, ut hac fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, quia Spiritus sanctus à Patre, & Filio aternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul, & Filio, & ex utroque aternaliter, tanquam ab uno principio, & unica inspiratione procedit, Declarantes, quod id SS. Doctores, & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentia Spiritus sanctificus & Patrem. Et quoniam omnia, quae Patris sunt ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, prater esse Patrem hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre aternaliter habet, si quo etiam aternaliter genitus est. Haec Florentina Synodus. In eisdem litteris sanctae unionis legere licet: rationem, qua Graeci, & Latini ad concordiam venerunt, teste enim utriusque explicarunt, quod antea dicebant, inventum est eos solis verbis dissensisse, cum Graeci non se satis explicarent, nec intelligerent Latinos, crederentque eos in ea esse sententia, ut dicerent Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio tanquam à duobus principiis, distinctisque inspirationibus, quod nunquam asseruerunt, ut patet ex *Conc. Lugdunensi*, ubi contrarium fuerat definitum.*

Divus Antoninus tertia parte suarum *historiarum titulo 22. cap. 13. §. 13.* refert nullum ferè fructum ex ea concordia fuisse sequutum, eò quod Graeci non curaverint eam definitionem populo tradere, quin potius Episcopi, & Sacerdotes, qui Concipientes non adhaerunt, in eodem errore suo permanerint, & mortuo Joanne Palaeologo per sequentis Imperatoris creationem ad statum pristinum errore Graeciae redierint, unde perseverant adhuc Graeci ab Ecclesia Romana divisi, non minus, quam ante Concilium Florentinum. Ad d. D. Antoninus in penam tanti delicti 14. anno sequenti post Concilium Florentinum, Constantinopolim videri captam à Turcis, & patet post totam Graeciam.

Eandem veritatem statuit Concilium Toletanum primum in *Confessione Fidei* cum dicit, *Spiritum quoque esse paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed à Patre, Filioque procedens.* Fuit vero Conc. hoc confirmatum à Leone primo. Cujus auctoritas congregavit, firmavitque Conc. Chalcedonense, Idem affirmat Leo primus *sermone secundo in Pentecosten.* Idem Toletanum tertium *anathematismo tertio*, Toletanum quartum *cap. 1.* Toletanum sextum *cap. 1.* Toletanum octavum in *Symbolo Fidei*, demum Toletanum undecimum in *professione Fidei.*

Ex Patribus Graecis idem statuitur.

Eandem veritatem non solum Latini omnes (semper constanter assererunt, sed etiam (ut ex Conc. Lugdunensi, & Florentino constat) praecipui Graeci Patres: in quorum numerum referuntur, quotquot Ephesinae & tribus sequentibus Synodis generalibus in Graecia celebratis interfuerunt, Et quamvis Graeci Patres in duas soleant classes dividi, quod alij Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere ferè eisdem verbis ac nos dissentire fateantur; alij autem, licet in verbis Latinorum non consentiant, re tamen ipsa nihil differant, dum docent Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere. Utriusque classis Patrum testimonia referam.

In primis S. Athanasius: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Haec ille in *Symbolo.* Quod Athanasij esse patet: primò, quia Nazianzenus *Oratione de laudibus Athanasij* dicit eum composuisse perfectam fidei confessionem Occidenti, & Orienti notam. Secundò, quia Augustinus in *Psal. 120.* citans nominatim Athanasium Episcopum Alexandrinum, integrum vesiculum hujus Symboli adduxit, & suppresso Athanasij nomine, utitur hujus Symboli *lentenij lib. 5. de Trinit. 8. Epist. 174. Enchirid. cap. 36.* passim, ut in Ecclesia notissimi.

Non fuisse autem particulam, (*Et Filio*) additam huic symbolo, hinc constat, quod habeatur in Graeco; & quod Toletanum quartum *cap. primo* recitat confessionem fidei ferè ad verbum, sumptam ex hoc symbolo, in qua haec particula habeatur. Quare cum Graeci non haberent quid responderent ad hoc testimonium, dicebant, teste Genнадіо *lib. pro defensione Concilij Florentini cap. primo sect. quinta* Athanasium fuisse ebrium cum haec scripsit.

Idem quoque Athanasius *serm. quarto* contra Arianos affirmat Spiritum sanctum accipere à verbo. In Epistola ad Serapionem Episcopum de Spiritu sancto, sic loquitur: *A Patre dicitur procedere, quoniam à verbo Patri desumit, & mittitur, & donatur.* Et infra: *Spiritus porro à Filio accipit: de meo enim (inquit) accipit & annuntiabit vobis.* Et paucis interjectis: *Cum igitur istiusmodi ordinem, & naturam habet Spiritus ad Filium, qualem filius habet ad Patrem, qui fieri potest, ut qui Spiritum sanctum creaturam dicit, non illud idem necessario, & de Filio sentiat?*

Sanctus Cyrillus in illud Joëlis: *Effundam de Spiritu meo, haec habet: Quatenus enim DEUS ex DEO naturaliter est Filius, genitus enim est ex Deo patre, proprius ipsius, & in ipso, & ex ipso est Spiritus, sicut profecto & ex Patre ipso intelligitur.* Idem in *Exposit. 9. Anathematismi*, sic ait: *Factus homo unigenitus Dei Filius mansit*

fit quoque DEVS, omnia quae Pater habens prae se esse Patrem, propriamque sibi, qui ex ipso, & ipsi innatus est Spiritus sanctus. Idem etiam in Apologia ad Theodoretum, ait: *Procedit enim sicut ex DEO Patre Spiritus, iuxta Salvatoris vocem, non tamen alienus à Filio est. Omnia enim habet cum Patre, & idcirco dictum quoque est illud: De meo accipiet. Et in lib. ad Palladium per interrogationem, & responsionem, ait: Mirabile haudquaquam est Spiritus sanctus, vel ipsum mutari intelligi, in ipsam Momus divinam resultabit naturam; si DEI Patris est, nec non & Filij, substantialiter ex ambobus, hoc est ex Patre per Filium effusus Spiritum. Et in quinto ad Heremiam, inquit: Cujus proprium esse dicimus Spiritum sanctum? Num solus DEI Patris? vel certe Filij an verò utriusque divinis, & amborum tanquam unum ex Patre per Filium propter identitatem essentiae? Hermia responder, ita ajo, amice, Et Cyrillus, rectè.*

Sanctus Epiphanius in Anchorato apertissimis verbis: Spiritus sanctus ex Patre, & Filio tertius appellacione. Et ibidem: *Uterque habitat in homine iusto, Christus, & Spiritus ipsius. Si ergo Christus ex Patre creditur DEVS de DEO, & Spiritus à Christo, vel ex ambobus, ut Christus ait: qui ex Patre procedit, & ille de meo accipiet. Et ibidem: Atqui dicit aliquis: Ergo dicimus duos Filios esse, & quomodo Christus unigenitus? Nequaquam. Tu vero qui es, qui contraria de eo dicit: filium vocat ex se. Spiritus autem sanctus ab utroque. Et ibidem: Spiritus sanctus, Spiritus veritatis est, lumen tertium ex Patre & Filio. Et rursus: Quemadmodum enim nemo noscit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater: ita dicere audeo, quod neque Spiritum nisi Pater, & Filius à quo procedit, & à quo accipit. Neque Filium neque Patrem nisi Spiritus sanctus glorificans verè, & docens omnia, qui ex Patre & Filio est.*

Sanctus Basilus Magnus in tertio contra Eunomium circa principium, adeo clarè, & luculenter de veritate hujus articuli disputat, ut Graeci quidam temerario ausu tanti Patris auctoritatem perterritos non dubitarent verba quaedam sancti Doctoris expungere, atque alia de suo addere, sicuti nunc in excelsis legitur libris. Locus verò integer, Basilij proculdubio stylum, & grandiloquentiam reddens, à Bellatione recitatur, qui seillum Constantinopoli legisse, ait, in pluribus vetustissimis manuscriptis: *Qua enim necessitas si ordine, & dignitate tertius est Spiritus sanctus, tertium quoque esse natura? dignitate enim secundum esse à Filio, esse ab ipso habentem, & ab ipso accipientem, & nuntiantem nobis, atque omnino ab illa causa dependentem tradidit nobis peratis sermo, &c. Et contra Eunomium, lib. quinto cap. cui titulus: Quare Spiritus sanctus non est Filij filius? respondet hoc pacto: Non quia per Filium à DEO non sit, sed ne Trinitas insit à multitudine censeatur, & ex filij filios, ut in humanis sit habere putetur. Idem in eodem cap. propterea esse quidem Spiritum ex DEO manifestè declaravit Apostolus dicens, quod Spiritum, qui à DEO est, accepimus. Per Filium autem elucere clarè docet ubi Spiritum ipsius Filij nominat, sicut & DEI Patris. Constat autem legentibus Basilij verba Patrem hunc loqui de aeterna Spiritus sancti productione. Nam illud elucere, vel eluxisse, quod Graeci de temporali missionis male interpretantur, saepe Basilus ipse pro ipsa Spiritus sanctus processione ad intra ut vocant, explicanda usurpavit.*

Sanctus Joannes Damascenus lib. 1. de fid. Orthod. cap. 13. hæc habet: *Ipse igitur Pater mens est, verbi abyssus, verbi gignitor, & per verbum pro-*

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

ductor manifestativi Spiritus. Et rursus: Spiritus autem sanctus occulta divinitatis, Patris manifestativa virtus, ex Patre per Filium procedens, ut ipse novit, non generationis modo. Idem in fine capituli ait: Spiritus Patris cum ex Patre procedat, & Filij quoque est Spiritus, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedens, solus enim Pater causa est. Porro illud (per) singularem causae, seu principij naturam, & verba ipsa Damasceni non obscure indicant, & testatur Basilus magnus cap. 8. lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem in his verbis: *Quod per Filium creet Pater, neque imperfectam Patris creationem, neque impotentem Filij denotat operationem, sed unitam ipsorum voluntatem significat. Quare vox illa (per Filium) originalis causae confessionem continet, non autem ad coarguendam efficientem causam sumitur. Hoc etiam fuit Basilus cap. 5. ad Amphilochem.*

Idem docet Chrysothomus explicans illa verba: *Omnia per ipsum facta sunt: ait enim: Quod enim sic per ipsum dictum est, nullam aliam ob causam dictum est, quam ut ne Filium aliqui ingenuum suspiceretur. Ergo juxta horum Patrum sententiam vox illa (per Filium) accipienda est, ut originalis in Patre principij significativa. Hoc vero loquendi modo saepissime usus est Basilus Magnus, qui accuratissime, ac plenissime scripsit de Spiritu sancto, tum in quinque adversus Eunomium libris, tum in libro, quem de Spiritu sancto scripsit ad Amphilochem; praesertim verò cap. 18. ubi de Spiritu sancto ita disserit: *Igitur DEI cogitationis via est ab uno Spiritu per unum Filium, ad unum Patrem, & è converso. Naturae bonitas, & quae secundum naturam est sanctificatio, & regni dignitas à Patre per unigenitum ad Spiritum pervenit.**

Sanctus quoque Maximus in Epistola illa, quam citant Graeci Patres, Conc. Florentini declarat simul, ac tuetur dogma, & loquendi modum Ecclesiae Romanae, ait enim, quod Latini dicant ex Filio idem esse, quod Graeci per Filium, illumque loquendi modum, Latinos, inquit, dicere, sumptum esse à Patribus tam Graecis, quam Latinis. Praeterea explanans quid sibi velit aureum Zachariae Prophetae candelabrum, & lucerna, hæc ait: *Spiritus enim sanctus ut natura coessentialis est DEO Patri, ita & Filio secundum substantiam est, quippe qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedit. Ex his duobus loquendi modis & ex Filio, & per Filium Maximus, & Damascenus, sed praecipue posterior hic primum secundo postposuerunt. Imò Damascenus non vult esse dicendum ex Filio, sed per Filium. Quapropter Graeci Patres Concilii Florentini, & praecipue Patriarcha Joseph, ut habetur Sessione 27. post longas disputationes, & Sanctorum Patrum lectiones hujusmodi tandem procul sententiam, cui Graeci omnes acquieverunt.*

Posteaquam audivimus dicta Sanctorum Patrum Occidentalium, & Orientalium, quorum alia Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere dicunt. Alia vero ex Patre per Filium, tamen per Filium, idem est, quod ex Filio; & ex Filio, idem est quod per Filium; Nos tamen illud ex Filio omitentes dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium ab aeterno, & substantialiter, ut ab uno principio, & causa praepositione, per. in praesenti in Spiritus sancti praepositione significantem causam.

Quapropter videbatur illis inter praepositiones, per, & ex, hoc esse discrimen, quod Praepositio, ex, primum praesentiale, & procatarticum, ut Graeci vocant, principium denotat. Per vero, duo

deo simul connotat, & secundæ personæ actionem, & primæ, hoc est Patris suppositionem, vim, & actum producendi Filio communicantis. Atque in hoc communem Græcorum Patrum dicendi modum, sed præcipuè Maximi, & Damasceni sequuti sunt.

Ejusdem etiam sententiæ fuit Dydimus *lib. 2. de Spiritu sancto* (habetur inter opera D. Hieronymi.) Cyrill. Hierosolym. *Catech. 16. & 17.* Nazianzenus *Orat. 24.* & expressè Chrysostomus *Homilia 1. & 2. de Symbolo Tom. 5.* Philo à sancto Epiphanio Episcopus ordinatus in *lib. enarrationum in Cantica primo Tomo Bibliothecæ*, ac denique Gregorius Thaumaturgus, & Nyssenus referens ejus vitam, quatenus dicunt Spiritum sanctum esse imaginem Filii, ac denique omnes antiqui Patres Græci, excepto Theophylacto.

Sed Græci nobis objiciant Damascenum primo *lib. fidei Orthodoxæ ad finem cap. 11.* ubi ait: *Spiritum sanctum & ex Patre, & Spiritum Patris nominamus, ex Filio autem Spiritum sanctum non dicimus.* Quibus verbis videtur aperte docere Spiritum sanctum ex Patre procedere, non vero ex Filio. Respondemus Damascenum, se verbis quæ continuo sequuntur exponere, neque ea in re à reliquis Patribus dissentire. Subjungit namque: *Sed Spiritum Filij nominamus, (Si quis enim Spiritum Christi non habet, divinus inquit Apostolus, non est ejus) & per Filium apparuisse, & nobis traditum confitemur. Insufflavit enim, & dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum. Quemadmodum autem ex sole radius, & splendor (ipse enim fons est & radius & splendor) atque per radium nobis splendor tribuitur, & ipse est, qui illuminat eos, & participatur à nobis. Porro Filium neque Spiritum esse dicimus, neque etiam ex Spiritu.* Hactenus Damascenus. Ex quibus verbis constat eam esse Damasceni mentem, ut dicat Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, cum tamen è contrario (ut rectè subjungit) nec dicamus Filium esse Spiritum sancti, nec esse ex Spiritu sancto, eò quòd Filius nihil prorsus accipiat à Spiritu sancto: accipit autem Spiritus sanctus à Filio. Pater etiam Damascenum ostendere velle, ut Spiritus sanctus per Filium à Patre procedat, sicut splendor proficiscitur à sole per radium. Unde addit Spiritum sanctum per Filium apparuisse, & nobis esse traditum tanquam eum, qui à Filio, ut splendor à radio emanavit: Ideoque Christum insufflasse, quasi qui ex se emitteret, produceret, daretque Spiritum sanctum, dixissetque discipulis: *Accipite Spiritum sanctum.*

Joan. 20.

Ut ergo Bessarion *Cap. 7.* suæ orationis rectè notavit, ea ratione dumtaxat Damascenus, & nonnulli alii ex Græcis, affirmant Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium, non secus, ac splendor procedit à sole per radium. Renaunt verò concedere procedere ex Filio, quoniam apud eos dictio (ex) denotat emanationem ab aliquo tanquam à prima origine, & fonte, quo pacto Spiritus sanctus à solo Patre procedit, quoniam is solus à se, & non ab alio habet vim, qua spirat Spiritum sanctum. Verum quia Filius spirandi vim sicut & reliqua accepit à Patre per generationem æternam, haud secus quam radius à sole accipit vim fundendi splendoris, idcirco licet Spiritus sanctus proficiscatur à Filio, sitque ejus Spiritus, quin etiam ab eo detur, & mittatur, renuunt tamen aliqui Græci Patres concedere hanc propositionem, *Spiritus sanctus procedit ex Filio*, licet concedant hanc aliam, *Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium*, tanquam per suppositum, & causam intermediam inter Patrem, &

Spiritum sanctum, eo modo, quo radius mediæ causa est inter solem & splendorem. Atque id dicunt denotare dictionem *per*, unde sicut, quia radius principium est intermedium à quo emanat splendor, concedimus splendorem esse radii splendorem, non verò radium esse radium splendoris: ita vult Damascenus, ut dicamus Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, non vero Filium esse Spiritum sancti, aut de Spiritu sancto.

Ex hactenus dictis facile intelligitur eos Græcos, qui à Latinis dissentire videntur, solis verbis differre, esseque facillimam inter utramque Ecclesiam concordiam, longè tamen melius loqui ad rem, de qua agitur, Latinos, eoque Græcos, qui cum Latinis conveniunt.

Primum & secundum parent ex eo, quia neutri negant Spiritum sanctum accipere suam essentiam, ac esse subsistens, procedereque à Filio tanquam à supposito intermedio inter Spiritum sanctum & Patrem. Neutri item negant Patrem non ab alio, sed à seipso habere, quòd Spiritum sanctum producat, Filium vero id ipsum sicut etiam cetera à Patre accipere. Utrique etiam affirmant Patrem, & Filium non esse plura principia, sed unum tantum Spiritum sancti: nec spirare Spiritum sanctum distinctis, sed una tantum spiratione: licet Pater id habeat à se, Filius à Patre, Spiritus sanctus ab utroque, seu quòd idem est à Patre per Filium. Solum ergo differunt Græci quidam à Latinis in eo, quòd Græci volunt spirationem Spiritus sancti vocare processionem ex Filio, sed ex Patre per Filium; Latini verò vocant eam spirationem, processionem ex Filio, quæ sanè quæstio est de solo modo loquendi.

Solvuntur argumenta Græcorum:

Primum Græcorum argumentum ex verbis illis *Joan. 15. Cum venerit Paraclitus quem ego mit-* Joan. 15.
tam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, conficitur. Cum enim in iis tam aperte Dominus dixerit Spiritum sanctum à Patre procedere, & non addiderit etiam à Filio, temerarium omnino videtur asserere ab eo produci.

Respondeo cum Augustin. *lib. 3. contra Maxim. c. 14.* solum nominati Patrem, non ad excludendum Filium, sed quia Pater est auctor principalis Spiritus sancti, eò quòd ab ipso Filius potentiam habeat seu virtutem spirandi. Non excludi verò Filium, probatur ex similibus scripturæ loquendi modis. *Matth. 16. Caro* (inquit) *& sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in celis*, in quibus verbis erit solus nominetur Pater, non tamen propterea alia excluduntur personæ, cum ea revelatio facta fuerit à tota Trinitate. Item de Spiritu sancto dicitur, *ille vos docebit omnia*; & tamen Pater & Filius etiam omnia docent, imò, ut *lib. de processione spiritus sancti* ratiocinatur Anselmus, eisi dictum esset, *Nemo producit Spiritum sanctum nisi Pater*, nec etiam excluderetur Filius, sicut nec in illis *Matth. 11. Nemo novit Filium nisi Pater*, non excluditur Filius & Spiritus sanctus à cognitione Filii. Dici præterea ulterius possit, in prædictis verbis manifeste Filium poni, cum Christus dicat missurum se Spiritum sanctum, & missio in divinis, processio sit naturalis.

Secundum. In Concilio Ephesino lectum est symbolum Nestorianorum, & liber Theodoretici contra anathematismos Cyrilli, ac in utroque habetur expressè, Spiritum sanctum non procedere à Filio. Cum verò PP. Concilii tacuerint, omnino

omnino approbasse videntur eam sententiam.

Respondeo, in eodem Concilio, & in quarto, ac quinto lectam fuisse Epistolam Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua bis habetur Spiritum à Filio habere suum esse, & PP. non contradixerunt: ergo (retorquendo argumentum) approbaverunt. Deinde Theodoretus negavit Filium procedere etiam per Filium, quod tamen Græci non asserunt. Igitur si quid valet eorum argumentum, Concilium approbavit sententiam illis contrariam. Denique ipsum Concilium satis suam significavit sententiam, cum summo consensu probavit totam Cyrilli doctrinam, & contrariam Theodoretii, & Nestorianorum damnavit.

Tertium, ex Dionysio *Cap. 2.* de Divin. nominibus p. 1. desumitur, ubi ait: *Solus fons supersubstantialis Deus est Pater*. Respondeo dici solum fontem, non quomodocumque; sed quia non habet aliunde divinitatem: Filius autem dicitur etiam fons, sed de fonte, sicut DEUS de DEO. Ita Epiph. *Hæres. 69.*

Quartum, Basil. Epist. 43. *Nullam* (inquit) *secundum propriam notionem communionem habet Filius tum Patre*; ergo non convenit cum Patre in spiratione.

Deinde ait, propriam notionem Spiritus sancti esse, quod per Filium, & cum Filio cognoscatur, & ex Patre subsistentiam habeat.

Ad primum locum Respondeo, non loqui Basil. de qualibet notionem, sed de notionem, quæ est proprietas, nempe filiatione: spiratio enim non est proprietas, Filius autem in filiatione nullam revera habet communionem cum Patre.

Ad secundum esse pro nobis, si bene intelligatur: non enim vult dicere Spiritum sanctum cognosci ex doctrina, & prædicatione Filii: nam eo in loco disserit de distinctione personarum iætina, & æterna, quæ non debet sumi à temporali nostra cognitione, sed cognosci per Filium, & cum Filio, ut relativum per suum correlativum. Nam paulò antè dixerat, Spiritum sanctum ex Filio pendere, & non posse unum sine alio cogitari (quod est proprium correlativorum,) & proinde Spiritum sanctum esse à Filio. Nemo enim dicit Filium esse à Spiritu sancto.

Quintum. Omnia quæ habet Pater, habet etiam Filius, excepta causalitate, ait Orat. ad Episcop. qui venerant ex Ægypto, Nazianzenus.

Respondeo, non loqui de quacumque causalitate, sed de causalitate Patris erga Filium: vult enim dicere omnia quæ Pater habet esse Filii, exceptis illis, quæ sunt propria Patris. Ita enim postea confert etiam Spiritum sanctum cum Filio, *omnia* (inquit) *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus, excepta filiatione*: id est, excepta proprietate personæ, à qua procedit sive produciuntur.

Sextum. Leo tegius Papa, qui post additionem, *Filioque*, in symbolo factam vixit, (ut testis est Petrus Lombardus 1. *dist. 11.*) iussit scribi ad fidei cautelam in tabula argentea symbolum Constantinop. sine additione illa, & poni in altari post corpus sancti Pauli: ergo illam additionem abstulit.

Respondeo Pontificem dedita opera hoc fecisse, ut servaretur memoria Constantinopolitani symboli, quale fuerat, & ut intelligerent omnes non damnari illud Symbolum, nec esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesia plura Symbola, quæ omnia recipit, & honorat, nec unum destruit aliud, quævis aliquid sit expressius in uno, quàm sit in alio.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Septimum. In cap. 3. Joannis Theophil. *sanctus*, (inquit) *Latini male hæc exponentes, & minus rectè intelligentes dicunt, quod Spiritus etiam ex Filio procedat*.

Sed Theophil. tempore schismatis vixit, & proinde rejicitur, sicut neque reciperent Græci Bernardum, Rupertum, aut alios similes Patres.

Octavum. Spiritus sanctus est unus: ergo unum habet principium non duo, & una spiratione procedit, non duabus.

Respondeo, hoc totum esse verum, non tamen sequi unum principium esse idem, ac unam personam, & unam actionem ab una tantum esse persona in divinis. Nam unum est principium mundi, & una creandi actio, & tamen mundus est à tribus personis, quibus est communis actio creandi: alias sequeretur aliquam personam divinam non esse creatorem; illud autem unum principium Spiritus sancti est Pater & Filius: qui licet sint duo spirantes, unica tamen spiratione spirant. Nihil enim multiplicatur in Deo nisi relatio opposita; spiratio autem qua Pater spirat non opponitur spirationi qua spirat Filius, atque proinde unica est non multiplex.

Nonum. Pater est sufficiens principium Spiritus sancti, ergo non requirit auxilium Filii.

Respondeo, Filium cum Patre spirare, non quia Pater eget auxilio, sed quia habent eandem potentiam: qua ratione mundus produciuntur etiam à tribus personis necessario, necessitate, quam vocant, producentis, & quia intrinsecè ad rationem Spiritus sancti spectat distingui illam realiter à Patre & Filio, propterea de necessitate etiam, quam vocant producti, ab utroque procedit.

Ultimum. Si à Filio procedit Spiritus sanctus, ergo Patri similior est Filius quàm Spiritus sanctus, Nam Filius spirat cum Patre spirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

Respondeo, si in hoc esset attendenda similitudo, simile sequeretur incommodum, si Spiritus sanctus à solo Patre procederet, nam tunc esset Filius similior Spiritui sancto quàm Patri; siquidem Filius procederet cum Spiritu sancto, & non produceret cum Patre: sed neutrum revera concludit. Nam similitudo attenditur ex parte essentia, non ex parte relationum.

Demonstratur rectè factam additionem *Filioque*.

HÆc particula *Filioque*, est explicatio Symboli, ut declarat Concil. Florent. *Definitus explicacionem verborum illorum (Filioque) veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licite, & rationabiliter Symbolo fuisse appositam*. Debuit autem explicari symbolum, cum multi credere cepissent Spiritum sanctum non procedere à Filio, hic enim error est contra fidem, teste Athan. in Symbolo: *Hæc est fides Catholica, quam nisi, &c. & Epist. ad Serapionem, & Concil. Florent. & ubi error ibi remedium quanto possit aptius afferendum est: nullam autem aptius quàm expressa symboli verba, cum symbolum sit quod omnes publicè profitentur*.

Sed Latinos sine consensu Græcorum hanc explicacionem facere potuisse constat: tum quod Papa Pastor universalis Ecclesiæ nequeat errare in decretis fidei ex cathedra docens, illius autem est decernere de fide, qui errare nequit, tum quia, & si tantum esset ut minimum primæ sedis

Episcopis, sine quo Concilia robur nullum (ut docet Gelasius in *Tomo de vinculo anathematis*) habent, si fieret Concilium, aliquid Episcoporum ab ipso confirmatum, ut aliquando factum est: tum etiam quod sit vel de fide, vel ritu quæstio: si posterus, potest quilibet in sua diocesi Episcopus aliquem introducere ritum sine aliorum consensu: si prius potuerunt quidem Latini (quavis Roman. Pontifex esset solum Patriarcha ceteris major) illud definire: non tamen quod statim reciperetur à ceteris, sed aliis videndum num res eadē definita: sin minus majus convocare Concilium: Græci autem non solum hanc particulam esse contra fidem nequiverunt probare, sed plures eorum fidei à Latinis convicti. Legitimè ergo facta est hæc additio à Latinis.

Dices, licet non fuerint necessario Græci initio vocandi, quare tamen non fuerint vocati?

Respondeo primo, an minimè fuerint vocati certum non esse. Secundò, non fuisse necesse, quia facilis quæstio: nec enim, sicut *lib. 4. ad Romanos*, 12. Aug. ist. ait, omnis hæc est talis est, ut propter eam omnes debeant provinciæ versari. Tertio, rei definiendæ necessitatem ita instillare, ut quantumvis malo occurrere oportuerit. Quarto, quia inutile, cum nulli extarent in Græcia homines docti.

Solvuntur objectiones Græcorum.

Prima, Decrevit sancta Synodus (scilicet 3. generalis) alteram fidem nemini licere profiteri, aut scribere, aut exponere præter eam, quæ definita fuit à sanctis Patribus, apud Nicænam urbem in Spiritu sancto congregatam; eos autem qui fuerint ausi aliam fidem componere, sive potrigere, aut profere his, qui volunt ad veritatis cognitionem converti ex Gentilibus, vel Judæis, vel etiam ex quolibet hæc est: istos, si quidem Episcopi fuerint aut Clerici, alienos Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos ab Clericatu, si laici fuerint anathematizatos esse.

Respondeo primò, prohiberi tantum mutationem quoad sensum contrarium symbolo, sicut *Galat. 1.* Paulus anathematizat docentes præter id quod docuit, cum tamen ipse alia postea docuerit. Alias Synodus 3. abrogasset Constantinop. Symbolum, quo tamen utuntur Græci; addidit enim multa ad Nicænum. Dicunt quidem Græci Constant. & Nicænam, pro uno, & eodem haberi; sed quare? nisi quia in eundem consistant sensum? Hæc autem particula *Etique* in eundem quoque tendit. Quare Græci cum non ignorarent opinionem Latinorum, & eam additionem factam fuisse, per annos tamen ciciter trecentos siluerunt.

Secundò, Esi prohiberet Concilium additionem etiam quoad verba, ejus tamen prohibitio non nisi ad singulos Episcopos, Clericos & Laicos intelligeretur extendi (si enim ad omnes Episcopos simul, ac Pontificem, quis eos deponeret?) Deinde non ignoravit Concilium par in parem non habere potestatem. At hanc additionem summus Pontifex, approbantibus postea tribus generalibus Conciliis, symbolo intexit.

Secunda. Esi hoc liceret Latinis, non tamen expedit: alioquin multa alia symbolo essent addenda.

Respondeo, convenienter id actum, tum quia dabat symbolum, sine hac particula, causas erroris: tum, quia facile poterat addi sine notabili mutatione symboli. Cum & quæcumque alia

particula addi posset, si Romano Pontif. aut Concilium videretur expedire.

Concluditur Disputatio divino testimonio.

Primò usque ad schisma aded floruit Græcia doctis, atque sanctis viris, ut omnia Concilia generalia in ea celebrata fuerint; post verò nullum habuit generale Concilium, nullum miraculis clarum peperit doctum Patrem; Latini Concilia celebrant generalia duodecim, vix etiam miraculis clari singulis floruerunt ætibus, sique doctissimi, quorum majorem partem Religionis diversæ tulerunt.

Secundò, fides Latinorum propagatur usque Indos tum Orientales tum Occidentales: Græcorum verò quotidie tabescit atque minuitur, ejusque sectatores quater aut quinque convicti, & conversi in hostes, semper redierunt ad vomitum.

Denique illorum imperium in Turcarum incidit manus, idque ipsi Pentecostes feriis. Anno si quidem, ut probat Gerardus Mercator in *Chronolog. 1452. die 28. Maij*, qui fuit (ut cognoscitur ex auro numero, qui eo anno erat 9. & littera Dominicali A) Pentecost. Mahumetes secundus ultimam obsidionem ad Constantinopolim statuit, & sequenti die urbem expugnavit, occisoque Imperatore imperium extinctum est.

C A P V T I V.

Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quam in fermentato, contra Græcos probatur.

Post annos à Christi nativitate mille & quinquaginta, orta est inter Græcos & Latinos celebris illa de azymo controversia, ut ex *Epistola Leonis 9. ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum cap. 5.* & ex *Anselmo lib. de fermentato & azymo*, & aliis colligitur. Ita verò pertinaciter sua Græci adhærent sententiæ, ut ipsius defensionis una ex præcipuis causis semper existerit, propter quam se à Latinorum communione separatos conservaverint. Et quamvis controversia hæc in Conc. Florentino, quo Græci conveniant, esset eo decreto absoluta, quo Patres sancti illius Synodi judicaverunt, utrumque panem azymum videlicet, & fermentatum veram esse Eucharistiæ materiam, & utrumque in unaqueque Ecclesia juxta antiquam consuetudinem retinendum: quia tamen semper Græci contendunt nos Eucharistiæ carere, illicitæque in azymo consecrare, ostendendum nobis erit saltem eam esse sententiam, & nullo prorsus fundamento inniti? quod ut brevius, ac solidius absolvamus,

Supponamus in primis, utrumque panem tam videlicet fermentatum quam azymum, veram esse panem, atque in Scriptura sacra, utrumque panem simpliciter dici. Et quia de fermentato & ipsi affirmant, & nos non negamus, id probabimus de azymo. *Lucæ 24.* duo illi discipuli, qui pergebant in Emaus, Christum cognovisse dicuntur in fractione panis, quem tamen azymum fuisse constat, quod illud accidit in secundo vel tertio Paschæ die (ut ex historia ipsius

Evan-

Exod. 12. & 13. Marc. 2. Philo. Josephus.

Levit. 2.

D. Thom. Theodor.

Christus an in azymo... Quia vero in hac controversia precipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista questio ab alia pendet, Utrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inveniri non poterat in omnibus finibus Israel, an vero ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit azymo pane usum fuisse in ejusmodi institutione: nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inveniat in domibus, aut in ullo alio loco filiorum Israel. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

Quando celebrari cepit in azymo Innocent. Leo Papa. Sed antequam Græcorum fundamenta statuat, præmittere oportet id, quod sanctus Thomas notat in quarto distinct. undecima quest. 2. art. 2. questiu. 3. art. 6. docet Theodoret. Orat. de cœna in Daniele.

Euthym. Niseph. Græcorum igitur ea est sententia, ut existimant Christum consecrasset in fermentato: asserunt enim ipsum suum Pascha manducasse, & Sacramentum instituisse die sive Luna decima tertia mensis primi, sequenti autem die ad occasum Solis incepisse tempus Paschale, quo à Judæis omnis fermentatus panis abjiciendus erat. Sic Euthymius in Commentario ad cap. 26. Matth. & Nicæphor. lib. 1. histor. cap. 28.

Est vero observandum ab Hebræis initium omnium mensium summi ac novilunio, & idem apud ipsos esse primam Lunam, & primam diem, & Lunam 14. vel 13. ac diem decimum quartum, vel decimum tertium. Porro secundum legem Exod. 12. die 14. mensis, id est, decima quarta à novilunio post solis occasum solitus, fuisse incipere Thom. à Iesu Oper. Tom. I.

dies azymorum, qui erant septem, omnes quidem Paschales, sed primus, & ultimus soli solemnes, ita ut in his tantum non liceret opus ullum servile exercere, ut patet Levit. 23.

Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuisse diem decimum tertium apud Hebræos, in quo nondum inceperat tempus azymorum, Feria autem sexta, in qua Christus mortuus est, dicunt fuisse profanum, sed illa ipsa Luna post Solis occasum cepisse tempus azymorum, quia ille erat dies decimus quartus, postea vero diem decimum quintum fuisse diem Sabbathi solemnissimum.

In hac ergo sententia Græcorum non est evidens Christum consecrasset in azymo, cum post eum agni Paschalis in institutione Sacramenti allumere potuerit fermentatum, cum nondum incepisset tempus azymorum. Sed neque est evidens, sicut notavimus ex sancto Thoma, Christum in fermentato consecrasset: cum enim in comedendo agno, propter legis observantiam azymum adhibuisset, gratis dicitur, quod post cœnam fermentatum resumpserit. Imò probabilius est eodem pane in cœna, & post cœnam usum fuisse, quamvis S. Thomas putare videretur esse necessarium.

Communis vero Theologorum sententia est, in quarto distinct. undecima, Christum comedisse agnum Paschalem, & instituisse Sacramentum Eucharistiæ Luna 14. primi Mensis, quo tempore Judæi, qui tunc vivebant diem festum, azymorum inchoaverunt. Observandum enim est aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos constitui: dies enim naturalis apud ipsos incipit ab ortu Solis, & terminatur ad occasum Solis, & continet diem & noctem artificialem, quod patet ex Genes. Illud enim, Factum est vespere & mane dies primus, ut exponunt Ambr. Basil. significat ex die artificiali, qui terminatur in vespertam, & ex nocte sequenti, quæ terminatur in mane, factum esse diem naturalem: dies vero festus è contra apud ipsos incipit ab occasu Solis, & terminatur in occasum Solis, ex Levit. 23. & proinde dies festos azymorum comprehendere noctem Lunæ, sive diei naturalis quartæ decimæ & Lunam diei naturalis, sive Lunæ quintæ decimæ. Quare cum Judæi in eunte festo azymorum ipso initio noctis Lunæ decimæ quartæ abjicerent omnem panem fermentatum, Christus autem ipsa eadem nocte Eucharistiam institueret; in hac sententia necessarium consecravit in azymo.

Ex quibus primò colliges Græcorum sententiam, existimantium Christum consecrasset in fermentato, erroris manifestè convinci. Et primò probatur: quia omnes ferè Patres docent Christum Luna decima quarta, in quam ex Exod. 12. primus dies azymorum incidebat, suum Pascha immolasse. Ita Origen. titulo 35. in Matth. Chrysost. Homil. 35. in Matth. Theoph. & Theophan. apud Bedam de ratione tempor. cap. 57. & 59. Theodor. q. 24. Exodi, Tertull. Cyprian. Ambros. Epist. 83. Hieronym. in Cap. 26. Matth. August. Epist. 86. Beda & alii: Sed eo tempore non licebat uti pane fermentato: igitur consecravit in azymo.

Secundò ex Evangelio aperitissimè probatur: quia Matth. 26. sic dicitur: Primo die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes, Ubi vis parare tibi comedere Pascha? Et Marci 14. Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant. Et Luc. 22. Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Cum ergo hi tres Evangelistæ dicant Christum post cœnam instituisse

Levit. 23

Gen. 1. Ambr. Basil.

Levit. 23.

Exod. 12.

Origen. Chrysost. Theoph. Theoph. Theodor. Tertull. Cyprian. Ambros. Hieron. Augustin. Beda. Marc. 14. Luca 22.

Exod. 12. 13. Levit. 23. Num. 28. Eucharistiam primo die azymorum, qui nusquam in tota Scriptura dicitur 13. mensis, sed quartus decimus, aut decimus quintus, ut patet *Exod. 12. 13. & Levit. 23. & Num. 28.* aperte convincitur errorem esse dicere, quod Christus consecraverit Luna decima tertia, ante diem festum azymorum.

Respondent impudentissimè quidam Græci, referente sancto Thoma, prædictos tres Evangelistas errasse, & à Joanne fuisse correctos. Hoc autem est blasphemum; & si admittatur error in Evangelio, non est ratio, cur potius erraverint tres, quam unus.

Respondent alii, & Euthymius, dicentes Evangelistas loqui de die azymorum, non qui aderat, sed qui erat proximus.

Sed contra est: quia cum alii Evangelistæ dicant ipso die azymorum discipulos missos fuisse ad parandam cœnam Paschæ, non potest esse ulla difficultas. Secundò, quia hoc modo necesse esset dicere Christum prævaricasse legem, quod Pascha comederit ante tempus, contra illud, *Non veni solvere legem, aut Prophetas, sed adimplere.* Sed ex Joanne etiam, à quo Græci dicunt alios Evangelistas fuisse correctos, aperte demonstratur Christum Luna decima quarta post Solis occasum, in eunte Paschatis festo, cœnasse cum Discipulis, consequenter post eum signi non nisi in azymo instituisse Eucharistiam.

Joan. 13. Primò enim *cap. 13.* dicit Joannes: *Ante diem festum sciens IESVS quod venit hora ejus; ergo dies passionis erat dies festus Paschæ; sed dies festus incipiebat à Solis occasu; ergo festum Paschæ, seu primus dies azymo um incorporat à nocte, qua Christus cœnavit, & instituit Sacramentum; ergo instituit Luna decima quarta: dies enim festus Paschæ comprehendere debebat noctem Lunæ, sive diei naturalis quartæ decimæ, & lucem Lunæ sive diei naturalis quintæ decimæ.*

Respondent Græci ad hoc, cum Joannes dicit: *Ante diem festum*, non intelligi de ante immediato, sed de ante mediato, ac si diceret, antequam veniret Pascha. Respondeo hoc esse signum Græcorum. Deinde dico nostram sententiam Catholicam aperte colligi ex sequentibus verbis Joannis, ut latius docet Bellarm. de *Euchar. lib. 4. cap. 7.*

Conclusio His prædictis, asserendum nobis est, Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quam in fermentato: Assertio est de fide certa in Concilio Florentino, & Tridentino tradita, & à Leone 9. in *supra citata Epist. ita antea confirmata, ut Græcorum sententiam hæreticam appellaverit. Docent eam omnes Patres Latini, ac Theologi quidam post Magistrum in 4. Quidam cum D. Thom. 3. parte.*

Probatum primò, ex Apostolorum traditione, cujus testes sunt Innocentius de *myster. Missæ lib. 4. cap. 4.* Leo Papa *Epist. quadam ad Imperatorem Constantianopolitanum*, quam citat idem Innocentius, & D. Thom. *loco supra citato*; qui omnes affirmant morem consecrandi in azymis à D. Petro, & Apostolis Romanam Ecclesiam accepisse, sed eum propter hæresim Ebionitarum postea fuisse intermissam: cum enim ipsi docerent simul cum Evangelio legalia esse servanda, Patres illius ætatis Spiritus sancti instinctu, scientes azymum non esse hujus Sacramenti materiam necessariam, ne hæreticis consentire viderentur, decreverunt, ut ad tempus ex fermentato Eucharistia conficeretur.

Probatum secundò, Christus Dominus consecravit in azymo: ergo ille panis sufficit ad substantiam hujus Sacramenti. Antecedens supra est probatum. Consequens evidenter deducitur.

Probatum tertio. Uterque panis verus est, & simpliciter panis: sed ille totus est sufficiens Eucharistiæ materia: ergo sive fermentatus, sive azymus sit, totus erit ad consecrationem aptus. Majorem prima suppositione probatam reliquimus. Minor probatur: nam ex Evangelistis, & Paulo nil aliud colligimus, quam à Christo acceptum fuisse panem, consecratum, & Apostolis distributum. Quare sicuti ex eo, quod vinum vertendum in sanguinem assumpserit, æquè aptum existimamus rubrum, ac album, cum utraque vera sint vina, etsi accidentaliter diversa: ita pari ratione existimandum est utrumque panem sive azymum, sive fermentatum ritè posse ad hoc mysterium celebrandum assumi.

Obijcies dictam illud Christi Domini: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Ex quo deduces panem fermentatum esse corruptum. Sed sensus illius prologii non est, à modico fermento massam corrumpi, sed fermentari, hoc est alterari, & disponi, ut tali modo fiat. Fateor à nimio fermento posse massam corrumpi, sed propterea merito admonet D. Thomas, ut non sit nimia illius mixtio, ut ita verus panis efficiatur, atque usui hominum aptus: qui si talis sit, non minus erit ad consecrationem aptus, quam si azymus esse.

His duabus rationibus, quæ assertionem demonstrare videntur, duæ alie addi possunt, quibus probetur congruentius consecrationem fieri in azymis, quam in fermentato: quarum altera sumitur ex significatione: Nam panis azymus designat puritatem, & sanctitatem corporis Christi vel accedentium ad illud accipiendum, juxta illud D. Pauli 1. Corin. 5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Alteram vero indicat Anselm. d. loco *supra Matth. cap. 26.* ubi ait, azymum panem facilius, ac decentius consisti; additque D. Thomas magis eum esse ab omni corruptione immunem.

Græcorum argumenta diluuntur.

Omnia Græcorum argumenta cõ tendunt, ut probent Christum Dominum in fermentato consecrasse; non quidem, ut convincant congruentius in fermentato, quam in azymo consecrationem fieri, sed ut omnino azymum rejiciant, tanquam materiam ineptam, & à Christo non institutam. Quibus omnibus argumentis, si antecedens concederetur, non inferretur propterea consequens, quod ipsi opinantur, ut ex prædictis facile colligitur. Sed quia antecedens est falsum, aliqua eaque præcipua eorum argumenta proponamus.

Primum argumentum sit, Christus fuit occisus ante celebrationem Paschæ: ergo cum Christus pridè quam pateretur Pascha manducaverit, vel prævenit Judæorum cæremoniam, vel Judæi suam postposuerunt; hoc secundum est falsum, tum quod nullo probabili fundamento susciatur, nisi solidum fundamentum existimes Rabinismum cujusdam Gamalielis, qui de Solis, & Lunæ motibus scripsit ante quingentos annos, ut mirum propterea sit Burgensem Carharinum, & quosdam alios paucos sententia ipsius esse usor; tum etiam, quod *Joan. decimo quarto* repugnet di-

Joan. 14. ceni.

centi, ante diem festum Pascha lavasse Christum discipulorum pedes, azyma manducasse, Eucharistiam instituisse, & deinde morte fuisse condemnatum: ergo prævenit potius Judæorum Pascha: sed tunc licebat uti fermentato: ergo in eo Eucharistiam instituit.

Confirmatur ex illo communi Scribarum placito, ne Christus occideretur in die festo, ad evitandum tumultum populi.

Ad hoc argumentum Respondeo, apocryphum omnino esse, quod aliqui existimant: Judæos diem festum Paschæ postposuisse; quod eo anno caderet feria sexta: sed non minus esse falsum, quod Christus Pascha anteverterit, agnumque statuto legis die non manducaverit, ut supra diximus, & Marcus expressè affirmat cap.

14. dum dicit, primo die azymorum, quando Pascha Judæi immolabant, accessisse ad eum discipulos, atque ut locum ad mysterium celebrandum designaret, post illos; & vespere facto, locoque in cœnaculo grandi instructo agnum comedisit. Vocavit autem Marcus eum diem *primum azymorum*, quod post paucas horas, vespere videlicet facto solemnitas instaret azymorum, ut supra dicebamus. Cumque sequenti luce fuerit Christus occisus (si quidem *pridie quam pateretur accepit IESUS panem*, ut ait Paulus, & ex Evangelistarum contextu liquet): itaque fuerit decima quinta, sequitur in ipso festivissimo die omnino ipsum obivisse.

Ad confirmationem adductam Respondendum est, placitum illud Scribarum minimè fuisse receptum, sed illud eorum, qui dicebant premedum esse potius, & occasionem non negligendam, tollendè à medio Christum quocumque die, quocumque festo incideret, quocumque demum legis præcepto prohiberentur, rati videlicet expedire potius Christum moti, quam legem observari, ideo ipso festivissimo die, ut docent Tertullian. libro contra Judæos cap. 9. Euseb. lib. 10. de demonstratione Evang. demonstrat. 6. Cyrill. Hierosolym. cap. 13. Origen. Homil. 23. in Num. Clemens Papa lib. 5. Constit. cap. 14. August. Tract. 50. in Joann. Leo Papa Sermon. 6. de Passione, & alii. Quo die paraverunt quidem mulieres aromata, & Joseph mercatus est syndonem, quod opera pietatis his etiam diebus in lege non prohiberentur. Et licet iudicia habere esset illicitum, ejus tamen legis reos se minimè Judæi existimant, quod Romanis curam Christum occidendi demandaverint. Propterea sic Joannes 18. ipsos non introivisse prætorium, ne contaminarentur, sed ut manducarent Pascha, victimas scilicet Paschales, quæ ex ovibus & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur, Deut. 16. Quarum elus non nisi purificationis concedebatur, ut ex Levit. constat cap. 22. E media ergo platea Pilato electionem inter Christum & Barrabam proponenti, responderunt Judæi: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam, Lucæ 23. 23. quam electionem proposuit, ut liberandi Christum viam quaereret, & consuetum observaret morem, singulis annis in die Paschæ unum vincitum, quem populus mallet, dimittendi: cui expositioni non obstat, nisi Chryostomus Homil. 82. in Joannem, qui credidit Judæos cœnam legalem postposuisse, legemque prævaricasse: sed id jam est à nobis ex Luca reprobatum. Obiit ergo Christus die ipso artificiali Paschæ, propterea dixit Joannes, *Ante diem festum Pascha*, sed initio ipso solemnitate ad vespem decimæ quartæ Eucharistiam instituit, quando uti fermentato non licebat.

Secundum argumentum ex Epiphano delamitur primo contra Hæres. cap. 50. ubi expressè ait, Christum oportuisse in decima quarta die immolari secundum legem: Decima ergo tertia die Christus & agnum comedit, & Eucharistiam instituit.

Ad hoc argumentum, quamvis admittere-mus Antecedens, & Consequens, non proinde sequitur Christum in fermentato consecrasset: cum enim ex lege, cum azymo agnus esset comedendus, quis dicat eodem non usum fuisse in instituenda Eucharistia: sed Epiphanius loco citato solummodo loquitur de figurante, sive typica Christi immolatione, ac si dixisset, oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari decima quarta Luna ad vespem, incepta jam azymo ù solemnitate, quod indicant ea verba ipsius secundum legem: arguit siquidem eo loco quarta decimæ, quod celebrantur cum Judæis Luna 14. non animadvertent Judæorum Pascha eo die ad vespem significare Synagogam lumen suum amissuram Christo adveniente, dies enim 14. est ultima incrementi, cum decima quinta decreverit jam incipiat.

Tertium, Azyma sunt Judæorum propria: ergo consecrate in azymis est Judaizare.

Respondeo esse propria Judæorum ad significandam Christi puritatem futuram, non autem præsentem, vel ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum: alioquin nec uti deberemus aqua & fermento, cum his ad suos ritus uterentur Judæi.

Quartum, Immolatio agni Paschalis figura fuit Passionis Christi: sed agnus immolabatur die 14. ergo eo die fuit ipse occisus, & præcedenti ab ipso Eucharistia instituta.

Respondeo agnum Paschalem magis significasse Eucharistiam, quam Christi mortem, quod ritus agni Paschalis magis ad manducandum, quam immolandum pertineret. Quare merito Eucharistia in profesto Paschæ, Luna scilicet decima quarta, est instituta, quo die agnus immolandum erat.

Quintum, Augustinus Tractatu 120. in Joann. docet acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Judæorum Parascevem: quia illa nocte cœnam erant comesturi puram: ergo Christus prævenit Judæorum cœremoniam.

Respondeo per eam cœnam non intelligi ab Augustino agnum Paschalem, sed quandam aliam solemnem, quam ad vespem ferie sextæ sumebant, initio videlicet Sabbathi, ut patet ex D. Irenæo lib. primo cap. 10. & lib. quinto cap. 23. Et ex Beda in Cap. 23. Lucæ. Unde quando Joannes 19. ait: *Erat autem Parasceve Pascha hora quasi sexta*, non debet intelligi dies præparationis ad Pascha, sed ad Sabbatum, ut scriptum declarat Joannes, ajens: *Propter Parascevem Judæorum, ut non remaneret in cruce corpora sabbatho, erat enim magnus dies ille Sabbathi.*

Non ante absolvam hanc controversiam, quin moneam fixisse Calvinum à quodam Alexandro summo Pontifice introductum fuisse in Ecclesia azymum panem in sacrificio Missæ: *fixisse dixi*, cum nullum hujus historię testem referat, atque à veritate alienissimum sit. Nam omnes Pontifices hujus nominis post primum, successores fuere Leonis noni, Romanæ sententiæ acerrimi defensoris. Primus verò hujus nominis Pontifex, qui circa annum Domini 1100. sedit, non potuit esse hujus institutionis auctor, cum Christi Domini factum, & nascentis Ecclesiæ

ritum eum latere non poterit : eam autem ipso exordio in azymo consecrasset supra ex Leone diximus, qui capite 24. dicit sanctos Martyres primitivæ Ecclesiæ nostris azymis faginat.

CAPUT V.

Purgatorii locum esse aliquem, in quo iustorum purgantur peccata, contra Græcos demonstratur.

Purgatorium esse in primis probatur ex omni cura, quæ pro defunctis habita est, tam in veteri, quam in novo Testamento, atque in illo quidem primò ex lib. 2. Machabæor. cap. 12. in quo Judas orare fecit pro mortuis, & subiungitur in textu: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare, ut à peccatis solvantur. Unde quinque colliguntur. Primò posse mortuos à peccatis solvi, & proinde Purgatorium esse. Secundò sacrificia & orationes illis prodesse. Tertio non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, ut fingit Lutherus. Quarto posse hominem pie mori, & tamen habere aliquid solvendum. Ultimò hoc esse de fide.

2. Mach. 12.

Tobias 4.

Secundò, exemplo Tobia, qui filium suum docuit panem & vinum ponere super sepulchrum iusti: id est, elemosynam dare, ut pro eo oreretur: alioqui ridiculum esset ponere panem & vinum super sepulchrum. Dicit autem iusti pro Fidelis, qui pæ in Domino defunctus sit. Inde etiam nunc in aliquibus Ecclesiis usitatum est, ut in die Commemorationis omnium animarum, panem & vinum ponant super sepulchra suorum defunctorum, quæ cedunt in usum Ministrorum Ecclesiæ, & aliorum pauperum. Nam in his elemosyna ipsa valet coram DEO pro defuncto, etiam si ipsi parum fortasse oraverint pro defunctis illis, Abulus si qui itreperunt debent per Episcopos emendari.

1. Reg. 31. 2. Reg. 1. 1. Mach. 9

Tertio, exemplis populi Israel, quoties luxit obitum clarorum virorum multis diebus: ut habitatores Jabes-Galaad luxerunt Saul Regem septem diebus. 1. Reg. ult. David luxit pro Jonatha, aliusque ex populo Israel in prælio occisis. 2. Reg. 1. Populus Israel luxit interitum Judæ Machabæi diebus multis lib. 1. Machab. 9. & horum similes. Nam diurnus iste luctus præsertim conjunctus cum jejunio, non significat solam mentis tristitiam, sed & orationes & sacrificia, quæ per dies istos pro defuncto sunt oblata DEO.

1. Cor. 15.

Quarto, ab exemplis novi Testamenti, de quibus meminit Apostolus Paulus 1. Corint. 15. dicens: Quid faciunt, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortuis non resurgunt? Baptizari enim hic significat pati, j. xra illud Christi ad filios Zebedæi: Potestis baptizari, quo ego baptizor, baptizari? Marci 10. Baptizari ergo pro mortuis est aliquid pro eorum salute sustinere. Cujusmodi sunt opera satisfactoria, ut jejunia, orationes, elemosynæ, peregrinationes, oblationes, &c.

Matt. 12.

Deinde Purgatorium esse, probatur secundò & principaliter ex verbis Christi Domini. Matt. 12. ubi peccatum contra Spiritum sanctum dicit non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ex quibus verbis facti interpretes colligunt esse aliquorum peccatorum remissionem post hanc vitam. Quò pertinet & illud de ingrato & iniquo servo, quem Dominus tradidit tormentibus, quo-

ad usque redderet ei universum debitum. Matt. 18. Ita & de incarcerato à iudice ait: Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadransentem. Matt. 5.

Tertio ex verbis Apostoli 1. Cor. 3. Si cuius, inquit, opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Quo quidem in loco observandum est A postolum uti similitudine architectorum, quorum unus super fundamentum lapideum atque solidum ex pretiosa erigit materia domum, quæ non timeat ignem: alter super fundamentum simile exstruit ædificium ex combustibili materia, ut stipulis, ligno, &c. Hoc duplici ædificio si ignis applicetur, prius quidem integrum manebit etiam salvo architecto, si sit intus: posterius verò brevi per ignem devorabitur, & architectus inclusus non nisi egredietur per ignem, in quo transitu non quidem morietur, sed tamen ejus corporis leviores partes incolumes non egredientur.

Huic sententiæ consonant d'ca Prophetarum: ut Davidis Psalm 65. Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Eccl. 4. Si abluerit Dominus fordes filiarum Sion & sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Hæc verba D. Augustinus interpretatus est de igne Purgatorio, de Civitate DEI lib. 20. cap. 25.

Eundem sensum habent verba Prophetæ Malachia cap. 3. Ipse sedebit confians, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. Accedunt & illa verba Prophetæ Zachariae, cap. 9. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinculos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Quod aliquanto clarius expressit B. Petrus Apostolus Act. 2. loquens de Christo: Quem Act. 2. DEVS suscitavit, solvens doloribus inferni. Dolores enim inferni eorum, qui à Christo soluti sunt, nulli alii sustinuerunt, quam qui tunc erant in Purgatorio. Nam qui erant in limbo Patrum, nullos dolores patiebantur.

Quarto, plurimum huic faciunt verba Apostoli Pauli ad Philipp. 2. ubi docet de gloria Christi, & inter alia dicit: Ut in nomine Jesu omne genu flexatur caelestium, terrestrium, & infernorum. Per quos tres ordines intelliguntur Angeli in caelis, homines fideles in terris, & animæ defunctorum in Purgatorio sub terra. Nam qui in inferno sunt damnatorum, non adorant Christum, sed blasphemant.

Quinto probatur ex Petribus Græcis & Latinis. Ex Græcis. Primus Clemens lib. 48. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam.

Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia cap. 7. pat. 3. Accedens, inquit, deinde venerandus Anistes precem sacram super mortuorum peragit, precatur oratio illa divinam clementiam, ut cuncta divinitas per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuas, & regione vivorum.

Athanasius 34. ad Antiochum quaerit, Num animæ sentiant utilitatem ex orationibus vivorum? Respondet sentire omnino.

Basilius in Liturgia instituit orationem pro mortuis. Idem Basilius, qui magna apud Græcos pollet auctoritate, sæpè alibi Purgatorium statuit. In illud Isaiæ 9. Quod iniquitas ardebit us ignis, hæc habet: Preparatam enim materiam per peccata tolli, atque corrumpi, à divina bonitate ordinatum est, in beneficium hominum. Et in illud, Ut aridum gramen comedatur ab igne, & comburetur in densitatis sylvæ, ita ait: Si ergo nudaverimus peccatum per confitio-

Matt. 18.

Matt. 5.

1. Cor. 3.

Psal. 65.

Isaiæ 4.

Malach. 3.

Zach. 9.

Act. 2.

Clem.

Dion. Areop.

Athanas.

Basilius.

confessionem, fecimus ipsum aridum gramen dignum, quod a purgatorio igne consumatur. Idem infra ostendit, quod terrena traduntur igni punitorio in beneficium animae, sicut & DEIS innuit dicens: Ignem veni mittere in terram. Et infra in illud, Et erit populus tanquam a flammis rogi combustus homo; hæc ait: Non minatur destructionem, sed purgationem significat, juxta quod ab apostolo dictum est: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Idem S. Basilus in libro de Spiritu sancto ad Amphilochoium cap. 1. s. ipse nos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Ignis baptismum, vocans examinationem Judicij, ut inquit Apostolus: Uniuscujusque opus, quale sit ignis, probabit. Et rursus: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur.

Greg. Nyss S. Gregorius Nyssenus, in Oratione de defunctis ultra medium, hæc ait: Similes quippe nos DEO reddit liberum arbitrium. Ut ergo & libertate matura non privetur, malumque deleatur, excogitavit hoc DEI sapientia inventum, permittit scilicet hominem in ijs esse, in qua prolabi voluit, ut degustatis malis que exoptavit, & experientia discens, quibus cum rebus quantas committaverit, sponte sua revertatur ad pristinam beatitudinem per desiderium, affectus omnes rationi non parentes velut natura omne excutiens, vel in presenti vita per cautionem & philosophiam expurgatus, vel post præsentem peregrinationem, per ignis purgatorij fornacem. Et infra: Quod si in affectus rationis expertes declinatibus brutorum pelle adjuncte usus ad præva animi affectiones. longè aliud post hoc consilium, capiet de bono diligendo post discessum a corpore, agnosces quantum si: inter virtutes & vitia discrimen. Cum divinitatem participare non poterit, nisi prius immixta animo sordes igne purgatorio expurgentur. Et infra: Et Propitias audivimus, quique cum illis, & post illos scire, per virtutem, & Philosophiam ad perfectionis culmen pervenisse discipulos, inquam, & Apostolos, & Martyres, omnesque, qui conjuncta cum virtute vitam adducta materia vita prævulerunt. Qui etsi numero paucioris sint, si cum eorum copia, qui malo abarserunt, conferantur, posse tamen in carne virtutem colere ostenderunt. Reliquos verd per disciplinam posteriorem in purgativo igne deponentes affectus materiales, inque gratiam a principio natura concessam per desideria bonorum redeuntes. Idem Nyssenus in Oratione de infantibus immaturo abortis propè initium: Quid de ipso infante, scilicet abrepto sentiendum? quo modo de his qui hoc pacto obierunt, judicandum? Aspiciunt & illa anima judicem? Sistetur & illa cum cæteris ante tribunal? subibit antea cæta vita iudicium? dabitne dignas pœnas expurgata igni juxta Evangelij dicta, an verd potius rore benedictionis erit recreata? Evangelij verd locum intelligit, quam frater ejus Basilus in Esaiam, ignem veni mittere in terram.

Eumenius Eumenius in primam ad Corinth. explicans illud 3. cap. ipse verd salvus erit, sic tamen quasi per ignem, hæc habet: Vel etiam hoc pacto possumus intelligere. Qui superadificaverit materiam facile combustibilem, omnino projectus est. Detrimentum enim passa sunt ipsius studia, ipse vero salvus erit? Quisnam? qui superadificaverit aurum & argentum, & lapides pretiosos. Cum enim de ipso dixisset, quod mercedem accipiet, nunc ait, qualem mercedem, hoc est, salutem? Salvus autem eris cum dolore & ipse, ut par est, cum qui per ignem transit, modicamque inhaerentem sibi sordidum indiget purgatione. Nam DEI solus est perfectè impeccabilis, homines autem quamta libet justi, non sunt omnino muresi. Dicitum est enim, quod in multo omnes peccamus, & nemo mundus a peccato, etiam si unus dies fuerit vita ipsius. Dicitum quippe est

a Malachia etiam, quod ut ignis in fornace, ut que herbam lavantium lavabit, & mandabit aliquos DEUS.

Idem Eumenius citat Basilii Commentarios super Esaiam interpretantis locum illum, Salvus erit, sic tamen quasi per ignem, his verbis: In Commentariis in Esaiam S. Basilus iterum hunc textum repetens, de purgatione ipsum intellexit.

Theodoreus explicans dictum Pauli locum hæc ait: Ignem hunc, credimus Purgatorium, in quo purgantur anima, tanquam aurum fornace.

Basilus Seleucianus Chrysofomi familiaris in quarta de Davide Oratione in ipso fine: Ne expectemus (inquit) ut igne curemur, ubi perpendendum est illud, igne cremari.

Gregorius Nazianzenus in Oratione in Casarium, circa finem inquit: Et nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium pervenerunt, animas commendemus. Ibidem Oras. pro anima ejusdem Casarii. Idem Nazianzen. in Oratione ad eos qui vocantur, & non accurrerunt, prope finem: Superadificantes fundamento fidei, non lignum, non herbas, neque stipulam, materiam tenuem, & facile combustibilem cum igne judicabimur, vel purgabimur, sed aurum, argentum, &c.

S. Ephrem in suo Testamento. Assidue, inquit, in vestris orationibus mei memoriam faciatis, etenim in vanitate, iniquitate vitam peregi meam.

Cyrillus Catechesi 5. Mytagogica: Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vitam sanctam sunt, maximum credentes esse animarum juvenem, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij.

Eusebius lib. 4. de vita Constantini dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, ut fieret particeps multarum orationum.

Epiphanius in fine operis contra hæreses numerat inter dogmata Ecclesie orationem pro defunctis: & hæres. 75. Aetium hæreticum facit, quia hoc negabat.

Chrysofomus Homil. 41. in priorem ad Corinthios: Juretur, inquit, mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, etiam nosynis. Et infra: Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes. Homil. 69. ad populum: Non temere ab Apostolo hac sententia fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sicut enim inde multum illis contingere lucrum, utilitatem multam. Idem Homil. 32. in Matth. & 84. in Joan. Homil. 3. in Epistol. ad Philip. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi.

Theodoreus lib. 5. histor. 26. scribit Theodosium Juniores, procubuisse ad reliquias sancti Joannis Chrysofomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadii, & Eudoxie jam defunctorum.

Theophylactus in Cap. 12. Luc. Hoc autem dico, inquit, propter oblationes & distributionis, quas fiunt defunctis, qua non parum conducunt etiam ipsi, qui in gravibus delictis mortui sunt.

Damasceus in libro de iis qui in fide migraverunt, probat hanc veritatem testimoniis multis, Dionysii, Achanasii, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni, & aliorum. Vide etiam Palladium in historia Lausiana cap. 41.

Ex Latinis autem Patribus ferè nullus est qui dissentiat. Sufficit autem contra Græcos Græcorum Patrum sententias retulisse.

Objicit Augustinus, qui 21. Civit. cap. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit dubitari posse, an post hanc vitam anima torqueantur purgatorio igne.

Respond. Non dubitare de pœna animarum, sed de modo ac qualitate pœnæ, Nam in priori loco, solum dubitat, An purgatorius ignis sit idem

Matth. 1. Cor. 3. Theodor. Bas. Sel. Greg. Naz. Cyrill. Euseb. Epiphani. Chrysof. Theod. Theophyl. Damasc.

idem in substantia cum Gehennæ igne: in 2. An post hanc vitam urantur animæ igne doloris de amissione temporalium, quo huc solent.

Apo. 2. 1. Denique rationibus probatur. Prima. Ex illo *Apocal. 21.* Non intrabit in illud aliquid coinquinatum. At multi fidelium hinc emigrant, qui maculas vitæ suæ non satis expiunt: itaque post obitum purgari debent, ut digni fiant ad inhabitandam civitatem sanctam in cælis.

Secunda. Cum in nobis sint aliqua peccata levia sive venialia, fieri potest, ut quis cum huiusmodi venialibus moriatur. Ergo assignari debet aliquid quo purgentur.

Num. 12. Tertia. Cum reconciliantur homines DEO, non dimittitur semper tota cum peccato pœna: Ergo si antequam solvatur, moriatur homo, illam alibi solvere tenetur. Probatur antecedens. Nam Mariæ *Num. 12.* dimissa fuit culpa, & tamen jubente DEO luit pœnam per hebdomadam unam. Item in pœnam adulterii Davidis moritur infans: in pœnam numerati populi grassatur pestis.

Exod. 32. Respondent primò, hanc pœnam non esse in satisfactionem, sed in remedium, cum eam patiantur iusti. DEUS pepererat populo *Exod. 32.* & tamen in pœnam peccati multi occiduntur, cetè non ad emendationem, quomodo enim post mortem emendatio?

Respondent, secundò, in morte deleri omnia. Contrà sequeretur absurdum, nempe unam & eandem esse pœnam, pro gravissimis ac levibus peccatis.

2. Mach. 12. Quarta ratio. In quo omnes conveniunt gentes, vix aliunde provenire potest, quàm à naturali lumine: quæ enim sunt ab hominibus efficta, varia sunt pro varietate gentium. Sed opinio de Purgatorio omnibus Gentibus est communis: (non tamen multæ de pœnis fabulæ, quas sibi quisque pro capite suo finxit) Igitur à lumine naturæ procedit. Sicut DEUM esse, non autem varios, & multiplices esse Deos. Probatur minor. Ita Hebræi *2. Mach. 12.* Mahumerani in Alcorano, ubi Purgatorium discrete habetur: Ethnici in Phædone & Gorgia Platonis.

Quinta. Videmus aliquos morientes valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos. Ergo sicut ratio dicitur valde bonos statim præmiandos felicitate æterna; valde malos æternis puniendos suppliciis: sic dicitur esse temporarias pœnas pro mediocriter bonis.

Sexta. Testantur gravissimi auctores animas apparuisse, renunciantes se in purgatorio versari, implorantes auxilium à vivis. Anima Paschafii apud Gregor. Turon. Sancti Severini apud Petrum Damianum: Fursæ apud Bedam à mortuis resurgens multa narravit de Purgatorio: fororis sancti Malachiæ apud Bernardum, &c.

Pro solutione tandem argumentorum notandum est primò, quod Scriptura sacra frequenter duorum dumtaxat locorum, scilicet Cæli, & Inferni meminit, partim factum est, quia respicit ad sententiam extremi iudicii DEI, qua alii ad beatitudinem, alii ad damnationem mittentur: nec erit porro tempus purgationis. Partim, quod sub nomine iustorum, qui beatitudinis fiunt participes, etiam continentur constituti in Purgatorio: quia de sua beatitudine certi sunt, tamen eam nondum habeant. Partim denique quod omnis legis fines duo sunt: scilicet decernere iustis præmia, & iniquis supplicia: tamen in utriusque conveniuntur gradus, ut nec paria sint quorumlibet

iustorum præmia, nec pœnes pœnæ iniquorum omnium.

Secundò, ordinarius locus Purgatorii est prope infernum damnatorum, in medio terræ, quo & Christus in triduo mortis suæ descendit. Quod autem quidam leguntur Purgatorium suum habuisse in aliis locis, id speciali DEI ordinatione factum est, in terrorem viventium, ne pœnas Purgatorii leves putent, & libenter peccent. Potest quoque dici, istas animas non continuè fuisse in locis istis extraordinariis, sed pro ordinatione DEI aliquando dumtaxat apparuisse viventibus, reliquo tempore fuisse in ordinario loco Purgatorii.

Tertiò, non mirum est animas in Purgatorio torqueti ab igne certo tempore, cum aliz torquantur in infernali igne in perpetuum, exigente & operante divina iustitia, quæ novit igni dare virtutem, ut animas affligat, nec unquam absumat, neque ipse consumatur.

C A P V T V I.

An Sanctorum animæ DEVM videant, & verè beatæ sint ante diem iudicii.

PRæcipuus Græcorum, aliorumque Schismaticorum error, ut ex Concilio Florentino, & D. Thoma *Opusc. 6. cap. 9.* constat, ille fuit, ut asserebant nec Beatorum animas ante extremi iudicii diem beatitudine frui, nec impiorum inferni igne puniri. Cujus oppositum definitum fuit in Concilio Florentino *Sessione ultima*, in decreto unionis Latinorum cum Græcis, ac novissimè in Tridentino *Sessione 25.* Ac demum post longam inquisitionem idem definitur *Benedictus 12. in Extravag. quæ incipit; Benedictus DEVS:* quam refert Alphonsus à Castro *lib. 3. contra hæreses, verbo Beatitudo.*

Facile autem erit veritatem hanc contra Græcos convincere tum scripturarum auctoritate, tum Græcorum Patrum, aliorumque Orientalium testimonio: quarum plurima adducit doctissimus Gennadius Patriarcha in *Expositione* pro Concil. Florentino. *cap. 4. ac Cardinalis Bellarm. Tom. 2. Controversia 4. generali lib. 1. cap. 3.*

Primò igitur Scripturæ auctoritate comprobemus. *Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiso.* Vel hic Dominus promittit paradysum terrestrem latroni, vel cælestem, sed futurum, sicut exponitur ille locus, *Qui non credit jam iudicatus est,* id est, iudicabitur: vel jungendum est *hodie* cum verbo, *dico,* hoc modo: *Hodie dico tibi,* &c. vel promissit in præsentem habiturum visionem beatam, quæ est paradysus cælestis. Non primò: quia Dominus promittit animæ convenientem ei paradysum. At quid animæ cum pomis, & frugibus terrenis? Non secundum quia non est recurrendum ad figuras, cum aperta sunt verba, & nihil inutile sequitur absurdum: sicut nec in illis: *Qui non credit,* &c. Non est enim sensus, iudicabitur, sed jam iudicatur à seipso, cum nolit veram amplecti fidem. Secundò, quia dixit Christus, *mecum.* At Christus non erat futurus in beatitudine, cum jam in illa esset, nec voluit dicere, eris mecum, sicut alii omnes sunt, quia Christus ubique est, nihil enim speciale ei promissit. Neque tertium, hoc enim est ridiculum: nonne videbat læto Dominum illa die loqui? Deinde *Hodie* respondet illi adverbio,

Quando,

Quando, Memento mei quando veneris in regnum tuum. Ergo idem est, hodie eris in paradiso, illi Quando.

Philip. 1. Secundò, ex Paulo ad Philip. 1. Cupio dissolvi & esse cum Christo: At esse cum Christo, ita ut requiratur dissolutio corporis mortalis, est esse in gloria ejus. Nam quicquid aliud fingatur, explere non poterat Pauli desiderium.

Tertiò, ipse Paulus ad Hebr. 12. describens Sion montem & Hierusalem caelestem, docet eam constare ex Angelis, & Ecclesia primitivorum ac spiritibus iustorum perfectorum, id est, Prophetarum & Apostolorum.

Quartò, Stephanus cum vidisset caelos apertos, & gloriam DEI, clamavit: Domine IESU accipe Spiritum meum. Utique in gloriam, quam viderat.

Apoc. 7. Quintò, quia in Apocalypsi aperte dicitur: Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum DEI, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus. Quid est ante thronum DEI, nisi DEUM cernere praesentem?

Joan. 14. Sextò, Christus dixit Apostolis Joan. 14. Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum vos sitis. Et Joan.

Joan. 17. alloquentes Patrem sic ait: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Si igitur discipuli modò cum Christo non sunt, vera non fuit Christi promissio.

2. Cor. 5. Ac denique expressè Paulus 2. Corint. 5. Scimus quoniam si terrestrius domus nostra habitationis dissolvatur, aedificabimur ex DEO habemus, domum non manufactam, aeternam in caelis: nam in hoc ingeniosissimus, habitationem nostram qua de caelo est superindui cupientes: quasi dicat, non est cur timeamus nobis unquam domum defuturam; nam si ab hac mortali pellimur, habemus aliam aeternam. Per domum enim non manufactam intelligunt Graeci, ut Oecumenius & Anselmus, vitam aeternam.

Ex Patribus Graecis probatur.

Ignat. Primus Ignatius Epist. ad Rom. Aqua viva manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad Patrem, sine me puram lucem aspicere, illuc perveniens homo DEI ero. Et rursum: Miserabilis sum nunc, donec DEUM merear adipisci. Significat autem ibi id consecuturum statim post martyrium.

Dion. Dionysius Cap. 7. Ecclesiast. Hierarchia. Norunt (inquit) profectò se totos percepturos ex altissimam ad Christi speciem, requiem, cum ad praesentis vita finem pervenerint. Namque ad immortalitatem suam (id est, gloriam beatam, cum idneque de immortalitate carnis, aut naturali animae intelligi possit) è vicino jam clarius intuentes divinitatis laudant munera.

Iustin. Iustin. qu. 75. Post animi à corpore excessum statim fit bonorum malorumque distinctio: ducuntur enim ad loca, qua eis digna sunt ab Angelis: bonorum quidem animi in Paradisum, ubi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum, visio etiam conservatoris Christi ex verbis his: Peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum: improborum autem ad inferorum loca.

Ireneus. Ireneus lib. 1. cap. 2. Iustus, & aequus, & praecepta ejus servantibus, & in dilectione ejus perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, (id est, statim ut mortui sunt, sine macula & reatu) quibusdam ex penitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem aeternam circumdat.

Basil. Basilus loquens de sancto Gordio, Erat (inquit) affectus, non ut quis in licitorum manus deventurus

esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens maculatum, assumptum ad beatam vitam translaturus essent.

Gregorius Nazianzenus Oratione in Basilium: Tu obiter (alloquitur Basilium defunctum) è caelo respice, &c. ut hinc demum discedentem me, in aeterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem, eo quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.

Nyssen. Oratione in sanctum Ephrem: Tu vero divino assistens altari vitaeque principi, & sacrosancta una cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobiscum peccatorum veniam impetra.

Chryso. Chryso. Homil. 3. in Epist. ad Philipp. Peccatores ubivis fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui sleantur. Iusti vero sive hic, sive in futuro saeculo fuerint, cum Rege sunt; illic tamen magis, & propius, non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem.

Cyrrillus Alexand. lib. 11. in Joan. c. 36. ait, Sanctorum animas post mortem evolare in manus DEI Patris, quo vitam perpetuam cum Christo habent, qui viam primus aperuit.

Epiphanius Haresi 78. in fin. Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, fors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diata in caelo, gloria in honore incomparabili & perpetuo bravia in Christo IESU Domino nostro.

Theodoret. lib. 8. ad Gracos, qui est de Martyribus. Si caelum sedes illorum est, qui pie vixerunt: hunc profectio finem sui cursus, & Martyres jam consequuti sunt. his enim magis pium esse nihil potest, ideoque majori sorte merito persruuntur Martyres, qui nunc, & à cunctis late mortalibus honores amplissimos ferunt, & aeternis sunt insigniti coronis.

Eusebius lib. 4. histor. cap. 15. ait, Polycarpum post mortem immortalitatis premia adeptum: At quae est immortalitas, praeter naturalem animae, nisi gloria beata?

Damascenus Historia de Barlaam & Josaphat in fine: Vultui Domini nitidè & nudè praesentatur, illiusque gloria, jam ante promissa sibi corona, exornatur.

Theophyl. in cap. 23. Lucae: Dicendum est, idem esse Paradisum, & regnum calorum: Nam latro est in paradiso, ac regno, alioquin non frueretur perfecta bonorum participatione.

Oecumenius in 9. ad Hebraeos; Christum non solum ingressum in caelum, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, sanctos Patres. At quid est secum duxisse, nisi participes fecisse gloriae suae?

Ex Latinis vero Patribus innumeri sunt, qui hanc veritatem farentur, ex omnibus tamen praecipue Gregorius Magnus, quem Graeci ipsi maxime venerantur, eam ex professo probat lib. 4. Dialogorum cap. 25.

Idem probatur ex officiis, quae in Ecclesia Graecorum celebrantur.

Denique Gennadius Patriarcha, ut supra, ipsos Graecos ex eorum libris preces, psalmos, ac vitas Sanctorum continentibus manifestè convincit. Ipsum tamen audiamus, quia ex testimoniis ab ipso collatis efficaciter adversus Graecos desumitur argumentum. In fine igitur cap. 4. sic inquit: Sed lubit mihi dicere, etiam durum vobis videbitur, in magnis profecto nobis aures vestrae versantur, magna voce canitis, nihil tamen intelligitis, sive potius negligitis, legere enim & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negli-

quorum
est pro
e, quo
Quod
um ha
nacione
pomas
Potest
fuisse in
nacione
tribus,
Parga.
atorio
ae tort
ingente
ni dare
abfu.
l vi
c
iffima
no, &
, ut
ni ju
ferni
nt in
creto
ne in
ngam
2. in
num
refes,
Grae
tate,
nta-
do-
pro
im.
be-
hic
ro-
ille
di-
di-
in
pa-
us
At
on
is,
n
à
o
i
e

Greg.
Nazz.
Greg. Nyss
Chryso.
Cyrill.
Epiphani.
Theodor.
Euseb.
Damasc.
Theophyl.
Oecumen.
Gennad.

negligere: quoniam libri omnes de precibus id continent, Sanctorumque animas in celo esse Damascenus, & Theophanes ejus reiauctores clara voce clamant: magnas igitur gratias habere vobis debemus, quia non aut deletis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, ut quidam ante vos in tractatibus & libris de processione Spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis in utiliter cessit, nam adhuc libri manent, qui malefactorum audaciam testantur: & apud vos perbellè servantur, & quotidie cum vocis modulatione concinuntur, Menstua, Tirodia, Sermo- nes, Metaphrases, Quinquagenaria, Veticuli, Troparia, Idiomeia, Contactia, Accis, ynaratia, Exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere Ecclesie nostrae scriptura ita sentit. Nam Ecclesie Theologi, ac Doctores, Poëtae, melodique profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex uno cratere sapientiae referto, omnes omnino hauriendo. Idcirco nec discordant, nec sibi contradicunt mutuo, nec dissentiunt inter se.

Sunt mo-
di cantandi
in Eccle-
sia Grae-
corum.

Unde igitur exordiemur? à prima die mensis Septembris in Idiomeis D. Simeonis Styliæ: Sancta tua anima, inquit, Pater Simeon, in societate exultat Angelorum. Et in alio: & cum incorporatus in celo tripudians, Rufus in altero: cum Angelis DEO assistens. Vigesima octava ejusdem mensis de sancto Cyriaco: Et nunc Paradisum incolis in omni latinitate constitutus. Octobris primo de Divo Romano: Cum iustus intus in divina gloria inhabitans, oblectationem illam ineffabilem aspiciat. Vides indefinentes delicias, aspicias calorum pulchritudinem, qua vere est amabilis, aspicias beatissime choros Patriarcharum. Eodem mente vigesimo texto, de Divo Demetrio magno Martyre: Habet quidem tua divina anima, & immaculata, gloriose Demetri, caeleste pro habitatione Hierusalem. Et iterum: In ultra mundana sedes immaculatum spiritum tuum, sapiens Martyr Demetri, Christus DEUS recepit. Et alibi: DEO assidue assistens. Et rursus manifestus: Beatitudinis finem es consequutus Christo assistens, toto corde deprecare. Et iterum: Nunc tu Christi vultum intueris in faciem d. Cyrille, specula vere confractis, tuo divino amori junctus es. Et rursus: Recordare nostri Pater Basili, consubstantiali Trinitati assistens. Alibi: Et nunc in calu specula effractis, Antoni, sincerè sanctam inspicis Trinitatem citra medium congressus.

Et de magno Gregorio, Partim, inquit, victoria tua coronam recepisti, parim vero cum Christo regnas splendidissima ex sanguine purpura indutus & sceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloria conspicuus in insueta secula. Et alibi: Hodie Martyr de peregrinatione triumphans ad caelestia pervenit, & in gloria throno offert sanguinem cadu. Et in alio: Insignis & strenuus Gregorius in suo glorioso certamine supernas potestates laetificans, & nunc una cum ipsis exultans.

In Nona de magno Paulo, Junii vigesima nona: Nunc non in enigmate, neque in speculo Christus à se conspicitur, imo in faciem facies aspicitur, integram tibi divinitatis gloriam detegens. Et in aliis: Pro Christo passus à decertatores Martyres, animas in celo habetis in manu DEI. Et rursus: Tui Christe sacerdotes iustitia induti sancti à saculo gaudent, divinam tuam pulchritudinem clarius intuentes. Et in aliis: Nunc non in enigmate Pater, non in speculo aspicias lucem numinis omnium principum, facie ad faciem sapientissime, qui & splendoris, & visionis divina dignus efficitus es. Et rursus: Cum Angelis tripudias, beate Onesime, martyrii corona ornatus, resurgenti throno salvatoris assistens. Et alibi: Sanctorum ordinem, eum qui inter Ange-

los requiescit magna voce laudantes, divinis nunc fruuntur delitiis, & lacantes tripudiant. Et in alio: Superintellectuali splendore exaltorati sancti, & divina latitudo splendide repleti. Dii vocamini, ut ei proximis, inter divinos splendores versantes, & gloria ineffabili radijs illustrati. Et rursus: Sacra melodiis celebrantur, quasi caelestis heredes regni, quasi incolae paradisi. Et alibi: Concives Angelorum. Et rursus, Sanguinis tui pretiosi intinctione Martyr purpuram tibi pretiosam comparasti: qua indutus caelestem regiam verè inhabitas; DEO supremo Regi assistens. Assistere vero supremo Regi, quid aliud per DEUM significat, nisi quod sancti quatenus animae beatitudine perfruuntur? In aliis vero: Patribus hymnum offeremus, qui ante legem & in lege resulerunt, & qui ex Virgine genito Domino, & hero recta mente inservierunt, & inaccessibilem lucem hanc adepti sunt. Et in alio: Nunc d. Beate intercede apud DEUM pro tuo grege. Et rursus: Caeste Regnum concupisti, quo nunc beatissime verè fruere. Et in alio: Super omnem virtutem positus, Pater Antoni, cum Angelis versaris in Regno calorum. Et rursus: DEI proco Athanasi, qui pericula, & perpetuas tentationis sustinuit, nunc deliciarum paradisi dignus es factus, divinas mansiones consequutus, incorruptibilis vita ligno propinquus, ut iustitiae victor, corona & diademate caelestis regni exornatus, decore conspicuus & forma praecellens. Et rursus: Splendidissimo & fulgentissimo lumine lucidus nunc illustratus. Et rursus: Non in enigmate nunc gloriam, quam à puero concupisti vide beate Eutychi, imo facie ad faciem solatis carnis speculis pater nosser. Et rursus: Ex dissimilibus angustis & corruptione in amplam & jucundam Paradisi latitudinem pervenisti, sanctorum visurus splendidam lucem, & Angelorum choros DEO assistentes & incessanter clamantes. Et alibi: Terra quidem nunc operuit corpora vestra, celum vero d. sancti Spiritus semper fert, throno gloria assistentes, & cum Angelis exultantes. Et alibi: Nunc calos incolis Martyrum pie sanctorum & iustorum. Et in alio: Princeps sanctorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, juxta cujus thronum sancta in gloria assistit nunc cum Angelis sanctis. Et rursus: Ad tranquillum portum appulisti, à laboribus requiescens & coronatus tripudias in paradiso, una cum Christi Martyribus. Niceta divine omnes merito te glorificamus. Et rursus in alio: Qui à dextera assistis Trinitati, & immediatè versaris.

Et in Ode nona Canonis sancti Joannis Theologi: Nunc non in enigmate, sed facie ad faciem, deliciarum torrentem inspicere meritis es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus divinitate perfruere. Et Augusti quæta: Non amplius in speculo conspicis summum bonorum d. sancta Martyr, ad faciem aspicias faciem, jam solutus verè, d. Eudocia, imaginibus. Ecce jam nihil apertius ut mihi videtur, reperitur his, quæ à nobis allata sunt, id est facie ad faciem, & nunc divinitate perfruere, &c. in paradiso nunc coronati tripudiant, &c. nunc DEI throno cum sanctis Angelis assistunt, quid aliud possumus intelligere præterquam quod quatenus animæ perfruuntur, ut antea exposuimus, & jam evidenter ostendimus?

Quod si his non acquiescitis, & alia ex ejusdem generis scripturis afferemus. In Ode nona sanctorum Patrum Antiphona ita dicit: Magnum cultum meriti estis caelestes sancti, quia Christi figuram studiose imitatis estis, & nunc umbra, & carnis operimento deposito eum facie ad faciem videtis, & maxima meriti estis. Et alibi: Semper suffragaris ipsis, qui te laudant, & cum celebrant festam Domino assistens Onesime, totus resurgens, totus resplendens, totus caelestibus

vestibus fulgentibus coruscans. Et alibi: Inspiciunt Martyres divinam pulchritudinem manifestis & claris. Et rursus: Ubi ordines Angelorum, ubi iustorum populi exultant. Et in alio: Et regnum celorum aperte meriti Trinitatis radijs illustrati, & admiratione digni. Et rursus: Sabba beatissime Angelorum aqualis, sanctorum contubernalis, Prophetarum socius, Martyrum, & Apostolorum coheres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius divinis facibus illustratus summo Principi assistens, & aperte coruscans: audisne? lucem non occidentem dicit: Nam DEUS est lux non occidens, habitat autem nunc cum DEO: praterea summum principium quid significat? Summum enim bonorum, summum principium, summam pulchritudinem, nil aliud est nisi DEUS ipse: hic ei assistit, & habitat cum eo, quod aliud per DEUM denotat, praterquam quod sancti nunc quatenus anima perficiuntur? Si vis & alia audire, iam dicemus. Et inaccessibili luce nunc perficiuntur. Et in alio: Sanctorum chorus vita fontem, & januam paradisi nactus est. Et rursus: Et iusti veluti luminaria resurgunt. Et alibi: Cum terrena certamina perlustrassent veri Martyres coronas sunt consequuti. Et rursus: Certatores Martyres ac calcivores in terra decertantes multos cruciatus pertulerant, & perfectam in calis coronam receperunt, ut pro nostris animabus intercederent. Et rursus: Celebrissimi Martyres vos non terra operuit, sed calum excepit, aperta sunt vobis porta paradisi, & intro profecti lignum vite estis affecti, apud Christum intercedite. Ubi sunt qui dicunt sanctos non esse, live sanctorum animas nunc in paradiso non esse? Nonne audiunt Damascenum dicentem, *Aperta sunt vobis porta paradisi?* Nonne audiunt, *Introgressi?* & non agnoscant, *Signum vite consecuti sumi?* & *intercedunt pro nobis?* Si igitur neque receperunt, neque intercedunt, neque Christum vident, neque ipsi assistunt, neque divina luce perficiuntur, & ut uno verbo dicam, nemo ex sanctis, ut ipsi putant, nunc cum Christo est, ubi sunt quæ psallicus? num falsa? Absit. Ubi spiritus & anima iustorum laudant te Domine? Et illud: *Disfractus speculus sancti facie ad faciem DEUM videtur.* Si nunc cum Christo non sunt, non receperunt, neque intercedunt. Si verò non intercedunt, cur invocamus? si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent, nam in futuro non est intercessio. Nonne audis illud? Non intercessione ibi opus est dimisso conventu. Etiam novi Theologi dicunt, peculiariter recipiunt, & DEUM in faciem vident, sed ineffabilia bona, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc: non enim omnino possumus, distiteri sanctos in presentia non esse cum Christo. O insipientiam! id, ut ego existimo, ritu magis, quam responsione dignum est: nam paulo ante ostensum est, hæresim esse hanc absurdam, argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare. *Macrenus Gennadius.*

Idem rationibus ex Scriptura sacra
desumptis.

Prima. DEUS non est ad puniendum pronior, quam ad remunerandum: sed impiorum animæ nunc in inferno torquentur: ergo & iustorum sine macula & reatu statim à morte beantur. *Lucæ 16.* Probatur minor *Lucæ 16.* Epulo damnatus rogat Abraham, ut mittat Lazarum ad fratres suos. Respondet Abraham, *Evitent Moysen & Prophetas.* At live sit res gesta, live parabola; nec vera, nec *Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.*

verisimilis esset, si tantum de tempore futuro post resurrectionem intelligenda veniret: tunc enim non erunt homines in terra: quomodo ergo audient Moysen & Prophetas? Igitur talis erit figura status damnatorum ilico post mortem.

Secunda. Ante Christi adventum Sancti non invocabantur, postea vero invocantur à tota Ecclesia Catholica, & ita faciendum docent Patres Græci, & Latini. Ergo non sunt in limbo, aliqui non differrent ab antiquo statu. At non potest dici ubi sint post limbum, nisi in paradiso, igitur in eo sunt.

Tertia. Ante Christum mors deservatur sanctorum, post cum læticia celebratur: ad quid hoc, nisi quia tunc mori miseria erat, nunc vero felicitas.

Quarta. Non est æquum mercedem retineri, cum debetur, & reddi potest, *Levit. 19.* *Non morabitur apud te opus mercenarij tui usque mane:* At post mortem debetur Sanctis vita æterna, & nihil est quod impediat reddi: sunt enim sine reatu, & macula, & æ janua celorum est aperta per Christum. Igitur cum DEUS sit maximè iustus, eam statim reddit.

Quinta. Non convenit ut affligantur, qui nullum habent reatum, aut peccatum, cuiusmodi sunt sancti. At spes, quæ differtur affligit animam. Ergo non differretur satisfactio in Sanctis.

C A P V T VII.

De unione Græcorum facta in Concilio Florentino.

Denique ad Græcorum errores convincendos, inter alia nullum forsitan inveniemus efficacius argumentum, quam si in medium producamus Bullam unionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub *Eugenio Papa IV.* celebrato: ubi anno salutis 1438. Joannes Palæologus ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & ceteri ex omni Græcia viri gravissimi Latinis dexteram dedere: ubi retractatis live correctis sententiis & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia, in eo Concilio agnovent: non vi coacti, non muneribus allecti, non numero suffragiorum à Latinis victi aut superati, sed sua sponte & voluntate ducti, neque alio modo oppressi (erant enim ipsi sub protectione proprii Imperatoris, nempe Palæologi, qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla unionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et ne quis suspicetur tantum in Latinorum historiis aut libris id conscriptum haberi, legat historias Græcorum, præcipue Georgium Pachimerium *lib. 5. historiarum*, ubi refert capitula pacis Græcorum cum Latinis. Videndus est etiam Leonicus Chalcondylas rerum Turcicarum *lib. 1.* & Jacobus Navarchus Ondischoranes in *Epist. Asiaticæ*: qui omnes unionis factæ in dicto Concilio meminere, ut latius refert *P. Azorius 2. Tom. Institut. Moral. lib. 4. cap. 15.*

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subito, non verbo tantum factam esse, sed potius post diurnam deliberationem & singulorum subscriptionibus adjunctis, ut *infra* patebit, uno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam: ad eam quoque Vicarii trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum supervenerunt; & cum

L Ecclesia

Ecclesia Catholica sese conjunxerunt, & ab Eugenio IV. fidei regulam acceperunt, qua confessi sunt tenere, quicquid tenet & docet Romana Ecclesia. Litera autem unionis habentur in *sine Sessulima Concilio Florentini*, in hæc verba.

Sanctæ unionis factæ in Concilio Florentino inter Patres Græcos & Latinos litera.

EUGENIUS Episcopus servus servorum DEI ad perpetuam rei memoriam. Consentiente ad infra scripta charissimo filio nostro Joanne Palalogo Romanorum Imperatore illustri, & loca tenentibus Venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharum, & ceteris Orientalem Ecclesiam representantibus.

Latentur cali & exultet terra: sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat Ecclesiam, & pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum, vinculo fortissimo charitatis & pacis, unumque jungente partem, & perpetua unitatis federe copulante ac continente, postquam longam maroris nubulam, & disiditurnam atram, ingratiæque caliginem serenam omnibus unionis optata jubar illucit. Gaudeat & Mater Ecclesia, quod filios suos hæcenus invicem disidentes, jam videt in unitatem pacemque rediisse, & quod antea in torum separatione amarissimè sibi, ex ipsorum modo mira concordia, cum ineffabili gaudio omnipotentis Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, & qui Christiano censentur nomine, matri Ecclesia Catholica collatentur.

Ecce enim Occidentales Orientalesque Patres, post longissimum disensionis atque discordia tempus, se maris ac terra periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium desiderio sacra ipsius unionis, & antiquæ charitatis reintegranda gratia, lati alacresque convenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamque indaginem, tandem Spiritus sancti clementia, ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis DEI beneficiis gratias referre sufficiat? Quis autem divina miserationis divitias non obstupescat? cuiusve ferreum pectus tanta superna pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humana fragilitatis inventa, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe, fons misericordiarum, qui tantum boni sponsa tua Catholica Ecclesia contulisti, atque in generatione nostra tua pietatis miracula demonstrasti, ut enarrarent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem divinumque munus nobis DEUS largitus est, oculisque nostris vidimus quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiverint.

Convenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta Oecumenica synodo, magno studio invicem usi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina Spiritus sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discerneretur. Prolati vero testimonij ex divinis scripturis, plurimisque autoritatibus sanctorum Doctorum Orientalium & Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicentibus omnibus sub diversis vocabulis. Græci quidem asseruerunt, quod id quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente proferrent, ut excludant filium, sed quia eis videbatur, (ut ajunt) Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, tan-

quam ex duobus principijs & duabus spirationibus, ideo abstinuerunt à dicendo quod Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio. Latini vero affirmaverunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Filioque procedere, ut excludant Patrem, quin si fons ac principium totius Deitatis, Filij scilicet & Spiritus sancti, aut quod id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed ut unum tantum asserunt esse principium, unicamque spirationem Spiritus sancti, pro ut hæcenus asseruerunt; & cum ex his omnibus unum & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infra scriptam sanctam, DEO amabilem, eodem sensu, eademque mente unionem unanimiter omnes concordarunt & consenserunt.

In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus sancti, hoc sacro universali approbante Florentino Concilio discussimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, qui Spiritus sanctus ex Patre & Filio eternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistentem habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque eternaliter, tanquam ab uno principio & unica spiratione procedit: declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hæc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentie Spiritus sancti, sicut & Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre eternaliter habet, à quo eternaliter etiam genitus est. Desimus insuper explanationem verborum illorum, Filioque, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, luitè ac rationabiliter symbolo fuisse appositam.

Item in azymo sive fermentato pane tritico, corpus Christi veraciter confici, Sacerdotisque in altero ipsum Domini corpus consicere debere, unumquemque scilicet juxta sua Ecclesia sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item si verè penitentes in DEI charitate deciderint, antequam dignis penitentia fructibus de commisso satisfecerint, & omnia, eorum animas sicuti purgatorii post mortem purgari, & ut à panis hujusmodi relicto, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & elemosinas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesia instituta: illorumque animas quæ post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in sui corporibus, vel eisdem exuta corporibus (pro ut superius dictum est) sunt purgata, in calum mox recipi, & intueri clare ipsum DEUM trinum & unum, sicuti est, meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali detedunt, mox in infernum descendere, penam tamen disparibus puniendas.

Item desimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesia caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere, & ipsi Beato Petro pasceudi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostra JESU Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in Canonibus,

nonibus, ceterorum venerabilium Patriarcharum, ut Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus & juribus eorum. Datum Florentia in sessione publica synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata, Anno incarnationis Dominica 1439. pridie nonas Julij, Pontificatus nostri Anno nono.

Subscriptions Imperatoris, ac Orientalium Patrum, qui in Synodo aderant.

Ego Joannes Palæologus fidelis in Christo Rex & Imperator Romanorum, subscripsi.

Ego Antonius humilis Metropolitā Heracleensis, & Consiliarius Edessenorum, totius Thraciæ & Macedoniae Primas, & Philothei sanctissimi Patriarcha, & Sedis Apostolicæ Alexandinae locum tenens subscripsi.

Ego Gregorius Protospingelus Confessor spiritualis, ac Sedis Apostolicæ Alexandrinae & ejus Domini Patriarcha locum tenens, subscripsi.

Ego Isidorus Metropolitā Syriae & totius Russiae, ac Domini Dorothei Patriarcha Antiocheni, & ejus Sedis Apostolicæ locum tenens, subscripsi.

Ego Dositheus humilis Metropolitā Mopsuestia, & Joachimi sanctissimi Patriarcha Hierosolymitani, ac ejus Apostolicæ Sedis locum tenens, subscripsi.

Ego Metrophanes humilis Metropolitā Cyzici, ac locum tenens Ancyrensis subscripsi.

Ego Dorotheus humilis Metropolitā Trapezandeni, ac locum tenens Casariensis, Antistitis, subscripsi.

Ego Bellarion divina miseratione Archiepiscopus Nicanus, ac locum tenens Sardensis Praesulis, subscripsi.

Ego Macharius humilis Metropolitā Nicomediae subscripsi.

Ego Ignatius humilis Metropolitā Teronia ac locum tenens Nicomedienfis Antistitis me subscripsi.

Ego Dorotheus humilis Metropolitā Mytilenensis, ac locum tenens Sidenfis Pontificis me subscripsi.

Ego Damianus humilis Metropolitā Muldoblachienfis, ac locum tenens Sebastien. Praesulis subscripsi.

Ego Joseph humilis Metropolitā Amasiensis subscripsi.

Ego Nathanael humilis Metropolitā Colossensis, ac Insularum Cyladum subscripsi.

Ego Gennadius humilis Metropolitā Gannensis subscripsi.

Ego Matthæus humilis Metropolitā Melitenensis subscripsi.

Ego Dositheus humilis Metropolitā Dramensis subscripsi.

Ego Sophronius humilis Metropolitā Anchiolensis subscripsi.

Ego Bellarion Archiepiscopus Nicanus mandato ac nomine Emanuelis Diaconi ac magni Sacellarij Chrysofuchi vulgo nuncupari, qui eadem nobiscum sensit, subscripsi.

Ego Theodorus Zanthopolus Diaconus, & magnus Sacrista subscripsi.

Ego Michael Balsamorum Archidiaconus, & magnus Bibliothecarius subscripsi.

Ego Sylvester Syropulus, Diaconus Ecclesiarches, ac juramentator subscripsi.

Ego Gregorius Proteadicus Diaconus Cappadocius, subscripsi.

Ego Constantinus Archiepiscopus, ac locum tenens Muldoblachienfis Praesulis, subscripsi.

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

Ego Ecclesiarches veneranda mansionis, & sanctæ Basilicæ magnæ Lauræ Montis sancti, ac ipsius mansionis locum tenens subscripsi.

Ego Athanasius olim Abbas circumspectè subscripsi. Ego Gerontius Abbas sanctæ mansionis omnipotentis, subscripsi.

Ego Germanus olim Abbas sancti Blasii, subscripsi.

Ego Pachumius Confessor ac Abbas sancti Pauli subscripsi.

C A P V T VIII.

An propter supradictos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici?

Primò statuendum est schisma ab hæresi differre in hoc, quod hæresis sit dogma fidei contrarium; schisma vero sit crimen, quod quis ab unitate Ecclesiæ recedit, ac proinde hæresis est contraria fidei, non tamen schisma, sed tantum Ecclesiæ unitati; ita docet B. Hieronymus, ut refertur 24. quæst. 3. c. in hæresim, & D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, & alii Patres: ut si quis confiteatur esse oportere in Ecclesia unum caput universale; sed fateatur hunc, vel illum, videlicet Joannem aut Petrum non esse verum & legitimum caput Ecclesiæ, diceretur schismaticus, non tamen hæreticus.

Secundò supponendum est schismaticos, quamvis hæretici non sint, non esse membra Ecclesiæ, & extra illam esse; nam si Ecclesiam accipiamus, ut est Fidelium congregatio sub uno capite, nempe Christo Domino, & ejus in terris Vicario, Romano Pontifice viventium, schismatici sicut & hæretici extra Ecclesiam sunt: quia sicut hæresis separat & dividit hæreticos ab Ecclesia, ita schisma dividit, & separat schismaticos à capite & unitate Ecclesiæ: ac ideo jure extra Ecclesiam esse dicitur, qui ab Ecclesiæ unitate & communione recedit.

Prima Propositio, Græci ab Ecclesia Romana sunt separati & schismate divisi. Nam ut D. Antonin. *tertia parte historiarum tit. 22. c. 13. §. 1.* & 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias & maxime Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede & potestate se ipsas subtraxerunt: & certè publicè & apertè ter Græci ad Ecclesiæ Romanæ unitatem redire; scilicet in Concilio Lateranensi sub Innoc. III. Lugdunensi sub Gregorio X. Florentino sub Eugenio IV. Postea verò ad schisma reversi ac proinde excommunicati permanserunt, excommunicatione majori, qua omnes schismatici in Bulla Cœnæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica divisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam, ut bene D. Augustin. *de fide ad Petrum cap. 38. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros. Et c. 39. ubi supra ait: Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum vel schismaticum, si Ecclesia Catholica non fuerit aggregatus, etiam si proximi nomine vitam fuderit, non posse salvari.*

Præcipua tamen difficultas est, An Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi. Nam D. Thom. in *Opusc. 1. cap. 32.* asserit, Non minus solvi quæstionem ab his, qui Spiritum sanctum asserunt à Patre & Filio non procedere, quam solvi tentatum sit ab Ario & Macedonio, Nestorio, & ejus-

Schismatici & hæreticos discernere.

Schismatici extra Ecclesiam.

Græci schismatici.

S. August.

modi alii : sed quisolvit JESUM non solum est hæreticus, ut ipse D. Thomas ex Joan. Apostolo docet, sed & Antichristus: igitur Græci non solum schismatici, sed hæretici judicandi sunt. His tamen non obstantibus alii opinantur Græcos tantum esse schismaticos: ita ex junioribus docet Pater Azorius 1. *prima Instir. Moral. lib. 8. c. 20. q. 10.* Quare merito ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur & appellantur: ita apertè insinuat D. Bernardus in *Epistola ad Eugenium* lib. 3. Ego addo, inquit, de *perinacia Græcorum, qui nobiscum sunt, & non sunt: juncti fide, pace divisi, quamquam & in fide ipsa claudicaverint à re-ctis semitis.* Idem apertè tenet D. Thom. *Opusc.* 2. ubi docet Patres Græcos in Catholico sensu esse exponendos Ratio hujus opinionis est, quoniam, ut prædictus auctor docet, in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus, ut hæretici, potius nomine, quàm re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum S. à Patre Filioque procedere, ut in Bulla unionis *Eugenij IV.* dicitur, existimantes Latinos sentite à *Patre Filioque* procedere tamquam à duobus principis, cum tamen Latina doceat Ecclesia procedere à duabus personis tamquam ab uno principio & spiratore; quare Græci ut unum principium significent, dicunt Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec dif-

fitentur omnino Romanum Pontificem Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, majorem potestatem habere in rebus fidei, & cæteris, quæ ad generale Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Gerfonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia tamquam hæretica generali decreto damnata.

Præterea Græci purgatorum ignem non protus de medio tollunt, ut ipsi clarè faveant *Sess. ultima Concilij Florentini*, imò affirmant se perpetuo purgatorium agnovisse, (verè enim sacrificia & preces offerunt DEO pro mortuis; non Beatis certè, neque damnatis ad inferos, quod planè esset absurdum, & impium: ergo pro his, qui cum fide & pietate hinc discesserunt, sed nondum plenè pœnas peccatorum debitas persolverunt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corpori pœnam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, ut optime docet Bellarm. *lib. 2. de Purgat. cap. 10.* Quicquid autem sit, de his & aliis fidei articulis, in quibus multi Græci & alii Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus, quia morem loquendi pristinum retinemus.

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM,

LIBRI VI.

PARS SECUNDA.

De juvandis Græcis, & ratione agendi cum eis, ut ad fidem Catholicam alliciantur.

CAPVT I.

De causis præcipuis unionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediens.

IN primis scire necessarium est præcipuas causas, quæ unionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediunt, ut his cognitis, & patentibus, facilius sit via ad eas removendas. Causæ igitur, cur inter Græcos & Latinos tanta sint in Religione dissidia, latissimè numerantur à Possentino *Tom. 1. lib. 6. à Cap. 2.* per plura capita. Nos autem brevitati consulentes, ex eodem Auctore præcipuas tantum recensebimus.

Causa
dissidio-
rū inter
Græcos
& Lati-
nos.

Prima causa & veluti radix referri potest, ad collapsas, quæ olim in Græcia floruerunt, Academias, & cum eis omnes literarum disciplinas, quæ modo restitui vix sine magno periculo posse videntur, dum alienam Græci in Oriente dominationem ac jugum patiuntur. Re tamen attente considerata haud tantum imminet à Turcis peri-

culum, quantum fortasse prima fronte apparet. Nam Turcæ, ut experientia constat, liberum cuique relinquunt, ut quam velit Religionem teneat, modò adversus Mahometi sectam nihil dicatur. Unde cum solidæ pietatis nihil sit inaccessum neque difficile, dum serio nihil aliud quàm Christus, & ejus gloria queratur, prædictum impedimentum poterit superari.

Secunda causa referri potest ad remissio-rem eorum curam, à quibus etiam inter populos Latini ritus Græci juvari potuissent, atque ad pietatem accendi. In qua etiam re, fortè plurimum à nostris peccatum fuit: Nam sicut perfecta charitas magnos præ se fert stimulos ad pietatem, ita cum hæc refrigerat, non solum sibi, verum etiam ceteris obest.

Tertia referri potest, quia aliquando à Latinis non omnino verè, vel saltem ga, qua inter Christianos decet charitate aliqua fuerunt Græcis obiecta, quibus eorum animi commoti, erga Latinos malè fuerunt affecti. Nam ut constat ex supradictis, multi errores illis ab Auctoribus imponuntur, quibus non sunt maculati.

Quarta accedat, falsati cõdices Græci Patrum, quos

quos aliqui ex ipsis etiam nunc versant. Nam ut omittam nunc antiquiora, (quæ historiam legentibus nequaquam erunt abscondita) suppositosque generalibus Synodis quaterniones falsos, exceptis veris. (sicuti etiam Florentina Synodus monstravit) versantur quotidie inter Græcorum Sacerdotum manus ac publice populis recitantur libri, in quibus pleraque falsa sunt: & hæc viri inter ipsos perdocti, & graves ingenio fatentur, hæc occasione Constantinopolitano Patriarchæ scripserunt, ut emendati prælo darentur: sic enim agebant futurum, ut plebs sensim desuetudine ab erroribus suis, quibus ingenia quoque Sacerdotum pervertuntur.

Accedunt etiam errores in Græcorum Rituali sparsi, & à Nicephoro Xanthopolo in Latinam Ecclesiam pessimè affecto, ab hinc ducentis annis disseminari. Ex quo fit, ut populi prædictos errores videntes, odio contra Ecclesiam foveant, existimantes vera esse, quæ ibi referuntur: quæ maledicta, præterquam quod non decebat, ut inter officia divina recitarentur, ad nihil aliud valent, quam ad Græcorum odia contra Ecclesiam renovanda: quale est illud, in quo ad versiculum Psal. 96. alludens, *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia*, inquit: *Confundantur omnes, qui adorant Azyma*.

Quinta causa diffidii Græcorum credi potest species austerioris vitæ, quæ in eorum Hieromonachis, Metropolitibus, Archiepiscopis atque Episcopis frequenter cernitur. Hæc igitur austerioris vitæ ratio Latinos contemnendi præbuit occasionem, non considerando quamplurimos Monachorum Ordines etiam in Ecclesia Latina reperi, qui in hac palæstra se exercent, quorum Græci monendi sunt, non in corporis maceratione, sed in charitate, fide, & spe, humilitate, & patientia, cæterisque interioribus virtutibus iustitiam Christianam potissimum consistere.

Sexta, forsan & una ex præcipuis Græcorum cæcitatibus & errorum causa referri potest, ad nuptias, quibus Sacerdotes Græci gaudent, neque sine ipsis ad Sacerdotium accedant, nisi fuerint Monachi. Nam quamvis Græcis à summis Pontificibus id sit concessum, adhuc tamen re hæc optimè expensa, credendum est, non minimam hanc fuisse causam, cur DEUS Orientem Christianæ fidei hostibus subiecerit. Nam cum divina mysteria, & præsertim sanctissimæ Eucharistiæ tractatio, summam animi puritatem requirat, quæ ut plurimum cum corporis continentia & castitate conjuncta est, non mirum si hæc defecerit in Græcis, quod DEUS eo non solum corporalibus suppliciis, sed etiam spiritualibus puniat.

Septima causa est, defectus doctrinæ: doctrinæ autem defectum primò intelligimus ipsius linguæ Græcæ ignorantiam: sunt enim paucissimi inter Græcos, qui Grammaticam Græcam novèrunt. Secundo defectum doctrinæ appellamus, non intelligere intimas suorum errorum causas & fomenta, neque Synodorum & Patrum, & quod caput est, divinæ Scripturæ exactam notitiam non habere. Tertio doctrinæ defectus etiam dicitur carentia optimorum auctorum, qui Græcis maxime prædesse poterant. Ulus autem meliorum auctorum hic erit, ut primo antiquiores & emendatiores tractentur: ut Athanasius, Gregorius, Basilus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Alexandrinus, & alii fide & pietate celebres: & secundo loco alii, qui contra eorum errores scripserunt, de quibus supra mentionem fecimus. Quarto, defectus doctrinæ reduci debet

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

ad Latinorum studium, qui eos in defectu instruerent, & admonere deberent, & tamen id fecerunt: vel ad illos qui aliquando ad juvandos Græcos missi, vitæ exemplo morumque pravitate, eorum unioni maximo impedimento fuerunt: cum magis destruat unus, quam plures ædificent. Utinam hæc esset una, vel saltem in hac re principalis cura operarios efformandi, qui selecti ex Religiosorum Ordinibus, probatissimæ virtutis & vitæ, in vineam Domini mitterentur.

Ultima causa est, præmiorum tenuitas, quibus etiam Græci deberent invitari & foveri: nam si humana mens ita esset pura, ut cælestibus tantum præmiis inhiaret, illisque contenta esset, non opus foret, ut aliis calcaribus stimularentur ad bonum. At quando ipse Dominus in veteri lege terram promissionis, & in nova centuplum pro uno promisit his, qui illum sequerentur, optimè noverat imbecillioribus opus esse præmio invitari, ut ad virtutem amplectendam trahantur. His veluti Græciæ errorum patentibus radicibus, jungi possunt alie etiam rationes occultæ, & internæ, ut sunt Græcorum animi elatio, morum corruptio, otium, & affectata veritatis ignoratio.

Omnes igitur istæ causæ, sive impedimenta contrariis causis expellenda sunt, & oratione continua hæc maceria, quæ divisit Græcos à Latinis tollenda est: nam cum fides sit donum DEI, hoc imprimis enixè à DEO petendum, qui sapientiam dat abundanter petentibus, & non improperat: adhibenda sunt etiam alia media, de quibus restat, ut breviter dicamus.

C A P V T II.

De ratione agendi cum Græcis.

Ratio agendi cum Græcis ad tria capita referri potest, ut optimè advertit Possevin. *uli Tres supra cap. 24.* vel ad conciones populis, vel ad disputationes cum eis habendas, vel ad alumnos instituendos. Tres etiam sunt classes eorum, qui Græcorum sectantur ritum & dogmata. Prima rudium, qualis est rusticorum & plebis. Secunda eorum, qui licet docti non sint, nec litterati, rerum tamen experientia, & lectione fortè aliquorum librorum aliquid lucis sunt assecuti; ut hinc Romana Ecclesiæ splendorem & majestatem, illinc Græciæ ærumnas & calamitates, casumque Orientalis imperii sub Turcarum tyrannidem, hinc etiam Sacramentorum apud Latinos cultum, illinc apud ipsos rerum divinarum contemptum cernentes in eam sententiam venerint, DEUM Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, & non Orientali esse propitium. Tertia classis eorum est, qui licet usu, & aliqua rerum experientia sint præditi, odio tamen ducti in Latinos, (quod ex prava consuetudine inveteratum facile fovetur à dæmone) controversias (invis eorum Episcopis & prudentioribus) serunt, ac frequenter nescientes quid dicant, aut quid velint, Græcam cum Romana Ecclesia conferentes, suos ritus & Sacerdotes nostris anteponunt, ac denique sua usque ad cælum extollunt, nostra vero usque ad inferos depriment.

Cum his igitur, si de ea parte, quæ ad controversias attinet, agamus, (ex concilio & experientia Græcorum Catholicorum) præstare puto, ut *sis cum à Ministris, qui inter eos conversantur, de controversiis nihil publicè, imò nec in particulari parce a saltem in initio dicatur: nisi ubi commodissima gendum, se*

se offerret occasio. Quare oportet, ut de amplectendis virtutibus, & fugendis vitiis, cum eis agatur: nempe de peccatorum expiatione, virtute penitentiae, de studio orationis mentalis, & aliis exercitiis, de mortificandis & extirpandis passionibus, de virtutum pulchritudine, de peccatorum fœditate, de charitate erga DEUM & proximos, & de aliis, de quibus nulla quæstio est nec differentia. Controversia verò de rebus fidei in alterum tempus reservanda erit, nimirum, cum fervor contentionis videbitur sedesisse, atque animis ad virtutem excitatis, via ad meliores progressus videbitur parati. Ac denique, ut uno verbo dicam, voluntatis arcem ante intellectum bonus Christi miles lucra studeat.

In concionibus etiam populo habendis (et viri etiam Græci Catholici, & penitentiam) nihil de controversiis publicè proponatur, nisi commodissima oblata occasione. Quare, quibus uterque ritus tam Græcis quam Latinis viget, concionaretur; ita se gerat, quasi loca illa omnia essent tanquam unius labii populi, sine factionibus aut sectis, verum in peccatis jacens ad instar reliquorum per orbem passim hominum, qui cum sit ad penitentiam ex peccatorum somno excitandus, purgatoria, ut ajunt, via, potius quam illuminativa juvandus est: hoc est, incipiendum scilicet esse à peccatorum contritione, lachrymis, & à detestatione vitiorum, à cognitione sui, à timore Dei, quibus cura persuasum sit, ut vitam corrigant, facilius quam per disputationes ad Ecclesie unitatem addocentur.

De quibus controversiis sit agendum.

Sed dices, Nunquam ergo de controversiis erit agendum? Respondeo nonnunquam erit, sed parè & oportune, & cum ex ea fructus speratur: & tunc, ut optime Posselin. *Cap. 24.* non de omnibus illis quinque, quæ olim præcipuè fuerunt, dissidii causis. Nam de Azyro quæstio vir in Cræta, & in aliis Orientis regionibus audietur, quare vel extrinsecta penitus, vel cerè sopita videtur. Quocirca qui hæc de se loqueretur, rem jam obivioni traditam, cum scandalo in dubium revocaret. Processio Spiritus sancti à Patre & Filio in elligitur à paucissimis: quare quæstionem hanc movere, nihil aliud erit, quam dormientem ad pejus forsitan excitare, & harum rerum ignorantem, ad curiosa investiganda, (& forte sine spe fructus, aut quod probabilis est cum periculo ut partem veritati adversantem amplectatur) excitare.

Reliquæ verò quæstiones, ut sunt de visione Beatorum, de igne Purgatorii agitari possunt: nam de his facile cum Latinis conveniunt. Primatus verò Pontificis Romani difficulter eis persofadetur: de quo oblata occasione agendum est.

De prædictis igitur quæstionibus, si quando sermo habendus est, non in ea re tota infundenda est concio, nec modo scholastico agendum, sed alliciendæ sunt ad veritatem fidei audientium mentes, tum exemplis, tum Scripturæ & Patrum auctoritate: qui docendi modus jucundè & cum laude docentis à Græcis excipitur. Frequens tamen harum rerum sermocinatio suspicionem eis injicere solet, quasi eos capere taliter quis vellet: quare cautè & prudenter agendum est.

Illud tamen in primis animadvertendum est, maximè si cum Ruthenis, aliisque Schismaticis rudioribus negotium habeatur, ut optime etiam notavit Posselin. in *sua Moscovia*, quod cum major populi pars ignoret quid Schisma sit, nec habuerint, qui, propter dogmata, quæ credunt, eos

à recta fide alienos esse ostenderit, si quis Catholicus Sacerdos ad eos accesserit, vereri fortasse poterit, (maximè cum veritatem fidei proponendi non pateat aditus, vel si pateat, non speratur fructus) an illis injicere de eorum Schismate scipulum debeat rudioribus, forsitan alias in sua simplicitate salvandis: quare res periculi plena videtur, si quis hujusmodi aliquid tentaret, præferim quia nisi hoc ex voto succederet, majores posset parere difficultates.

Quare ex superioribus id colligi oportet, nempe cum tribus illis classibus Græcorum, videlicet cum simplicioribus sine disputationum strepitu de virtutibus sectandis, viciis fugendis agenda: cum protervis nunquam nisi magna & inevitabili ex causa disputandum, oblata verò occasione aliis mediis sunt alliciendi: cum mediocribus verò, qui res nostras melius considerant, oblata occasione veritas fidei est ostendenda, tum in concionibus, tum particularibus disputationibus; ita tamen, ut omnia prudentia dictante oportune fiant.

In disputationibus autem cum doctoribus, atque Græcorum melioribus, à Primatu Romani Pontificis initium sumendum est, & id potissimum curandum, ut membra cum Capite uniantur, in quæ deinceps defluat vigor ille, qui faciat, ut omnes simus in animas viventes & unanimes in domo Domini, eodem pane pascamur, & eodem fonte potemur.

Inter alia verò media, quæ ad Schismaticorum unionem conducere, illud esset non contemnendum, ut libri per totam illam provinciam disseminarentur, ad pietatem potius, quam ad dogmata defendenda Græcorum lingua conciscripti: ex quibus sine dubio fructus sequeretur uberrimus: quales sunt Florentina & Tridentina synodus, quæ sunt Græcè editæ, quæ Græcis Sacerdotibus, & aliis docto essent concedendæ. Libri etiam alii, sicut Catechismi de doctrina Christiana, versio item Bibliorum à LXX. Interpretibus, quæ proximis annis Romæ emendatissima prodit, nec non & alii auctores patrum, & Catholici, ut Ludovicus Grænanensis, qui Græcè edicetur, non dubium, quin maximè ad conversionem eorum conducere.

C A P V T III.

De aliis mediis juvandi Græcos & Ruthenos.

PLacuit hic media alia à viris gravibus, & illarum gentium conversionis maximum zelum habentibus, summo Pontifici Clementi VIII. proposita, in medium etiam producere: quæ forsitan, cum venerit Patris hora, qua in vineam suam errantem operarios velit revocare, non parum conducent.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur. Duo potissimum inter alia necessaria sunt in omni conversione, præcipue in conversione aut unione Græcorum & Ruthenorum Ecclesie Catholice Romanæ.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Quomodo & cum quibus de fidei controversiis agere liceat.

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno gravissimo excogitatum sequentibus verbis continetur.

Unum quod illi, qui hujusmodi provinciam suscipiunt, ac conversionem animarum tractant, debeant se accommodare naturæ, & captui eorum, quos convertere nituntur, illisque in omnibus, quæ essentialiter non repugnant aeternæ salutis, in principio secundare, ne propter accidentiale aliquid

aliquod amittant essentialia: qui enim *vehementer amungit, elicit sanguinem*. Hoc pacto illo:um caprabunt benevolentiam & amorem, quo obtento, omnia facili negotio subsequenur. Cum enim amor vincat omnia, Christi que jugum suave, & amoris sit plenum, nihil æque requiritur tam in conversione peccatoris ad DEUM, quam unione hæreticorum ad sanctam Ecclesiam, sive infidelis ad fidem Christianam, quam amor erga instru-

Prov. 23. *Fili prave mihi cor tuum, hoc est, ama me, ut amore tuo omnia ad me traham, quicquid enim à te desideravero, eo solo obtinebo.* Sicque JESUS Christus Petrum Ecclesie sue caput constituens, solum ab eo amorem postulat, idque triplici interrogatione, ut quam necessarius amor iste sit ostenderet: *Simon Joannis diligis me, &c.* qui enim amat, vicissim amabitur, videlicet si me amas Petre, & proximum amabis, & ille te, sicque omnia ad me trahes, etique bonus Pastor. Hinc D. Paulus, verus Christi zelator, totis viribus amorem hunc Fide- lium cordibus imprimere conatus est: nec quicquam tantopere ab iis expetiit, quam ut ipsum, majoresque omnes suos, & se invicem sincere diligerent. *Fortis enim est, ut mors dilectio*: cui quem- admodum nihil resistit, sic nec amor. Itaque primum maximèque necessarium est, se hominum genio accommodare, omniumque servum præ- stare, quo quis omnes possit lucrifacere cum D.

Joan. 21. *Paulo, qui dicebat: Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucraver: ñs qui sub lege sunt, quasi sub lege essent, ut eos qui sub lege erant lucrifacere: ñs qui sine lege erant, tanquam sine lege essent, ut lucrifacere eos, qui sine lege erant: factus sum infirmis infirmis, ut infirmos lucrifacere: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Et Apostoli in primordiis Ecclesie secundarunt Judæis, præ- cipientes Fidelibus ex gentibus convertis in illorum gratiam, ut abstinerent à sanguine & suffocato, ut omnes lucrifacerent, quæ postea successu tempo- ris perierunt.

Cant. 8. *Alterum quod requiritur est, perseverantia, parum enim aut nihil prodest semel & iterum conari, si perseverantia deest. Vulgo dicitur: Gatta favat lapidem non vi sed sæpe cavendo.* Deji- cietis universos hostes vestros, si perseveraveritis in opere quod cepistis.

1. Cor. 9. *Defectu horum, unio toties attentata Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia (ut de aliis taceam) non habuit optatum effectum. Primum defuit, quia cum illi, qui eos juvare conabantur, viderent Græcos habere antipathiam cum Romanis, ac quodammodo naturalem alienatio- nem, ut peristerent in unione, tentarunt à ipso- rum ritu eos deducere (si non verbis saltem ope- ribus) extollendo Romanam, in quo celebra- bant, ac consequenter deprimendo Græcorum, ut sic ipsos, & eorum filios ad Romanum ritum paulatim traherent, quod illi naturaliter inflati, & qui amore fortissimo tenentur erga suos ritus, ferre non potuerunt. Unde multum odii inde conceperunt contra Ecclesiam & Romanum ritum, ipsumque tanquam novum reputarunt, & refutarunt. Neque nova est Græcorum ista su- perbia, cum in ipsis Ecclesie primordiis, quando JESU Christi Domini nostri sanguis fervebat, & omnes Christiani ad perfectionem anhela- bant, illorumque erat cor unum & anima una, ita erant infirmi in hac parte, ut pau non potuerint quod spernerentur. Factus est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod aspicerentur in ministerio quotidiano vidua eorum.*

Ex eodem superbiæ fonte ac naturali alienatio- ne à Romanis, non solum schisma evenit, sed etiam quod nunquam libentia ac pacato animo susceperunt Romanos Sacerdotes à summis Ponti- ficibus ad ipsos multoties destinatos, ne videren- tur ab ipsis edoceri, & consequenter fateri se infe- riores illis, cum quibus semper de gloria conten- derunt, sed tanquam alienigenæ, ne dicam æmuli, non ambabus à Græcis audiebantur auribus, imò potius eorum monita & salutarem doctrinam, omni gladio ancipiti penetrabiliorem, excluden- bant; aut certe si eam ampledebantur, non tam- en in ipsa erant constantes, sed: anquam vio- lentiam passi ad pristinum redibant vomitum. Et hac in parte Rutheni adeo sunt tenaces, ut potius cupiant suos filios rudes ac ignaros habere, quam illos ad scholas Patrum Societatis JESU, vel alias Catholicorum mittere (sicut omnibus ma- nifestum est) timentes ne Patres aut alii Catholici à suo Ruthenico ritu illos divertant, hac de causa Romani Sacerdotes parum profecerunt cum Græcis.

Secundum quoque, nempe perseverantia, de- fuit in ipsorum conversione, nunquam enim ha- buerunt homines ad illos destinatos, quibus ex of- ficio incumbere: ipsorum conversio: qui primo quotidianis precibus à DEO eorum salutem ac conversionem exposcerent, deinde studio, dili- gentia, speculatione in idem laborarent, summo- que Pontifices & reliquos Prælatos ad id permo- verent. Et si fortasse aliquando habuerunt tales homines, non semper tamen neque perseveranter, quod est simpliciter necessarium; parum etenim prodest erigere infirmum, si non est qui sustinet, & adjuvet eum, ne iterum cædat: non est corona ubi deest perseverantia, & qui perseveraverit us- que in finem obtinebit victoriam & palmam.

Unico tantum remedio, ni fallor, prædicta duo impedimenta tollentur, & Rutheni isti facile convertentur ex concepto odio ad amorem Ec- clesie Romanæ, non tantum verbo, sed corde & opere: si haberent nimirum unam vel alteram, vel plures religiones observantes, quæ ex indulto Sedis Apostolicæ possent ritu Ruthenico celebra- re, sublatis tamen omnibus erroribus & supersti- tionibus (si quæ sunt) quæ incuria & ignorantia ipsorum Sacerdotum sunt usque modo introdu- ctæ, reducendo omnia ad suum principium & originem.

Primum, quod desiderabatur in modo con- versionis, aut reductionis tolleretur: tales enim Religiosi eorum ceremonias ac ritum non deprim- erent, sed potius & verbo & opere tanquam proprium extollerent, & cum Romani tanquam alienigenæ ac æmuli non pacato animo recipiun- tur à Ruthenis, & consequenter non audiuntur, sed cum timore ac suspitione, timentes semper ne fraudem faciant, ex qua suspitione arripit dz- mon ansam & occasionem suggerendo illis mul- ta falsa de Ecclesia Romana: è contra tales Re- ligiosi reciperentur quasi proprii, auscultarentur absque suspitione, & cum viderent eos doctos, ipsis crederent, & gloriarentur quod haberent ex suis eruditos viros, qui essent illorum corona. Propter quod etiam summo opere amarent illos: nam cum non amant Romanos, quia quodam- modo deprimunt illos, illorumque ritum, è con- tra amarent vehementer dictos Religiosos, tan- quam illos, qui augerent ipsorum gloriam, ac ex- tollerent ritum Græcorum. Simili modo D. Pau- lus afflante Spiritu sancto incepit adducere Græ- cos ad sanctum Evangelium, non enim illis dixit,

17. *prædico vobis novum Deum, sed præteritis & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat, IGNOTO DEO: quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Sic possent dicere isti Religiosi, non removere vos conatur à vera fide Græca & ritu, nec novam prædicamus, sed quæ ignorantes colitis, &c. Et idem D. Paulus ut Judæis se accommodaret, circumcidit Timotheum licet non esset necesse, cum lex Moyfi per Evangelium exspirasset.

Secundum etiam tolleretur, quia tunc haberent Religiosos viros Deo gratos, qui pro illis preces DEO funderent, infudarent tum in studiis ad illorum conversionem accommodatis, tum in removendo impedimenta & obstacula eidem conversioni, illisque omnes ad eandem impellerent, tandem haberent speculatores & Pastores non mercenarios, qui vigilarent super istum JESU Christi gregem, & hoc non ad tempus sed usque ad consummationem sæculi: nunquam enim religio moritur, isti frangerent illis panem scilicet Scripturarum, ac porrigerent verbum Dei, omni gladio ancipiti penetrabilius, cujus penuria fame pereunt, cum illorum popi & Religiosi concionem non habeant, ac à demone tanquam inermes debellantur.

Docerent illos necessaria Christiano homini, quæ scilicet deberent credere, quomodo accedere ad Sacramenta, quam necessaria sit frequentia Sacramenti Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, &c. nec non etiam litteras humanas & factas. Isti retinerent conversos in fide ac obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sic non toties reinciderent in schisma. Non difficili negotio obtineretur, quod Episcopi, Archiepiscopi, & Metropolitæ, qui apud Ruthenos ex Religiosis (licet Ordinis sancti Basilii) semper debent assumi, possent ex prædictis Religiosis eligi.

Hinc fieret primo, quod omnes Prælati semper essent Catholici, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ obediens, quos tanquam Pastores sequerentur reliqui omnes. A Patriarchis enim & Episcopis ortum semper habuit schisma, conservationem etiam, atque in illud reincidentiam.

Sequeretur secundo, quod omnes populi Rutheni vel Sacerdotes, essent Catholici, docti ac benè motigerati: Episcopi enim non promoverent ad ordines, nisi tales, ac ordinatos in disciplina continerent. Multa alia bona sequerentur quæ brevitate causa omitto.

Religiones, quæ ad hanc provinciam destinantur, debent habere sequentes conditiones.

Prima. Quod sint ex reformatis, & quantum fieri potest similes in vita & regulari observantia Religiosis *divi Basilii*, qui apud Ruthenos nunquam comedant carnes, jejunant à festo Exaltationis sanctæ Crucis, usque ad Pascha resurrectionis Domini, &c. Tum ne spernantur à Ruthenis, ut minus perfecti, tum etiam, ut libentius quasi proprii recipiantur. Hoc facillimè possent ab unaquaque Religione reformata obtineri, aliqui enim Religiosi in ipsis inventerentur, qui vellent hoc obsequium præstare DEO, quod promitterent: deinde reliqui etiam observare, qui ad talem conversionem vocati à suis Generalibus ad Conventus vel Collegia ad hoc destinata sequebantur.

Secunda. Deberent habere licentiam celebrandi secundum ritum Romanum (sub prætextu tamen quod Rutheni & Græci non possunt celebrare in itinere, ubi non habent incensum, & alia quæ secundum Ruthenicum ritum requiruntur

ad Sacrum) & sic paulatim introducerent Romanum ritum, vel saltem obtinerent, quod Rutheni non ab illo abhorrent sicut modo abhorrent.

Tertio. Religiones quæ hujusmodi munus conversionis suscipiunt, ex monasteriis, quæ modo habent, deberent designare aliquot, unum scilicet Romæ, reliqua vero in illis regionibus, ubi floret Religio & fides Romana, quorum curam haberent idem Generales Religionum, in quibus nulla deberet fieri mutatio, & ad ipsa mitterent Religiosos, quos viderent à DEO esse vocatos, ad conversionem Græcorum & Ruthenorum, ut ibi darent operam linguæ Græcæ & Ruthenicæ, & studii ad ipsorum conversionem accommodatis. Ex quibus possent fieri missiones ad diversa loca & provincias, & sic haberent semper Religiosos Romanos, de quorum stabilitate non esset dubitandum. Ad prædicta monasteria possent quoque mitti Rutheni, qui suscipiunt habitum religionum studiorum causa, qui emittunt doctrinam & moribus Romanis, benè affecti essent erga Romanam Ecclesiam, tanquam ipsorum matrem.

Quarta. Si ex prædictis Religiosis eligerentur Ruthenorum Metropolitæ, Archiepiscopi, &c. deberet esse cautum, ne ullus illorum assumere-tur ad hujusmodi dignitates, nisi qui post annum integrum novitatus, & professionem emissam aliquot annos peregrisset in Religione, ut jam perfectionem illam comparasset, quæ necessaria est perfectis Prælati. Non enim omnes possunt habere hujusmodi perfectionem, qui ex seculari vita eodem tempore, quo sic Monachus, emittit professionem, & assumitur in Episcopum, &c.

Quinta. Et ne id quod datur tanquam salutaris medicina sit demonis malitia, prædictis Religiosis, & consequenter Ruthenis venientibus, præter tria solemnia vota obedientiæ, castitatis, & paupertatis, quibus tales Religiosi se DEO sacrabunt, quartum Domino acceptissimum & prædictorum Religiosorum ac Ruthenorum bono maximè salutari & inuocabunt, quo DEO viveant se nunquam directè vel indirectè, per se aut alium extra Religionem ullam prælationem aut dignitatem præsenturos, nec eam oblatam accepturos, nisi summi Pontificis præcepto ad id obstringerentur. Sic omnes Episcopi, &c. Rutheni semper dependerent à summo Pontifice, & Religiosi non perturbarentur ambitionibus, nec Religio relaxaretur propter dignitates. Hæc ille.

CAPUT IV.

De aliis mediis, quæ videntur non minus utilia quàm necessaria, ad Ecclesiam Græcorum, & omnium ferè Orientalium ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ sinum brevi reducendam.

PRIMO viris conversionis Græcorum studiosissimis expedientissimum semper visum fuit, ut Collegii Græci alumnis Romæ, existens concederetur, ut in patriam reverti, possint à suis Episcopis Græcis, in quorum diocesi degent, licet schismaticis, ordinari: quod & fieri posse à summo Pontifice nullus Catholicorum negabit præsertim cum apud gravissimos auctores Catholicos constans opinio sit à Schismaticis, qui

Et ob hanc causam à a. d. d. d. D. Clem. te PP. VIII. ad hanc finem, qui hujusmodi Ruthenorum

qui nominatim excommunicati non sunt, posse subditos Sacramenta recipere, ut latius *infra lib. 7.* Oportere autem tali indulgentia, siue dispensatione uti manifestum est: Nam hac negata, nulla aut certe exigua spes de salute istius nationis expectanda est: quod eorum iudicio & auctoritate, quibus res hæc in particulari nota est, apertius poterit comprobari. Nam ex hac dispensatione in eam spem erigi debemus, fore ut alumni ab iis ordinati (atque adeo minus exosi illis, qui à Latinis ordinantur,) tum propter vitæ integritatem, tum propter bonarum literarum scientiam, à Patriarchis suis nullo negotio in Episcopos promoveantur: utpote cum non parva laborent hominum penuria, qui verbum DEI promulgent, ac disseminent, & gregem Domini regant: cum etiam à suis Episcopis omnis ambitio ac invidia longè exulet, eo quod Ottomanicæ tyrannidis iugo oppressi, difficilem ac laboriosam sine facultatibus vitam agant, statum pauperum potius Monachorum quam Episcoporum æstimantes. Quis autem fructus ex unico Episcopo Catholico sperandus sit, qui scilicet cum prudentia Parochos Catholicos suo gregi præficiat, nemo non videt.

Tertio. Deinde eo collimet sua Sanctitas, quæ omni cura & diligentia salutem animarum invigilat, ut vacante Ecclesia Patriarchali Constantinopolitana, inquirat in aliquos alumnos aut Monachos, qui in Græcia Ecclesiasticarum dignitatum munia administrant, ex quibus maxime idoneum eligi curet; cui Nuntio, quam fieri potest secretissime (ne aliqua apud Græcos huius rei nascatur suspicio) aperiat, se illi Ecclesiam Constantinopolitanam conferre, illumque ejusdem Patriarcham eligere ac confirmare: ac proinde jubere, ut eo se conferat, ubi tam Reipubl. Venetæ, quam Christianissimi Regis Legatos reperiet, à sua Sanctitate jam instructos, ut Turcam, à quo electio & confirmatio licet cum injuria, dependet, largitionibus infestantes, & solito tributo aliquid addentes, suaviter inducant, ut viro tali Patriarchatum nationis Græcæ imperet assignari: quod non difficulter erorabunt, tantum dominatur illius Tyranni animo inexplebilis auri cupiditas: adeo ut sæpè numero non dubitet ab aliis promissis dignitates abrogare, quod vel experientia satis testatur, & in aliis officiis assidua exempla demonstrant.

In qua re nullus apparet simoniaci scrupulus, non enim pretio æstimatur Patriarchatus, quippe qui electo illi à sua Sanctitate jam condonatus sit, sed obstacula tantum pecuniarum falce refecantur. Ad redimendam enim vexationem, & tollenda impedimenta, quæ possunt occurrere, hoc fieri posse communis & verissima est Doctorum sententia. Porro neque dicendum est Metropolitano sua electione defraudari, cum liquido constet eam invalidam esse, & nullam momenti, eo quod ipsi sint Schismatici, & nullam habeant jurisdictionem: unde licet à se electum consecrarent, non Patriarcham, sed merum Episcopum constituunt. Adde quod hæc electio à Turca, qui iis imperat, ut pro ipsius arbitrio consecrent quemcumque ipse obruserit, fieri videatur. Ex tali verò electione ille proveniet fructus, quod Episcopis schismaticis diem suum obeuntibus, alumni aut alii, de quorum fide constabit, possint substitui. Secundo, quod Synodis particularibus egregia opera in schismaticis reformandis, aliisque erroribus amputandis possint navari. At verò hic cavendum est, ne suæ Sanctitati tædium

obrepar, & in hac primæ Patriarchæ electione subsistatur: imò velis remisque commendandum est, ut primo sufficiatur alius, atque illi alius, & illi rursus alius, novos semper alumnos defunctis subrogando, quoad Prælati antiquis schismaticis extinctis novi Catholici suffecti omnium vices suppleant.

Quartò. Cum Alexandrinæ & Antiochenæ Ecclesiarum electio earumque Patriarcharum, qui semper Græci sunt, eo quod earum gubernacula hæcenus penes Græcos fuerint, confirmatio ab Aula Constantinopolitana dependeat, eadem qua dictum est diligentia Legatorum opera est attendenda. Quod negotium haud dubiè non minus felicem exitum consecutum est, quàm certum est ibi nihil auro non esse pervium ac eluctabile. Cum itaque futurum sit, ut brevi Patriarchæ sint Catholici, quorum cura in hoc incumbere debet, ut ea cum prudentia, quam requirit ipsorum officium, Episcopos & Parochos suos Catholicos constituent: quid vetat, quo minus speremus fore, ut Prælati schismatici (cum in iis totius schismatis radices inhæreant) extirpatis, novos, qui in Ecclesiæ Catholice sinu primis pueritæ stipendiis merentes pietatem excoluerint, substituendo, (quorum vitæ doctrinæque integritate ille regatur populus, qui ideo quorundam errorum nebulis impræsentiarum involvitur, quod natura facilis ac proclivis sit Prælatorum suorum dictis acquiescere) brevi dici possit, *Vnum ovile & unus pastor?*

Quinto. Ut autem jam nunc fructificare incipiat leges aliqua spei nationis Græcæ in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ granarium reducendæ, pretium operæ fuerit viam obsequiis præsternere, ut videlicet sua Sanctitas literis merè officiosis Constantinopolitanum, aliosque Patriarchas saluter, nullum de flebili ipsorum statu verbum faciens, sed solum temporalibus inhærens, ostendat, quàm gratum illi foret sæpius de eorum rebus certior fieri, ut sciat, si qua in re sua opera indigeant, & ut non æstimant loci intervallum posse eos suæ paternæ charitatis visceribus disjungere. His & aliis amoris etiam affectus adjiciat, polliceaturque se perspectis eorum rebus, nulla in parte eorum desiderii defuturum, suumque paternum amorem magnamque versùs eos charitatem effectibus demonstraturum. Atque ita nemini dubium videri debet, quin talibus literis & amicis sollicitationibus, omni sedato odio, animos eorum inflectendo beneficiis, quæ licet apud omnes plurimum valeant, ad illius tamen gentis animos allicendos, tanta vi & efficacia præpollent, ut iis solis tota res perfici posse videatur.

Sicut videre est ex progressu, quem fecit *Gregorius Papa XIII.* felicissimæ memoriæ, qui eo quod eam nationem charam habuerit, & Collegio Romanæ fundato Græcam juventutem efformandam ac erudiendam curaverit, & hujusmodi literis aliquam cum Patriarchis amicitiam, & familiaritatem inierit; incredibile præne est, quantum & quàm brevi boni Pontificis nomine, tanquam veri & legitimi Patris universalisque Pastoris ac Vicarii Christi per totum Orientem increbuerit. Quæ res infinitis profuit animabus, & certe si mors eam non præripuisset, aut saltem tam felix opus eo quo inceptum est pede ad colophonem perductum fuisset, amplissima hodie messi arderet.

Neque etiam ambigendum est, quin illi benignum suæ Sanctitatis animum conspicientes, suas necessitates in rebus tam temporalibus, quàm spiritualibus literis responsivis sint explicaturi.

Atque

Atque ita literis cum illis agi poterit, de quibus-
cunque sint ad suam Sanctitatem relaturi, alum-
nique ad singulos tres aut quatuor transmitti,
quibus in mandatis detur, ut cum illis rerum divi-
narum participant, & ab illis ordinentur, videant-
que si quo pacto queat illis suaviter de dubiis
satisfacere, ac inducere, ut synodo Patriarchali
aliquid de iisdem dubiis velint statuere, aliosque
errores refecare, & sic eos in studio ac pietate ver-
sus Pontif. Opt. Max. continentes suam Sanctita-
tem de rerum ibi gestarum eventu commonefac-
iant, ac annuntient, in quam segetem spes labo-
ris huius exerceat.

Sexto. Cum Roma longè ab Oriente distita sit,
parentesque argerimè patiuntur sibi suos liberos
divelli, tum propter imminentià pericula, tum
quod in remotissimas gentes mitti videantur; his
accedit metus Turcæ, qui sæpenumero, ratus eos
exploratos Romam transfugere, post aliquod
tempus eorum parentes ac necessarios favorissi-
mè castigat: convenientissimum foret, tum ad
itinis longinquitatem tollendam, tum ad amo-
rem novo benevoli animi monumento confir-
mandum, Messinæ alumnorum Græcorum se-
minarium fundari: quod, cum sit civitas immunis
ac libera facilisque ad eam transitus, cumque ei
vicina admodum sit Constantinopolis & pluri-
mæ in Archipelago insulæ parentes liberos suos
liberrimè transmissuri sunt, sequæ felices repu-
taturi, quibus tam grata fors obtigerit, ut civitate
vicina, non suspecta, erudiantur. Quanto autem
emolumento futurum sit hoc Collegium nationi
tam longè lateque patenti, judicent illi quibus
curæ aut cordi est epus incolumitas: quosque
Collegii, quod Romæ est, imbecilitas non latet.

Septimò, sua Sanctitas præscribat Episcopis
Corfu, Zante, Cefaloniz, & Candiz, edicatque
ne Parochias Græcas, quæ in ipsorum Diocæsis
vacaverint, aliis quam alumnis Collegii conse-
crant: ideoque præmoniti sint ipsius Collegii Su-
periores, ut viros idoneos semper habeant para-
tos. Neque dubium est, quin Græcis satis grati
futuri sint, hoc nimirum concessio, ut ab Episcopis
Græcis possint ordinari.

C A P U T V.

Ecclesia Græca propter separationem
ab Ecclesia Latina, quantis calami-
tatibus & afflictionibus
exerceatur.

DEnique pro Græcis, aliisque Orientis popu-
lis ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ unionem
reducendis non parum proderit (prudentiâ ac
moderatione duce, ne exasperati obdurentur)
eorum ruinam & interitum, postquam ab Eccle-
sia Catholica recesserunt, ipsi ob oculos ponere.
In primis enim, ut experientia constat, unione
rupta, atque Ecclesia Catholica derelicta, Græci
in profundissimam ignorantiz caliginem inci-
dere: quod manifestius constabit, si oculos ani-
musque ad præterita secula convertamus, in
quibus omnium bonarum artium & disciplina-
rum nutritrix ac magistra fuit Græcia, ut rectè pro-
sequitur Bozsius *lib. 12. de Sig. Eccl. cap. 12.* Quos

In Græ-
cia quare
docti
nulli?
Nunc autem ab anno millesimo sexceto, ex quo mag-
gis à nobis cepit abscedere, per annos sexcentos

neminem prope possit laudare in ullo artium
bonarum studio excellentem: mediocres tan-
dem aliquos fortasse reperies. Andronico certè
imperante, ante annos credo ducentos & quin-
quaginta, Gregoras tradidit neminem fuisse in
universa Græcia, qui posset cum nostris de
rebus divinis disputare: & modo nullus in ea
vel mediocriter eruditos, si quis vult aliquid
doctrinæ addiscere, è media Constantinopoli
Romam profectus, ad collegium quod Græ-
cis edocendis Gregorius XIII. erexit. Cur non
idem Græcis suis præstitit magnus ille Dux Mo-
scovitarum? Cur non Rex Georgianorum, vel
Iberorum, vel Mengrellorum, qui Græca-
nicos ritus sequuntur, neque imperio Turca-
rum sunt subiecti? Ne dicas ideo è Græcis ne-
minem in literis proficere posse, quod à Tur-
cis opprimantur: cur existis, quos memora-
vimus, populis nemo vel mediocriter erudi-
tus existit unquam? furentem inter nos ac Græ-
cos hac sententiarum discordia, duo fuerunt
è Græcis, quos summis comparare possis, Ni-
cephorus Blemmida, & Joannes Bessalion.
Illum Gregoras vocat divinum, peritissimum,
multis virtutibus insignem, varia eruditione
tum sacrarum, tum profanarum literarum
perpolitum. Gregorius Pachymerius ait ea men-
te fuisse, ut corpore illa non alligaretur. Et
certè talem fuisse ipsius scripta declarant. Quan-
tus verò sit Bessalion quis ignorat? Lege illius
libros. His duobus neminem ante annos octin-
gentos in tota Græcia doctrinam parem invenies.
At qui uterque nobiscum sensit. Quid vero il-
lud? Episcopi omnes Græcorum deliguntur è
grege Monachorum; inter quos communi
decreto est excommunicatus quicumque Philo-
sophiz studet, quod scribit Petrus Bellonius
Observ. lib. 1. c. 40. Nihil autem magis facit ad asse-
cutionem veritatis, quam Philosophia rectè
percepta. Quocirca dæmon, ut Græcos al-
tissimis ignorantiz tenebris involveret, hoc egit,
ut Episcopi eligerentur è Monachis, & Monachi
necessariò propè imperiti forent, aut carent
maximo ad perceptionem veritatis instrumento.
Hæc Bozsius.

Verùm longè istis absurdiores fuerunt Mosco-
viti nunc Duces, sive Principes Moscovitici,
quænam subditis persuadeant, qui populos sibi
subiectos ad illum mentis incredibilem stupo-
rem redegerunt, ut miseri credant bona, mala-
que omnia à suis Ducibus in ipsos immitti, quin
eis esse explorata ac sigillatim perspecta omnia
studia, & cogitata cuncta illis patere. Ut verò
Duces isti gentes in hac stoliditate hærentes defi-
xas teneant, nullas ab iis litteras addisci permit-
tunt, nisi quibus ipsi fecerint potestatem: ut latè
prosequitur Posslevinus in *Moscovia sua.*

Eò igitur nunc res reducta est, ut Græci, si
quid vel artium liberalium, vel etiam linguæ
ipsius Græcæ præstantius volunt addiscere, ad
nos commigrent. Atque ita Græcorum hæreti-
cis negata illa ipsa, quorum maxime ipsi fuerunt
architecti, & ad Ecclesiam Catholicam delata,
una cum linguæ Græcæ eximia cognitione, do-
ctrinæ illæ, quæ Græcis sunt litteris commendatæ,
utrumque Græcis ablatum.

Quid verò de Græcorum peccatis dicam? Ete-
nim in primis dolendum maxime est, quàm mi-
serè in Simoniz labem ac crimen corruerit nunc
illustissima olim natio, cum sciamus à Turcarum
Rege Episcopos evelli, & dejici inter Græcos
preto, & quo plus è Græcis aliquid quis offert
aut

Niceph.
Blemmi-
da.
Joan.
Bessalion.

Episcopi
Græcorum
è Mona-
chis.

ut largitur Turcarum Regi, eò magis ille extollitur ad dignitates, & amovenitur, qui sunt in eis, cum plerumque majori data pecunia, in se transferri aliquem Episcopatum cupit, ægè ferentibus id aliis Græcis.

Apud
Græcos
repudiū
licitum.

Præterea à Græcis multa contra Christianæ castitatis leges usurpantur: cuilibet ex quacunque causa licet, approbantibus id Episcopis, uxorem dimittere, quare passim repudiū quavis causa admittunt: ex quo campus latissimus illis conceditur, in quo excurrat eorum libido, ruptis indissolubilibus conjugii vinculis. Quid? quod inter illos nonnulli fornicationem simplicem peccatum negant, ut ex *Moscoria* Posslevini apparet.

Simili, imò & majori impuritate affectæ sunt nationes aliæ, quæ ritum Græcorum sequuntur. Gregorius Interianus mores Zigorum describit, quippe qui vestitus sit inter illos: ii vocantur vulgo Circaſsi. Apud eos in more positum refert, ut frater occidat septis fratrem, & sequenti nocte cum ipsius uxore concumbat, conjugemque sibi adjungat. Nam plures habere illis est permisum. Atque hæc nobilium Zigorum consuetudo. Quales sint plebei, ex hoc uno, quod de nobilibus recitavimus, colligere possumus. Magna scilicet inter istos castitas, & charitas inter fratres, Moscorum latissima regna, ex hæresi sunt Græcanica. Apud eos formæ quidem nobiles in primis pudicitiam colunt, ceteræ omnes nihili ducunt, & corpus venale habent: tantaque inter eos est aliqui impuritas, ut quam nos fornicationem simplicem vocamus, & maximum crimen, ut est, reputamus, illi neque ulum peccatum dicant, quod appareat: *Moscoria* optimi ac doctissimi viri Antonii Posslevini è Societate JESU, qui nomine Gregorij XIII Legatus diu fuit apud eos, & è *Commentario* Pauli Jovii de rebus Moscoviticis.

Nec minus dolendum eorum Græcorum luxum ac intemperantiam eò devenisse, ut plurimi ex ipsis exultent, ubi filium speciosum forma nanciscuntur, quem tradere possint Mahometanis ac Turcis, ut illo abutantur ad obscenos libidinis ritus, gradumque sibi ex hoc faciant ad Magistratus & opes. Nam qui vocantur à Turcis Bassæ, plerumque sunt ex hujusmodi pueris, qui vel spadones sunt, vel à spadonibus aluntur, & ad impurissimas Turcici Regis delicias conservantur: ut sic suis propinquis hæc impietatis via beneficiant, si quod hujusmodi beneficium potest esse. At sæpè justo DEI judicio factum cernimus, ut ab ipsis Græcis, hoc est Janizariis à Græco sanguine ut plurimum natis, Græci venterur ac interficiantur, ut sic sanguine proprio quasi multo inebriantur, & cibentur hostes Ecclesiæ carnibus suis.

Sancti in
Græcia
quando
desierint
esse.

Denique tempore, quo Græci ab Ecclesia Catholica desivèe (cum antea quam plurimos viros sanctitate præclaros habuissent) Sanctorum copiam amiserunt: Testis est Zonaras è Græcis auctor nobilissimus, qui cum Ignatium Patriarcham sanctum appelleret, & is fuerit qui nobiscum senserit, propter cujus defensionem Photius à nobis se abalienavit: postea vero neminem è Patriarchis cum viginti recensat, ornat hujusmodi titulo. Imò cum plures ante ætatem Photii numeret sanctimonia præstantes viros in Annalibus suis, neque unum quidem post illud tempus invenit: & tamen ab anno octingentesimo sexagesimo tertio, quo Photius, dejecto Ignatio, sedem Constantinopolitanam invasit, usque ad annum millesimum centesimum decimum octa-

vum, in quem desinunt scripta Zonara, intercedunt anni ducenti viginti quinque. Atque hoc mirandum magis. Nam Zonaras Monachus erat, & Ecclesiasticam scribere historiam proficetur. At si quis plura de hac successione Sanctorum interrupta desiderat, legat Tho. Bozium *lib. 7. c. 1.*

Captivitas deinde Græcorum, qua sub Turcarum durissimo Imperio jacet, ac supplicia alia divinitus illis immissa, ferè eo tempore, quo ab Ecclesia Catholica sunt avulsi, aut summis Pontificibus detrahebant, prosequitur eleganter idem Bozium *lib. 5. de signis Eccles. c. 1. 1.* in hæc verba: Leo regnare cepit anno septingentesimo decimo sexto, cognomento Iconomachus, & Theomachus; eo tempore Sarraceni per triennium Constantinopolim oblederunt, famelique trecenta hominum millia in ea civitate abstumpserunt. Mahumet Sarracenorum Princeps ingenti exercitu Paphlagoniam vastavit, Arabum nonaginta millia diris incursionibus Asiam fœdarunt, ut Paulus Diaconus refert, Coptonymo deinde imperante, Turcæ è Caspiis portis irruptione facta Armeniam minorem ceperunt. Michael Balbus fuit ex hæresi Tinganorum & Judæorum: eoque imperante Sarraceni Cretam Siciliamque occuparunt, ac per annos ferè ducentos tenuerunt.

Græciæ
captivitas.

Monomachi ætate, quo tempore est ausus Michael Patriarcha omnium primus Papam sub annum millesimum & quinquagesimum tertium excommunicare, Turcæ Asiam ceperunt, quam deinde, Andronico Palæologo regnante, qui sepulturam Michaeli patri, quod cum nobis sensisset, negavit, sunt inter se partiti, primumque ex Orhomana familia, Regem ad extremam Imperii Constantinopolitani ruinam crearunt, Thraciamque invaserunt, donec tandem Calojoannis tempore ita pedem fixerunt in Europa, ut multas in Græcia ubes ceperint. Ultimo denique Constantino imperante Constantinopoli expugnata, Orientis Imperio finis est datus, & Christi cultus in his locis ad nihilum ferè adductus.

En hæresim finis, en conatus eorum, qui dissident à nobis, qui Romani Pontificis sacra iussa contemnunt, interitus Christianæ Religionis. Irrideant nunc Latini Græci dissonantes, despiciant Episcopum Romanum, ducant nos hæreticorum loco, et imina congerant, consingant, amplificent adversus nos, & Præsules nostros. Quid est quod tanta per vos ac vestros Imperatores, ex quo discessistis à nobis iactura Christiani cultus est facta? Omittamus Occidentis regiones, à variis ac barbaris gentibus, à Christi cultu vel profusus alienis, vel aberrantibus, occupatas eo tempore, quo repletae sunt hæresibus; ab Hunnis & Avatibus Germanias & Pannonias; à Francis Gallias; ab Anglis Britannias; ab Alanis, Suevis, & Visigothis Hispanias; à Vandalis Africanam: quid quæro esse causa dicemus, quod imperante Zenone Ostrogothi & Heruli Italiam ceperunt; & Catholici meliori apud eos conditione fuerunt, quam apud Imperatores Orientis, & quam diu se ita gesserunt, feliciter illis res processere; ubi consilium mutarunt, delicti sunt? Quid est in causa quod Longobardi Venetiam, Liguriamque, quam nunc Lombardiam vocamus, in potestatem suam redegerunt, ubi loca illa ab auctoritate Pontificis Romani disciverunt?

An putatis à DEO temerè provisum permisumque, ut imperante Mauritio, quo tempore vestri Patriarchæ sibi Universalis nomen cum Romani Pontificis contemptu arrogare ceperunt, Slayi Illyrium, Dalmatiamque subigere, Turcæ

adve-

adversus vos militare simul cepertit? Heraclio imperatore Mahometus emerit, Sarracenis data est) dia, & Aegyptus; Constante & Justiniano, Africa iisdem tradita; Philippico, Leone Copronymo, Michaela Basilio, & Michaela quarto Leonomachus, Dacia, Myria, Thracia, & Illyrium Bulgaria; Asia, Sicilia, Sardinia, Creta, Cyclades, Cyprus Sarracenis. Quia praeterea tempestate Turcae à Calpis portis copias edocentes Armeniam subegerunt? qui postea cum Patriarcha vestri Papam sunt auli excommunicare, armis Asiam sibi comparantes, inter se sunt partiti. Mox Andronico regnante, cum scilicet vos aperitissime à nostra communione recessistis, communioribus decretis, primum sibi ex Orthodoxorum gente Regem creaverunt, sub anno millesimum trecentelimum. Ex eo paulatim cuncta vestra vobis per illos erepta. Supererat postremo Constantinopolis; supererant in Italia Graeciae loca, multa aliarum Regionum subiecta Imperatori vestro, supererat imperatoria dignitas.

Quid est autem, quod ubi in Concilio universali Florentino, cum vestri Episcopi, vestri Patriarcha, & Imperator interfuit, & assensus est, definita sunt quae inique inter vos ac nos erant controversa, defuncto Imperatore illo & Patriarcha, qui nobiscum sentiebant, cum vos, & qui successit Imperator Concilii Florentini scita respueritis, capta est Constantinopolis, omnia vestra in Turcarum manus venerunt? & nunc nihil vestrum loco namque servorum vos habent Turcae. Liberos suscipi non Christo, sed quod maxime dolemus, spurcissimo Mahometo. Nam qui sunt è filii vestris generosiores, & liberali specie, eripiantur vobis à Turca, Mahometo nomen dare coguntur, ad nefandissimos, pro seculis, prohi dolor! praeposteræ libidinis oculos includuntur. Hæc qui hæreticum finis! Quis à se vobis continet? At si, ò quicumque è Graecis à nobis discessistis, vestra esse Ecclesia DEI, necesse erat hæc vobis haud evenire, quin longè alium fortiri eventum, ut ex oculis divinis scripta à nobis est conclusum; necesse erat quo majoribus angustis opprimbamini, eo resurgere illustriores: sic enim conigit semper Ecclesiae DEI, ut abundè ostendimus alio loco.

Sed hic non omittere illud, Graecos aliquos adeò à Catholica Ecclesia alienos, ut quamvis patrean subsintque Catholicis, tamen impias opinioniones abnegare nullo modo velint, Cyprus, Creta, Zeynibus, Cephalena Insulae, sunt adeò renaces hæreticum Graecanicam, ut vitam potius hominibus illis eripias, quam conceptam sententiam deponere velint. Cumque superioribus annis Archiepiscopus Cyri Philippus Mocenicus, vir magnæ doctrinae, & integritatis, vellet hæreticos ex insula illa extirpare, opposuere se illi Graeci, adeò ut necesse habuerit ipse Venerus Patriarcha illinc emigrare. Testatur hoc ipse in Epistola, quam praefixit operi suo, de Philosophicis rebus. Paulò post Insula à Turca est occupata. Marcus Antonius Caucasus Archiepiscopus Corcyrae testatur idem in Epistola, quam praeposuit Gennadii libris. Hæc Bozius.

Sed ne casu id accidisse Graeci sibi persuadeant, videant antea huiusmodi eventus divinitus tam à summis Pontificibus, quam ab aliis Ecclesiae Romanae filiis praevistos, praenunciatosque fuisse. In primis cum Patriarcha Anatholius in Synodo Chalcedonensi procurasset Sedem Constantinopolitanam praeteri Alexandrinae & Antiochenae: quinundò ordinationem sibi tunc Antiocheni

arrogassent inconsulto Pontifice Romano, *Leo Magnus* exclamans adversus huiusmodi superbiam, clarissime literis suis praedixit futurum, ut sedes illa ob hanc elationem divinitus deprimeretur, incurreretque in apertas ruinas. Idem pronunciavit literis suis *Gregorius Magnus*, cum Patriarcha Joannes sibi nomen Universalis assumpsisset. At *Nicolaus Magnus*, cum Photius aulis esset illi cum Graecis obliteret causa Ignatii, & ob id à communione eos repulisset, in Epistola ad Imperatorem Michaelem praedixit fore, ut Graeci fierent captivi in omnes gentes tanquam Judaei. Adnotavit hoc etiam Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, qui adiecit adhuc aliud multo magis mirum. Verba illius quibus alloquitur Graecos, apponam.

Sed quid evenit, inquit Gennadius, nostra memoria, nunc sub *Nicolao V.* Pontifice Maximo, cum Legati à Constantino Imperatore, qui vocabatur *Dragates*, ad eum missi adhuc superstit, quibus litteras dedit plenas timoris & horrois, ubi aperitè cum execratione vaticinatur excidium & interuentionem extremam infelicium Graecorum. In quibus post alia multa, (cum convitia & probra recessisset quae à Graecis quotidie impudentissimè jactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum quod sancitum est, receperunt; Graeci neque receperunt, neque spes est eos unquam recepturos, quae super concordia & conjunctione decreta sunt. Procrastinationes enim procrastinationibus semper ab eis praetextantur, exculationes, & responsiones in singulis. Neque verò Graeci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque Occidentalem Ecclesiam, ut non intelligant, quae in singulis dilacionibus respondendo nugantur. Optimè cuncta novimus. Sed rolemus in JESUM respicientes sempiternum Sacerdotem, & Dominum, qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium jussit asservari, agricola jam ad excidendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatis ruinam! Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo hanc conscripsi Epistolam, & millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio capta est Constantinopolis. Non potestis dicere hæc vera non esse? minime genium; cum id sit manifestum, & res ipsa aperitè loquatur. Tres, inquit, annos expectabimus, si vos forsitan à schismate & separatione converteritis, & vos verè decreto ad junxeritis, secundum Salvatoris de sicca praecceptum. Sin minus excindemini, ne terram otiosam & inuilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod, ut in Epistola ipsa scribit *Nicolaus Papa*, Graecorum gens illa magna, & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina ob divinam ultionem ita in barbarum servitium abducta est. Hæc narranti mihi subit lamentari, & deplorare excidium gentis nostrae. Hucusque Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, adversus suos Gentiles Graecos, recitans oraculum aperitissimum à *Nicolao V.* prolatum, & eventu comprobatum, ipso temporis spatio, quod praenunciavit.

Id etiam accidit Graecis, ut quando dissidebant à nobis in processione Spiritus sancti, an esset à Filio & Patre, ipso die secundo Pentecostes, qui Filio est sacer, Constantinopolis caperetur: divino scilicet spiritu ipsorum obstinatos animos puniente, & eos omnino derelinquente. Quarto namque Kalen. Junij anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, scilicet secunda, Constantinopolis

Constantinopolis capta.

1453.

Constantinopolis

Constantinopolis est expugnata. Rursus alius longè mirabilis observandum. Græci nos excommunicaverunt, & pro hæreticis omnino duxerunt, Michaelē sedente circiter annum millesimum quinquagesimum tertium, ut ostendimus supra; & post annos quadringentos Constantinopolis capta, anno scilicet ut supra. At hic numerus criminum expiationi, remissionique datur: ut sciamus ideo Græcos in servitutem divinitus Turcis datos, quod crimen adversus Ecclesiam Catholicam patratum non expiarint, intra definitum à divinis scripturis tempus.

S. Birgitte de Græcis revelatio à Deo facta.

Brigitta femina sanctissima, & Suecica, fuit ijs temporibus, quibus Episcopi Romani Avenione morabantur. Ea cum Religionis causâ Hierusalem perisset, & in Cypro moraretur, sic audiit Christum loquentem, & ut audiit monumentis mandavit. Græci qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet, unam tantum fidem Christi anam Catholicam, & unam tantummodo subesse Ecclesiæ scilicet Romanæ; unumque solum Vicarium generalem meum in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem, supra se spirituales habere Pastorem; & tamen nolunt se eidem Ecclesiæ Romanæ, & Vicario meo spiritualiter subicere, & humiliter subjugare, propter eorum pertinacem superbiam, & propter cupiditatem, vel carnis petulantiam, sive propter aliquid aliud quod ad mundum pertinet; indigni sunt post mortem veniam à me & misericordiam obtinere. Alij verò Græci, qui desideranter vellent, sed scire non possunt fidem Catholicam Romanam, & tamen si scirent & possent, eam devotè reciperent, & Romanæ Ecclesiæ humiliter se subjugarent, & nihilominus secundum ipsorum conscientiam, in statu & fide sua, qua sunt, abstinere à peccando, & piè vivunt, istis talibus post ipsorum mortem in plenitudine misericordiam meam debetur, quando ipsi ad iudicium meum vocati fuerint. Sciant etiam Græci, quod eorum imperium, & regna, sive dominia nunquam stabunt secunda, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subiecti erunt, à quibus sustinebunt gravissima damna, & miseria diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate & charitate, Ecclesiæ & fidei Romanæ sese subjecerint. Hæc Brigitta de Græcis; quibus, an evenerint, quæ prædixi, utinam Græci maximo suo malo non experirentur.

Advertant ergo Græci miserabilem calamitatem, in qua à tot sæculis afflicti contritique sunt à Mahometanorum Ducibus, transactisque jam tot annis, eodem nunc in statu, & fortassis pejori, ac miserabiliori permanente, quasi à DEO reprobati & abjecti, non secus ac Judæorum populus. Quare nisi ad matris ubera, Ecclesiæ nimirum Romanæ, revertantur, meritò timendum, nullum suarum calamitatum, sicut neque & Judæorum, sperandum terminum: & quemadmodum calamitates temporaneæ iustis virtutis explorandæ causa, ac ob emendationem vitæ, à Deo immitti solent: ita spirituales miseriæ, quales sunt à nobis relatæ, magnam spiritualium bonorum jacturam præ se ferunt, ne tantum ad probandam virtutem, quam ad puniendam præterita præsentiaque scelera DEUS illas infligit.

Leonardi Echientis de Græcis querimonia.

Ac denique his Græcorum calamitatibus finem imponam, adducens verba Leonardi Echientis, Theologi Græci ac Episcopi Mityleni, qui in libro De captivitate Constantinopolis, ubi ipse cum alijs captus fuit, Græcorum civitatem doleat, ita eos alloquitur: Heu quæ spes in populo duro, gravi iniquitate, qui tot annis sine vita spirituali ab-

Thom. à Jesu Opr. Tom. I.

scissus à capite permanebat? Quomodo non desperati, quomodo non abjecti à DEO, qui tantis dissimilitudinibus, tantis fictionibus, tantis scissuris ab Ecclesiâ elongati Romana, in cordis duriâ permanerunt? Etenim jam captivari urbe, templis, auro, laribusque propulsi, in Latinos retorquent offensam, alleverantes; Quoniam unionem, inquam, fecimus, summoque Pontifici communicationem dedimus, meritò indignatum DEUM. O pertinaces homines! inquit. Si malum est hoc; prisci Basilii, Athanasii, Cyrilli, ceterique Patres, quos præcipuo sanctitatis honore præfertis, mali censendi sunt, quod sanctam, unam, eandemque fidem cum Romana Ecclesiâ omnium Christianorum magistrâ coluerunt? Non hæc causa est, quod unionem; sed quoniam unionem non veram, sed fictam fecistis: hæc de te meritò indignatum DEUM; hæc de te iusta animæ versione in hostium manibus vos esse deductos. An non sponsonem de unionem sancto juramento apud Florentinam Synodum conscriptam violastis? obedientiam declinastis? sententiam decreti occultastis? an non summi DEI nuntij, & Græci vestram perditionem jugiter prædixerunt? qui aures, ut aspis, impiè obdurastis? & sanctam Ecclesiam Catholicam, matrem Fidelium obaudistis? fleete miserias vestras, arguite vosmetipsos, & non alios condemnentis. Mos obstinatorum hic est, Sanctos aspernari DEI nuntios, uti Sedecias, ceterique Judæi in Babyloniam traducti, Jeremiam direptionem captivitatemque Hierosolymorum prædicentem contempserunt.

CAPUT VI.

De Communicatione Latinorum cum Græcis, ex Bulla Innocentii IV. Pont. Max.

INNOCENTII Papa IV. Bulla, seu littera ad Episcopum Tusulanum, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cyprî, quæ extant in ejus Registro Bullarum, Pontificatus sui anno XI. apud Bibliothecam Vaticanam, super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possunt.

INNOCENTIVS, &c.
Episcopo Tusulano
Apostolicæ Sedis
Legato.

*S*ub Catholica professione Fidei, atque cultu consistere, ac proficere universos, ceteris nostræ mentis desiderabilibus preferentes, illud tanquam acceptabilius pleniori desiderio cupimus, & ad hoc velut operativum salutis præcipuum intimis affectibus anxius aspiramus. Hæc inquam, unio sive connexio cordi nostro inestimabilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes ejusdem observantia Fidei in unum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id utique anxie nostræ mentis ardorem affluenti latitæ refrigeraret irriguo si omnes, quos olim in unum Catholicum gregem ovile collegit Domini, cum multi ab eo discesserint, in idem individuum collegium unius Pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si Orientali-

bus Oriens ex alto loceret, & sui luminis illuminatione ipsos ad Catholicam reduceret unitatem, ut cum reliquis Orthodoxis in unius aule collecti gremio, de matris Ecclesie ubere fluente doctrina salutari haurirent: tunc ipsi Ecclesia proveniret magnum & desiderabile salutarem: tunc enim uterque sobole geminata concreveret: tunc Orientalibus oriretur superna illuminationis aurora: tunc eis claresceret lucifer veritatis: tunc per universam Ecclesiam inundantis gaudij erumperet plenitudo: tunc exultatione nimia claresceret totus Orbis, quia valde bonum & jucundum existeret Fratres simul in domo Domini habitare: tunc eadem Ecclesia multiplicata letitia nova juvenitatis canticum personaret.

Verum, quia nonnulli Græcorum jam dudum ad devotionem Sedis Apostolicæ redeuntes et reverenter obediunt & intendunt, licet expediat ut mores ac ritus eorum, quantum cum DEO possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesia Romane obedientia præservemus: quanquam in eis, quæ animarum periculum, parerent vel honestati Ecclesiasticæ derogarent, nec debeamus illis diserte aliquatenus, nec velimus.

Sanè inter venerabilem fratrem nostrum Archiepiscopum Nicosiensem, & ejus suffraganeos Latinos ex parte una, & Episcopos Græcos regni Cypri ex altera, de quibusdam certis articulis, discordiam & turbationem fore subortam, & eorundem tenorem articulorum, ac responsiones ipsorum Græcorum ad illos, nobis, ut melius possemus instrui super eis, plenè ac providè per tuas litteras intimasti, scilicet è requirendo, ut providere super hoc Apostolica diligentia curarem. Nos autem litteris ipsis assidue receptis, earum seriem, & ipsos articulos ac responsiones easdem & cetera qua continebantur in illis, unà cum Fratribus nostris perlegimus, intelleximus prudentiam tuam, multipliciter in Domino commendantes, & meditantes, ac deliberantes super his, prout rei qualitas exigebat.

1. Circa hæc itaque sic deliberatio nostra refedit, ut Græci ejusdem regni in unitionibus, qua circa baptismum sunt, morem Ecclesie Romanae teneant, & observent ritus verò seu consuetudo, quam habere dicuntur ungentis per totum baptismi corpora, si tolli sine scandalo vel removeri non potest, cum sive fiat, sive non, quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, tollitur. Nec refert etiam utrum in frigida, vel calida aqua baptizent, un parem vim & effectum in utraque baptismum habere, asseverare dicantur. Solum autem Episcopi consignent Chrysmate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet nisi per Episcopos exhiberi, quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrysmatio representat, Spiritum sanctum tribuunt.
2. Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesiis in die Cane Domini possunt secundum formam Ecclesie Chrysmata conficere ex balsamo quidem, & oleo olivarum. Nam Spiritus sancti donum in chrysmatis unctione conferatur, & columba utique, qua ipsum designat Spiritum, olivarum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet quod Patriarchæ una cum Archiepiscopis & Episcopis ejus Suffraganeis, & Archiepiscopi cum Suffraganeis suis simul Chrysmata conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur.
3. Nulli autem per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione penitentie unctio aliqua solummodo injungatur. Infirmis verò juxta verbum Jacobi Apostoli, unctio exhibeatur extrema.
4. Porro in appositione aquæ, sive frigide, sive calide, vel tepide in altari sacrificio suam si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant quod servata Canonis forma, conficiatur pariter de utraque. Sed Eucharistiam in die Cane Domini con-

servatam usque ad annum prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non referent, licet tamen eis pro infirmis ipsi corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio, conservare, ne per diuturnam ipsius reservationem, alterati forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate seu volubilitate temporis evanescat.

In celebratione verò solemnium, & Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in consecratione, vel consecratione formam verborum à Domino expressam & traditam observent, & celebrando non transgrediantur horam nominatam, suam si qui consuetudinem permittantur. Sacerdotes autem dicant horas Canonicas more suo, sed Missam celebrare, priusquam officium matutinale compleverint, non præsumant.

Promovendi verò ad Sacerdotium & presbyteri, qui proficendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipue de horis Canonicis, & Missarum officijs secundum distinctionem temporum exsequendis sint sufficienter instructi, ut ad hæc non nisi digni & idonei admittantur. Ceterum unusquisque Sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem flameo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum & nitidum, & altare mundum vestimenti oportum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem servare ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino.

De jejuniis verò diei Sabbathi quadragesimali tempore, quamquam honestius & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, ut nec unico die institutum jejunium violarent, teneant & servent pro libito morem suum. Sacerdotes quoque corrigant, & alij quibus Parochiarum cura, vel Ecclesiarum Parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licet ac libere possint Parochianorum suorum confessiones audire, ipsique penitentiam injungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur quod est majus, competit minus nec negari convenit, quod est minus: liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadjutores, & cooperatorum habere in audiendis confessionibus, & penitentibus injurgendis, ac ceteris qua ad salutem pertinent animarum. Ipsique in his per eorum dioceses absque Sacerdotum ipsorum præjudicio, & gravamine committere vices suas, cum propter occupationes multiplices, & occasiones varias peccati contingere, quod nequeant per easdem dioceses officium suum exsequi per seipso.

De fornicatione autem, quam solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam fornicarios, quam adulteros à regno Dei Apostolus asserat alienos.

Ad hæc volumus & expressè præcipimus, quod Episcopi Græci septem Ordines, secundum morem Ecclesie Romanae, de cætero conferant: cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui jam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis Ordinibus tolerentur.

Quia verò secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipso est lege soluta, ut nubendi cui vult in Domino liberam habeat facultatem, secundas & tertias, ac ulteriores etiam nuptias Græci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quæ aliàs licitè ad invicem matrimonio jungi possunt. Secundo tamen nubentes Presbyteri nullatenus benedicant. Et quoniam apud eos consueverunt contra-
bi matrimonia inter personas contingentes se juxta eorum computationem octavo gradu, qui secundum computationem & distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus: districte præcipientes, ut cum

cum in ulterioribus gradibus licite matrimonium contrahantur, in predicto quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu copulari ulterius non presumant, statutum in hoc generali Concilio observantes. Illos tamen, qui jam in gradu hujusmodi contraxerunt, dispensatio permittimus in sic contracto matrimonio remanere.

23. Denique cum veritas in Evangelio asserat, quod si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, quasdam culpas in presenti, quasdam vero in futuro posse seculo relaxari; & Apostolus dicat, quod uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patitur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Græci verè ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta penitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragiis Ecclesie adjuvari: Nos, quia locum purgationis hujusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem juxta traditiones & auctoritates sanctorum Patrum Purgatorium nominantes, volumus, quod de cetero apud istos isto nomine appellatur, illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ prius per penitentiam non fuisse remissa, sed parva & minuta purgantur, quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata. Si quis autem absque penitentia in peccato mortali decedit, hic proculdubio æterna gehenna ardoribus perpetuo cruciatur. Anima verò parvulorum post baptismi lavacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transfolant sempiternam.
24. Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum præcipimus ab Abbatibus, & Monachis Græcis inviolabiliter observari. Fraternitatem itaque tuam hortamur atque tenent, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus præmissa omnia Episcopis Græcis præfati regni seriatim, & diligenter exponi facias, districte ipsi injungens, ut ea sollicitè attendere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant subditis observari. Memento autem Archiepiscopo Nicosiensi, & ejus Suffraganeis Latinis firmiter auctoritate nostra præcipias, ut eosdem Græcos super præmissis contra hujusmodi provisionem, & deliberationem nostram non inquietent aliquatenus nec molestent. Contradictores eadem auctoritate appellatione postposita compescendo, non obstantibus si præfatis Archiepiscopo & Suffraganeis, vel quibuscumque alijs à Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possunt, per litteras Apostolicas, plenam & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto hujusmodi mentionem. Datum Lateran. 11. Nonas Martij anno XI.

CAPVT VII.

De communicatione Latinorum cum
Græcis ex Bulla Clementis
PP. VIII.

CLEMENS VIII. Pontifex Maximus, quo studio erga universam Ecclesiam, & præcipue erga Græcos ferebatur, ne qua DEO in administrandis Sacramentis injuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur, per brevem ad Latinos Episcopos, in quorum diocesisibus Græco ritu viventes degant, evulgati iussit, cujus

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

summam affectu Possivinus Tom. I. Appar. Sac. in addit. verb. Græci.

Presbyteri Græci baptizatos Chriſmate in fronte non consignat, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittantur, quæ sequuntur post illa verba: μετὰ τὴν ἐσχάτην, &c. usque ibi ἵνα ποιεῖς ἐν τῷ στήθει τοῦ ἁγίου, hoc est, Et post orationem, &c. (ubi habetur forma hujus consignationis) usque ad verba: postea facit Sacerdos figuram circuli, &c.

Episcopi Latini infantes seu alios baptizatos à Presbyteris Græcis de facto Chriſmate in fronte consignatos confirmant, & tunc videtur, ut cum cautela, & sub conditione id faciant, (videlicet N. Si es confirmatus ego te non confirmo; sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te Chriſmate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) præsertim verò cum venialiter dubitari potest quod ab Epif. Græcis fuerim baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseratur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renovetur. Non asseratur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseratum fuerit, saltem in fine anni somatur.

Tollatur abusus tundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel alias exficandi species sacramenti sacri Eucharistiæ, feria quinta Cænæ Domini, ut deinde illud asservent.

Si Græci velint accipere altararia portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit; sin minus, tolerentur eorum thioni, sive throni, super altararia lapidea ponendi cum celebrent.

Corporalia uti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus utantur.

In casu necessitatis Presbyteri Græci Catholici possint Latinos absolvere. Utantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.

Tollendus abusus, ubi est, ut vir atque uxor simul & eodem tempore eidem Presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ vel primo die mensis benedicta conservetur in Ecclesia, ut illa Fideles aspergantur.

Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta, præter Chriſma, ab Episcopis Latinis diocesis sanctis accipere, cum hujusmodi olea ab eis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur seu benedicantur. Chriſma autem, quod non nisi ab Episcopo, etiam juxta eorum ritum, benedicti potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis Græcis externis, schismaticis, seu schismate Romanæ Ecclesiæ communionem non habentibus, illud accipere, vel eo uti.

Ordinati ab Episcopis schismaticis, alias rite ordinatis, servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti vel emendati, reconciliandi sunt, & absolvendi cum penitentis salutibus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abjurerint in iudicio, vel publicè, vel secretè pro qualitate facti. In Ordinibus autem per eos alias si è susceptis, ministrare non permittuntur, nisi cum ipsi super irregularitate, hujusmodi occasione contracta, auctoritate S. Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, sive pro Ordinibus, sive pro alijs sacramentis consecuti.

M. 2

felicu.

ferendis, sed deridendi, quoad sancta sedes Apostolica desuper consolatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissionis Episcopi Latini dicebant ad sacros Ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super huiusmodi autem & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à Presbytero Græco in baptismo Chistiane in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet *Nisi es confirmatus, &c.* ut supra Presbyteri vidui, seu uxoris orbati, habitum ferant dive tam ab alijs.

Curent Ordinarii locorum, ut decretum facti Generalis Concilij Tridentini de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & Provincijs Græcorum, & Albanensium evulgetur & publicetur.

Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittantur, aut patiantur, & si qua de facto processerint, nulla & irrita declarentur.

Maritus latinus uxoris Græcæ ritum non sequatur.

Latina uxor non sequatur ritum mariti Græci. Græca verò uxor sequatur ritum mariti Latini. Quod si id fieri non possit, quisque conjugum in suo ritu, Catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter Græcus conjugatus ante sacrum Sacrificium, seu sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam & per triduum abstinere ab uxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiam à Filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronuntiare, nisi subesse scandalum, præsertim si degant inter Latinos: aut necessitas postulare confitendi fidem Catholicam, quæ tunc oportet etiam pronuntiare.

Nunquam Monachis Græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel aliqua causa.

Presbyteri seculares Græci, abjuratis schismate & erroribus, atque in fide Catholica bene instructi, in Parochialibus seu Curatis Ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos usus carnis die Sabbathi, ubi sine scandalo fieri potest: in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, ut ad jejunium eodem die Sabbathi in Quadragesima, excepto uno sabbatho sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed dumtaxat ad abstinendam.

In jejunij biuotanis, vel triduotanis, vel alias à Dicecesanis, vel Jubilæis à Summo Romano Pontifice indicatis, dies Sabbathi in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebibus Græcis, ab ipsis Dicecesanis Apostolica auctoritate sanctissimi Domini nostri Clementis divina providentia Papæ VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad observationem jejuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ indici possent, optimum esset; sed non cogantur, cum ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta, & feria sexta jejunent.

Græci existentes inter Latinos, dies festos de

præcepto ejusdem Ecclesiæ Latinæ servare tenentur.

Insuper idem sanctissimus Dominus noster constituit Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopos Latinis Italiæ, & insularum adiacentium subiectos, ab Episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissionis, ad id tantum concedendis, ritu Græco ordinet.

Item mandavit, ut ad majorem instructionem Dominorum Episcoporum Latinorum imprimantur, cum hac ipsa Decretales, seu litteræ quædam Apostolicæ ad Græcorum ritus pertinentes: ac etiam professio orthodoxæ fidei, à Græcis, qui ad unitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ veniunt, facienda.

Ita sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum, decrevit, & declaravit, ac fieri mandavit Romæ in Palatio montis Quirinalis apud sanctum Marcum, die 31. mensis Augusti. Anno Dom. 1595. Pontific. sui anno quarto.

C A P V T VIII.

In quibus præterea alijs casibus liceat Latinis communicare cum Græcis.

Constat ex supradictis, omnes Schismaticos Catholicos esse majoris excommunicationis vinculo: hæc autem excommunicatio lata non erat contra Schismaticos aliquo jure antiquo, ut optime observat Abbas in *Rub. de schismaticis, num. 2.* Alij vero contendunt schismaticos etiam olim fuisse jure communi excommunicatos, nam *c. 1. & 2. de Schismaticis* præcipiunt vitari Schismatici. Cæterum quidquid sit hæc de re, hodie omnes Schismatici constitutione Pontificia, quæ in Cæna Domini promulgatur, sunt majoris excommunicationis pæna ligati.

Quare primum dubium est, An Schismaticus sit in universum vitandus à nobis, præsertim in divinis, scilicet in Sacramentis recipiendis & alijs ministerijs divinis exercendis?

Respondeo Schismaticos eo ipso, quo excommunicati sunt, non esse nobis vitandos, quia ob constitutionem, in Concilio Constantiensi à Martino V. editam, usum jam receptum est, duo tantum excommunicationum genera esse vitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici per dolo: quare cum Schismaticis, qui non sunt publicè & nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis quam divinis rebus, ut latius *infra* dicemus, cum de communicatione cum hæreticis agemus: quæ omnia procedunt etiam à fortiori in Schismaticis.

Ex quo inferitur, Catholicum posse in interesse Missæ Sacrificij, quæ faciuntur & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, & alij Schismatici, & præceptum divinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audiendem. Ita aperte colligitur ex dictis, & docet Azorius *Tom. 1. lib. 1. Institut. Moral. c. 3.* Eratio, quia ritus etiam Græcanici in re divina, & sacrificij faciendis sunt Catholici, à sanctis Patribus traditi, *Basilio* nempe, *Chryssostomo*, & alijs, & prout qui Græcanica sacra audiunt, suo officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt.

Nam

Nam Græci legitimo suo more & instituto sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, ut rem divinam audiamus hoc vel illo ritu, sed simpliciter, ut diebus Dominicis & festis rem factam audiamus: & cum ex altera parte non teneamur vitare Schismaticos, nisi nominatum sint excommunicati, aut aliàs scandalum oriatur, sit, virum latinum posse interesse sacrificijs Græcorum & Schismaticorum.

An Catholicici à Græcis Sacramenta possint recipere.

Sed major difficultas est, An à Sacerdote vel Episcopo Schismatico possit quis Sacramenta recipere? Pro parte affirmativa, facit *Extravagans Martini V. Adevitanda*, quæ sine ullo discrimine excommunicatos non denunciatos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent, idque plures auctores *infra* adducendi, ubi de hæreticorum communicatione agemus, tradunt.

Pro contraria verò parte facit, quod isti Schismatici, in quantum excommunicati nominati, non sint vitandi, in quantum Schismatici sunt separati à communicatione, à jure Canonico, & privati jurisdictione, ut constat ex c. 1. & 2. de Schismaticis, & c. *Ordin. 9. q. 1.* Secundò, quia aperte *Clemens* Papa 8. in Bulla citata oppositam docet sententiam: Ordinati (inquit) ab Episcopis Schismaticis, alias ritè ordinatis, servata debita forma, recipiant quidem Ordinem, sed non executionem; & insuper prohibentur in prædictis Ordinibus ministrare, sine dispensatione sedis Apostolicæ. Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat loqui hic de ordinato, qui non sit subditus Episcopi: nam illa verba (alias ritè ordinatis) hoc etiam includunt. Et confirmatur, quia in eadem Bulla de sacramento penitentiæ dicitur, in casu necessitatis Presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absolvere. Ubi per particulam illam (*Catholicos*) Schismatici videntur excludi, etiam in casu necessitatis, quia eo ipso quod Schismatici sunt, carent jurisdictione, ut *infra* latius dicemus de hæreticis. Quæ sunt notanda pro hac difficultate, quia quantum ad hoc, Schismatici & hæretici eadem fere est ratio: unde ex illo loco petenda est hujus dubij solutio.

An Sacerdos Græcus Latino ritum celebrare possit, & e contra.

Secundum dubium, An Sacerdos Græcus agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorum ritui, quam propriæ consuetudini conformare, & e contra, de Latino inter Græcos? Responsumur de ritu tam in celebratione Missarum, quam in alijs divinis officijs, *Præ V.* prohibuit, ne sacerdos Græcus Latino ritu, neque e contra Latinus ritu Græco celebrarent: imò & Concilium Florentinum in literis, unionis simpliciter dicit unumquemque Sacerdotem debere copficere in fermentato & azymo juxta suæ Ecclesiæ consuetudinem. Hoc tamen existimo accipiendum de Sacerdotibus Latinis & Græcis, quando in eodem territorio sunt conjuncti, vel de Sacerdotibus Græcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant, vel Latini inter Græcos, vel Græci inter Latinos, tunc merito potest esse questio, an teneantur se conformare ritui Ecclesiæ illius, in qua habent domicilium: quia qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur jam Græcus, & e contra Græcus in Ecclesia Latina. Præterea in *C. ille d. 1. 2.* dicitur teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit. His rationibus motus P. Suarez 3. *Tom. disp. 44. scilicet. 3.* tenet partem affirmativam: sed contraria sententia probabilior videtur. Nam Concilium Florentinum & Bulla *Pij V.* absolute præcipit unumquemque Sacerdotum Græcorum & Latinorum, ser-

vare propriæ Ecclesiæ ritum sine ulla limitatione, & ob id non teneri se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat, in alijs verò tenebitur consuetudines & præcepta Ecclesiæ observare.

Ex quibus primò collige, Sacerdotem Latinum degentem inter Armenos, Abyssinos, vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse se illorum ritui conformare, maxime quando habet domicilium: quia Concilium Florentinum & Bulla *Pij V.* solum loquuntur de sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos. Et ita non debent extendi ad alias nationes.

Secundò inferitur, Sæculares domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia Schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthiopia, posse se consuetudinibus accommodare, & debere, maxime si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino more vivere, habentque Ministros Ecclesiæ Latine: nam tunc certum est nullatenus teneri.

Pro his tamen & similibus dubijs degentes inter alios Schismaticos à Græcis (cum quibus jam ex praxi constat quali er quis se gerere debeat) & sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in jejuniis, quam dierum festivorum observatione, quam in eorum ritibus approbandis vel reprobandis, oporteret, ut sedem Apostolicam conlulerent.

CAPVT IX.

De pœnis Schismaticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione.

DE Schismaticorum pœnis, quas DEUS justissime ab eis in æternum soler repetere, non est necesse in præsentia dicere. Exant in Scripturis aliquot eorum exemplari *Num. 16.* ubi Legimus Dathan, & Abiron propter illud peccatum fuisse absorptos à deficiente terra. Et constat ex *libro Reg.* quantis cladibus affecta fuerint undecim tribus Israel, eò quod à domo David discessionem fecerunt.

De alijs autem pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam judicis, possunt affici Schismatici, quædam sunt certa apud Doctores, & aliquid est controversum. Primò certum est, eos non ita puniri, ut vel amittant ipso facto, vel possint amittere spirituales aliquam potestatem, consistentem in spirituali charactere Baptismi, vel Confirmationis, vel Ordinis. Nam hæc indelebilis, ut docet 2. 2. q. 39. art. 3. D. Tho. & confirmat *Turrecremata lib. 4. Sum. part. 1. cap. 7.* & Sylvestri verb. *Schismatici*, & patet ex *Urbano* Papa Canon. Ordinationes 9. q. 1. qui ordinatos ab Episcopis schismaticis censet verè fuisse Ordinatos. Et ex *Aug. lib. 6. de Baptismo* contra Donatistas cap. 5. Ubi ait: *Potest Sacramentum tradere separatim sicut habere.*

Secundo certum est privati tamen ipso facto Schismaticos facultate utendi rectè & legitime ejusmodi potestatis characteris, seu privati ejusmodi potestate, quoad ejus essentiam, quo ad usum, nimirum legitimum, ait D. Tho. art. 3. Non enim possunt Schismatici rectè, & absque peccato uti ejusmodi potestate. Quo sensu assentit D. Thom. & *Turrecrem. ubi supra* debere intelligi quædam Patrum, seu Pontificum testimonia,

nia, quibus indicari videtur amitti per schisma potestatem etiam Ordinis live Consecrationis. Oportet enim intelligi quoad usum legitimum: ut quando Patres Concilij Lateranensis sub Innocentio Tertio cap. 1. Extravag. de schismate, ajunt: *Ordinationes ab O. Raviano, & Guidone Haresiarchis factas, irritas esse censuimus. Quod etiam dicit Urbanus in Can. Ordinationes 9. q. 1.* Debet enim intelligi quoad executionem eorum legitimam, ut ibi etiam exponit *Glossa* addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, necessivisse se fuisse schismaticum cum Episcopo, à quo accepit Ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, ut ait Innocentius 3. in cap. *Paternitate*, extra de schismaticis.

Tertio, Certum est præter excommunicationem, quam supra Schismaticos diximus incurtere, si ab ea non respiciant, posse ulterius puniri, nimirum per censuram depositionis, ut patet ex *Can. in nomine Domini 23. d. & notat ubi supra Turceterem*. Et si nec per depositionem emendantur, panis etiam corporalibus, auxilio brachij secularis, ut fieri jubet Pelagius Pontifex in *Can. de Liguriis 23. q. 5. & docet D. Tho. 2. 2. q. 39. art. 4. ad 3.* Atque etiam possunt privari à Pontifice potestate & dignitate temporalis.

Quarto Schismaticus præter pœnas prædictas, alias etiam incurrit: Est enim irregularis, ita ut etiam si Ecclesiam per absolutionem & veram penitentiam fuerit reconciliatus, ad beneficia & Ordines promoveri non potest, sine Pontificis dispensatione, ut colligi videtur ex c. *Qua diligentia*, de electione, ubi Hostiensis, Abbas, & Joannes Andreas idem censent. Hanc vero irregularitatem non contrahi à Schismatico occulto, sed tantum manifesto quidam affirmant. Alij verò in contrarium docent etiam ab occulto contrahi. Sed probabilior videtur prima sententia, ut optime ostendit *Greg. de Valentia, 2. 2. disp. 3. q. 15. puncto 3.*

Sed petes, an Schismatici Presbyteri & Episcopi careant Ordinis potestate, an tantum Jurisdictione. Respondet *S. Tho. 2. 2. q. 39. art. 3.* Schismaticos jurisdictione carere: *Non possunt* (inquit) *absolvere, nec excommunicare, nec indulgentias concedere*. Sic ille; & ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, leges sive constitutiones dare, vel ponere. Unde si quos absolvant vel eligant, absolutio seu electio rata non est, & proinde iteranda: habere tamen, ait *S. Tho.* potestatem sacram Ordinis: quare Episcopus schismaticus verè conficit & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinar, cum aliquos ad Ecclesiasticos Ordines eligit ac promovet, ab eo verè Ordinis characterem recipiunt, non tamen Ordinis usum & functionem; quoniam sunt ipso jure suspensi, si scienter à schismatico Episcopo ordinentur. Pari autem similitudine, si Episcopus schismaticus altaribus, vasa, aut templa consecrat, ratum est quod facit, quia hæc sunt Ordinis non jurisdictionis, quamvis Episcopo ex Ecclesie auctoritate conveniant.

Si quæras utrum hæc pœna, qua Schismatici jurisdictione privantur locum habeat generatim in omnibus Schismaticis. Quidam ajunt hanc Schismaticorum pœnam, qua jurisdictione privantur, locum habuisse ante Concilium Constantinense, in omnibus manifestis & notoriis Schismaticis, non occultis: modò verò post illud, soluta locum habere in ijs, qui sunt expressim & nomi-

natim denunciati, aut manifesti persecutores Clericorum. Alij probabilius videntur, universè Schismaticos, quatenus tales sunt, jurisdictione Ecclesiastica privatos esse, eò quòd sunt extra Ecclesiam, quia ipsi se ab Ecclesia diviserunt.

Respondeo, Si Schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non videtur dubium, quin omnes actus jurisdictionis, alijs requirentes, sint validi, ut infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero Presbyter vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa inquam quæ requirunt jurisdictionem. Alijs vero placet, valere omnia in casu, quò Schismaticus non sit nominatim excommunicatus, vel manifestus Clerici persecutor, sed verior & securior pœna est sententia.

Sed quæres, quam juram incurrat, qui ad Ordines vel alia Ecclesiastica beneficia à Schismaticis promovetur? Respondetur, Si sciens esse Schismaticum, & excommunicatum, spontè suscepit ab eo sacramentum Ordinis, manet irregularis & suspensus ab executione illius Ordinis, quem suscepit, & indiget dispensatione Sedis Apostolicæ: si vero beneficia Ecclesiastica, privatur illis: ita colligitur ex c. *1. de schismaticis*, & ex bulla *Clem. 8.* supra adducta. Si tamen cum ignorantia quis fuerit ordinatus, dispensat Episcopus in irregularitate: ita post Navar. docet *Greg. de Valentia 2. 2. in 3. p. disp. 7. q. 19. de irregulari puncto 3.*

Ultimò dubitatur, An ab excommunicatione, & alijs pœnis liberi sint Schismatici, qui ignorantia invincibili schismati Græcorum inhaerent? Brevisiter dico, certum esse pœnas prædictas non incurtere, nec in inferiori, neque exteriori foro: ut clarior patebit ex his, quæ infra dicemus, tractantes de Hæreticorum pœnis.

Qua verò ratione Schismatici sint absolventi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infra, cum de absolutione hæreticorum differemus, tum quia Schismatici majori ex parte hæretici sunt; tum etiam, quia et si schismatici tantum inveniantur, eorum absolutio reservata est etiam Sedi Apostolicæ, ut patet ex Bulla Cænæ Domini.

Illud tamen est advertendum, quod quamvis Schismaticorum absolutio sit reservata, sicut & Hæreticorum, in eorum tamen absolutione non sunt tot tantæque circumstantiæ observandæ, sicut in absolutione hæreticorum. Oportebit tamen primò, ut antequam absolutionis beneficium accipiant, publicè vel privatè fidei professionem juxta sequentem formulam à Sede Apostolica exhibitam, faciant.

C A P V T X.

Professio orthodoxæ fidei à Græcis
facienda, *Gregorij XIII.*
Pont. Max. jussu
edita.

EGO N. firma fide credo & profiteor omnia
& singula, quæ continentur in Symbolo fidei,
quo Sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet:
Credo in unum Deum Patrem omnipotentem
factorem celi & terræ, visibilium omnium
& invisibilium. Et in unum Dominum
IESUM Christum filium DEI unigenitum.
Ex ex Patre natum ante omnia secula.

cula. *DEVM* de *DEO*, lumen de lumine, *DEVM* verum de *DEO* vero. Genitum non factum, consubstantiali Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex *MARI* Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in caelum; sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, & mortuos; cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum Dominum, & vivificantem; qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

Credo etiam, profiteor, atque suscipis ea omnia, quae Sacra Oecumenica Synodus Florentina super unione Occidentalis & Orientalis Ecclesiae definivit, & declaravit: videlicet quod Spiritus Sanctus à Patre & Filio aeternaliter est, & essentiam suam, suamque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio; & ex utroque aeternaliter, tanquam ab unico principio & unica spiratione procedit. Cum id quod Sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat; ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Graecos quidem, causam, secundum Latinos vero, principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut & Patrem. Cumque omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dederit, praeater esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre aeternaliter habet, à quo aeternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum, Filioque explicationem, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

Item in azymo sive fermentato pane tritico Corpus Christi veraciter conficitur; Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suam Ecclesiam, sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem.

Item si verè poenitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint, & omnis eorum animas poenis Purgatorij post mortem purgari: & ut à poenis huiusmodi releventur, prodesse eis Fidelium virorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quae à Fidelibus pro alijs Fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesiam instituta. Illorumque animas, qui post Baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eiusdem ex utraque cor-

poribus, prout superius dictum est, sunt purgatae, in caelum mox recepti, & intueri clarè ipsum *DEVM* trinum & unum sicuti est, meritorij tamen diversitate alijs alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccata, vel solo originali decesserunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

Item sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in unum orbem tenere Primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere; & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro *IESU* Christo, plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in Actis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quae ex Decretis sacrae Oecumenicae Generalis Synodi Tridentinae Sacrosanctae Romanae, & Apostolicae Ecclesiae, etiam ultra contenta in suprascripto fidei Symbolo, profuturam ac recipiendam proposuit, atque praescripsit, ut sequitur.

Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiae observationes & constitutiones firmissime admitto & amplector.

Item sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi iuxta unanimum consensum Patrum accipiam, & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & proprie Sacramenta novae legis à *IESU* Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam unctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre; & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.

Receptos quoque & approbatos Ecclesia Catholica ritus, in suprascriptorum omnium Sacramentorum solemnem administratione recipio & admitto.

Omnia & singula quae de peccato originali, & de justificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, & proprium, & propitiatorum Sacrificium pro vivis & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus, & sanguinem unum cum anima, & divinitate Domini nostri *IESU* Christi; fierique conversionem totius substantiae panis in Corpus, & totius substantiae

Viæ vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat.

Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.

Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentis fidelium suffragiis iuvari. Similiter & Sanctos unacum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissime assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impartiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo, in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutare esse affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum Matrem & Magistram agnosco, Romanoque

Pontifici Beati Petri, Apostolorum Principis successori, ac IESU Christi vicario, veram obedientiam spondeo ac iuro.

Cætera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipue à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hæreses quasunque ab Ecclesia damnatas & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reicio & anathematizo.

Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsentis sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inviolatam, usque ad extremum vitæ spiritum, constantissime DEO adiuvante, retinero, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum.

Ego idem N spondeo, do vœo, ac iuro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia,

DE PROCURANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBRI VI

PARS III.

De Ruthenorum Religione, & unione cum Sede Apostolica.

CAPVT I.

De Ruthenis tempore Clementis Papæ VIII. ad Sedis Apostolicæ communionem admisis, & de forma qua fuere recepti.

Ruthenorum populi (quos antiquo vocabulo Russos appellant Scriptores) ad unionem Apostolicæ sedis recepti fuerunt à Clem. VIII. Pontifice Maximo: ut Iulius Cardinalis Baronius ad Galicem 7. Tomi Annalium præcipua appendice adiecit. Eius etiam unionis meminit Anton. Possevinus in Apparatu sacro, verbo Rutheni. At quoniam ille decretum dantaxat deliberationis Archiepiscopi & Episcoporum Ruthenorum in sua Synodo facta de suscipienda communionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & eorundem ad summum Pontificem literas; hic verò tantum alias Synodi circumstantias enumerant; nos aliquid plenius huc inferemus. Quare primò de synodo à Ruthenis celebrata & Decreto in ea edito: Secundò de litteris ad summum Pontificem, ac de Articularis five

conditionibus à Ruthenis propositis. Tertio de communionem ipsa à Sede Apostolica concessa dicemus.

Primò igitur, anno Domini 1594. die 2. mensis Decembris, Brestensis Synodus celebrata est Brestæ, quæ civitas est sita in magno Ducatu Lithuania, qui ad regnum Poloniæ pertinet. Ea indicta est iussu Clementis VIII. Pont. Max. felicis recordationis, cui quæ decernenda erant, proposita fuerant ab Episcopis, qui illuc convenire debebant.

Tria fuerunt ob quæ hæc Synodus fuit coacta. Primum, ut Rutheni Episcopi convenientes in unum cum Latinis Episcopis legitime id facerent, quandoquidem sciebant illegitima esse Concilia, quæ sine Vicarij Christi auctoritate indicerentur, aut haberentur: ea verò, de quibus erat agendum, ad sanctæ Catholicæ fidei professionem edendam spectarent, rejecto omni schismate, ac novis hæresibus, quæ passim succederant, dum ab Ecclesiæ unitate secesserant.

Secundum, ut decernerentur legati Ruthenorum, qui nomine omnium ad Pont. Max. ad Urbem proficiscerentur, ipsi ac successoribus ejus ò-

Synodus
Bresten-
sis.

nem

nem delaturobedientiam, tanquam supremo omnium in Ecclesia Pastori,

Tertium ut ab eodem Pont. Max. absolutionem à schismate consequerentur. Neque amplius communionem cum Patriarcha Constantinopolitano haberent, donec ille quemadmodum antiqui olim Episcopi Constantinopolitani, S. Joannes Chrysostomus & alij Orthodoxi atque Catholici faciebant, Primatum Apostolicæ Sedis, qualis à Christo Domino fuit institutus, agnoscerent, ac profiterentur.

Accessit auctoritas nomine Pont. Max. à Stanislaio Karncovio Gnesnensi Archiepiscopo, Primato totius Regni, & legato nato collata.

Interfuit e nomine ejusdem summi Pontificis & aliorum Latinoorum Episcoporum, Demetrius Solicovius Archiepiscopus Leopoliensis, Bernardus Maciovius tunc Luceorientis, nunc Archiepiscopus Gnesnensis, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Stanislaus Gomosincius Episcopus Chelmenis. Pro Ruthenis autem Metropolitanus Kioviensis, & Haliceniensis, totiusque Russiæ Michael Rabiofa; Hypatius Primas Ulodimiriensis & Brestensis, Cyrillus Terlecius Exarcha Luceorientis, & Ostroviensis, Hermogenes Archiepiscopus Polocensis & Vitepensis, Joannes Hohol Pincensis, Turonensis, Dionysius Sbievovius, & Belsensis Uladicæ, sive Episcopi ritus Græci. Præterea plures Latini sacerdotes, & Rutheni, qui dicuntur *Poppi*, sed qui extra Episcoporum ordinem starent.

Assuere pro serenissimo Rege Poloniæ Sigismundo hujus nominis Tertio, Legati Nicolaus Radivilius Dux in Olica, & Nieflavij, Palatinus Trocensis, Leo Sapiha Lituaniæ Cancellarius, Demetrius Halecius ejusdem magni Ducatus Lituaniæ Thesaurarius, idemque Capitaneus (ut vocant) Brestensis, ut Regiæ Majestatis auctoritate curarent, ne forte vis, & tumultus ab Hæreticis & alijs factiosis hominibus Synodo intentaretur; sed sua Synodo, & Ecclesiasticis libertas integra constaret, in dicendo, ac in decernendo. Porro nobilitas frequens Catholica cum ejusdem legatis Regi haud defuit.

Atque Satanas omnis pacis, & unitatis acerrimus orator, incitaverat Ariatorum & aliorum hæreticorum animos, ut tantæ rei obisterent. Quamobrem contra mandatam Regium, nullaque salvi auctoritate, plurimi convenere armati, qui Palatino Kioviensi hæretico adhaerebant, & quo confecto, abnente, petraçtis etiam in suas partes duobus schismaticis Uladicis Luceorientis, & Premisliensis, & aliquibus Poppis, conventicula habebant, ut legitimum synodum inturbarent, ac incidere: quod tamen efficere nequiverunt. Gravissima enim Legati Regij ad eos oratione, non tam persuasi, quam absteriti, licet in sua pervicacia obfirmati hæretici, quæ à Rege petierant, obtinere non potuerant, persistere tamen in nefandis dolis, falsisque calumnijs objiçendis, quibus Synodi auctoritatem statutamque unionem impedirent ac deprimerent.

At ea quæ à Regiæ Majestate ante aliquot hebdomadas petierant Palatinus Kioviensis, & nobilitas Voliniensis, per Matthiam Malinum & Laurentium Britiniura nobiles ad Regem allegatos, hæc fuerant. Inprimis, ut nemo armatus, neque cum militati manu ad eam Synodum veniret, paxque & securitas ob libertatem mutuorum colloquiorum integra foret.

Deinde, ut cuiusvis eò accedere liberum esset,

quamvis à Græcæ, & Romanæ Religionis hominibus essent in fide alieni.

Præterea, ut Synodo interesse posset Nicephorus Græcus, qui cum Stephano Palatino in Moldavia captus, ex carcere Arcis Chocimienum aufererat. Denique, ut nisi in Synodo convenirent, possent cum ea controversia ad generalia Comitia Regni confugere. Sed ad hæc postulata in scripto, quod sigillis Regiis authenticè munitum, legati Regij ostenderunt, ejusmodi datum est Responsum.

Primum postulatam non modo concedit Rex, verum etiam ita fieri omnino mandat, ideoque legatos suos ad Synodum mittit, ut omnia pacificè, & cum magna Ecclesiasticorum libertate Synodus possit absolvi.

Alterum vero, de hæreticis ad Synodum admittendis, eas Majestas recusavit, quandoquidem Synodus indicta erat ad Ruthenos Græcosque cum Catholicis uniendo, ut in publicis Regijs literis habetur.

Tertium item postulatam nullo modo Regiæ Majestas concedere voluit, designans quis, & qualis esset iste Nicephorus, quippe qui Stephanum Palatinum adduxisset in Moldaviam, secretosque cum Turcis tractatus habuisset, in Regni totius ac Reipublicæ detrimentum: proinde nemini fas esse cum homine adeo suspectæ fidei quidquam agere.

Quartum denique postulatam eadem ratione detrectavit, inquires, aliud esse Synodum Ecclesiasticorum, aliud Regni Comitia, in quibus Ecclesiastica negotia neque Judicium ullum, nec locum habent, nisi quatenus libertati Ecclesiasticæ patrocinium omne procuretur & detur.

Hæc cum Legati Regij objecissent, ac Hæreticos & Schismaticos acriter reprehendissent, quod Synodum impedire satagerent, conventicula verò sine illa Regiæ auctoritate cogere, & sub specie impiæ confederationis id sibi licere dicitarent, de Patriarchatu Constantinopolitano, qui simoniacè à Turcis emeretur, pluribus argumentis indicarunt maledictionem, quam Sedes illa habet, ut unus alterum majore pecunia perfoluta de Sede deiciat: unde nonnunquam contingat duos, sive tres simul esse Patriarchas, sponsamque illam tres interdum simul habere maritos, sicque adulteram cum adulteris manere.

Sacerdotes autem & Monachos, atque Igumenos passim Christi Domini fide abjurata Turcicam sectam amplecti, atque per exteras regiones vagantes Christianos, eorumque consilia per summam perfidiam proderet: huc item ad Russiæ partes passim venire cum fictis à Patriarcha literis, falsisque sigillis appressis.

Denique, ut alia interim comitam in præfatis Comitijs, quid fuerit circa illa tria, quæ fuerunt proposita, sancitum sequenti scriptura significarunt.

Decretum deliberationis & conclusionis Reverendissimorum Dominorum Archiepiscopi, & Episcoporum Ruthenorum, de recipienda & suscipienda Communione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, factum die secundâ Mensis Decembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

IN nomine sancti & vivificantis & individua Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Nos infra nominata persona, quibus scripto nostro subscripsimus, notum facimus, quod intrinsecus diligenter vocationem & officium nostrum, quod est huiusmodi, ut nosmetipsos, & hominum Christianorum gregem ovium Christi nobis à Christo commissum, ad concordiam & unionem promoveremus, prout nos salvator noster Christus IESUS edocuit, eamque doctrinam sanguine suo obfirmavit: ac potissimum his infelicissimis temporibus nostris, quibus multa ac varia hereses inter homines grassantur, ob quas plurimi recedentes à vera & Orthodoxa fide Christiana, legem nostram deserunt, & ab Ecclesia Dei, veroque in Trinitate illius cultu se ipsos separant. Quod non alia de causa accidit, quam ob disensionem nostram cum Dominis Romanis, cum quibus cum simus unius Dei homines, & tanquam unius Matris Sanctæ Ecclesiæ Catholice filij, ab ipsis divisi sumus, unde mutuo auxilio prestatoque invicem nobis prodesse nequimus. Et quamvis assidue DEUM pro unione in fide orationibus nostris precemur, nihilominus quoniam pacto hac unio inter nos stabilitur aliquando, nunquam nobis serid cura fuit, spectando semper superiores nostros, & expectando si de hac ipsa unione inciperent esse solliciti.

Verum cum nostra spes hac in re, ut hoc eorum cura & studio perfici possit, indies minuat, non ob aliam rem quam quod isti servitute paganorum oppressi, etiam si fortasse vellent, non possunt: igitur ex inspiratione Spiritus sancti, cuius hac sunt opera, & non hominum, considerantes cum ingenti dolore nostro, quanta impedimenta homines habent ad salutem, absque hac unione Ecclesiarum Dei, in qua incipiendo à Christo salvatore nostro, & à sanctis illius Apostolis prædecessoribus nostri perseverant, ac unum summum Pastorem primumque Antistitem in Ecclesia Dei hic in terris (prout ea de re Concilia & Canones manifestos habemus) & non quempiam alium præter sanctissimum Papam Romanum præstebantur, illique parebant in omnibus: ac quamdiu id uniformiter in suo robore permansit, semper in Ecclesia Dei ordo, cultusque divini incrementum fuit: inde consecutum est, ut difficillimum foret hereticis sua disseminare prava dogmata. Postquam autem multi superiores esse ceperunt, eam sibi auctoritatem potestatemque arrogantes: nunc clarè cernimus ad quantas discordias & schismata ob pluralitatem superiorum Ecclesiæ Dei devenit: ex quo fit, ut heretici tantas sumant vires.

Itaque nolentes, ut conscientia nostra tanto pondere aggravarentur, si animarum salus multarum ob eas in Religione discordias diutius periclitaretur (licet hac ipsa de re nos prædecessoresque nostri meditati fuerint, idque tentaverint) videntes institutum Concilium intermissum esse, proposuimus auxiliante DEO, mutuo ipso vinculo nos ipsos ad prosequendum hoc negotium excitare & confirmare, ut quemadmodum antea, eodem labio, & eodem corde possemus laudare & glorificare venerandum & magnificum nomen Patris, & Filij, & Spi-

ritus sancti, cum fratribus nostris charissimis Dominis Romanis, permanentes sub eodem Pastore vishibus Ecclesiæ DEI, cui hac præeminentia semper debebatur.

Quocirca id nobis mutuo promittentes coram Deo, quantum in nobis fuerit, corde sincero & candido, ac diligentia in huiusmodi negotio necessaria ac debita nos omnem daturos operam spondemus in communi, & quilibet per se, adhibitis mediis convenientibus, ut fratribus nostris Ecclesiasticis, communi que plebi ad incundam unionem & concordiam simus auctores, idque divina adjuvante gratia perficiamus.

Ut autem majus incitamentum ad sentendum habeamus, quoque major à nobis cura & sollicitudo impendatur: scriptum præfens consicimus, quo sinceram promptamque voluntatem nostram, ad amplectendam eum Ecclesiæ Romanæ unionem & consensum testamur. Et DEUS omnipotens largitor omnium honorum auctorque, ad concordiam sit dux, & protector tam sancti negotij huius, cui usque corda nostra, ita & eam voluntatem præfenti scripto testantes, manu propria subscribimus: salvis tamen & in integrum observatis ceremonijs, & ritibus cultus divini peragendi, & sanctorum Sacramentorum, juxta consuetudinem Ecclesiæ Orientalis, correctis tantummodo his articulis, qui ipsam unionem impedirent, ut more antiquo fierent omnia, sicut olim unione durante fuerunt. Datum anno Domini millesimo quingentesimo, nonagesimo quarto, die secunda Decembris.

Locus sigillorum.

Deinde sequuntur subscriptiones, videlicet:

Michael Metropolita Kioviensis Haliceniensis, & totius Rusiæ, manu propria.

Ipsaton Dei gratia Protothronius Episcopus Vlodimiriensis, Brisiensisque, manu propria.

Cyrillus Terlezki Exarcha Metropolita Kioviensis, Episcopus Luccoriensis, Ostrosiensisque manu propria.

Gregorius nominatus Archiepiscopus Vladika Polocensis, Vitelcensisque manu propria.

Dionysius Zbiruski Episcopus Chelmenensis Bilsensisque manu propria.

Leonius Pelczicki Episcopus Pinscensis Turoviensisque manu propria.

Jonas Hobol Archimandrita Kobrinensis Ecclesiæ S. Salvatoris manu propria.

Idem Jonas nominatus Episcopus Pinscensis Turoviensisque, manu propria hanc concordiam fratrum meorum subscripsit.

Cum hæc statuisset in sequentem annum, ubi primum per temporis opportunitatem licuit, honorificam ad Romanum Pontificem decernunt legationem, duobus ad id muneris obeandum electis Legatis Episcopis, quibus ad eundem ejusmodi literas dederunt.

Literæ Dominorum Archiepiscopi
Kloviensis, & aliorum Episcoporum
Ruthenorum ad S. D. N. CLEMEN-
TEM Papam VIII. super eorum unio-
ne cum Sancta Ecclesia Romana, datæ
die 12. Junij, Anno Domini
M. D. XCV. Latinè
verfæ.

Sanctissime Pater, Domine & Pastor supreme Eccle-
siæ Christi, D. Clementissime.

Repetentes memoria consensum in omnibus atque
unionem Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ, quam ma-
iores nostri sub obedientia & regimine sanctæ sedis A-
postolica Romana coluerunt: ex altera vero perpenden-
tes animi dissensiones & schismata, quæ hodie invalue-
runt, non potuimus propterea non maximo dolore affi-
ci, deprecabamurque assidue Dominum, ut nos aliquan-
do in unitatem fidei aggregaret; expectantes si forte su-
periores & Pastores nostri orientalis Ecclesiæ, sub quo-
rum obedientia hucusque fuimus, de inuenda unitate &
concordia, quam in liturgiâ quotidiè à DEO effluga-
nt: cogitare serio atque diligenter in eam rem & cu-
ram incumbere vellent. Sed cum videremus frustra tale
quidpiam sperari ab illis, non tam malevolentia & te-
meritate fortasse eorum, quam quod sub gravissimo ser-
vitiis iugo crudelissimi Tyranni, & à Religione Chri-
stiana alieni gemant, tentare id quod maxime vellent,
nullo modo possunt: nos nihilominus qui in his partibus
sub dominio serenissimi Poloniae & Sueciæ Regis &
Magni Ducis Lituaniæ constituti sumus, libere nos
bis esse propterea licet, attendentes officium nostrum, ne-
que nobis ipsis & ovis gregis Christi, quarum cura ad
nos spectat, obesse, conscientiasque has in parte nostras,
tot animarum interitu, qui ex dissensionibus his prove-
nit, gravare nolentes, adjuvante Domino, ad unionem,
quæ antea inter Orientalem & Occidentalem Ecclesi-
am viguit, inque Florentina Synodo ab antecessoribus no-
stris constituta est, accedere decrevimus: ut vinculo hu-
jus unius adstricti sub obedientia atque regimine San-
ctitatis vestræ, uno ore, & corde glorificemus & laude-
mus omnes divinitus & sanctissimum nomen Pa-
tris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Ac proinde scienter volenteque Domino nostro Sigis-
mundo tertio Dei gratia Poloniae & Sueciæ Rege,
Magnoque Duce Lituaniæ, cuius etiam singulare ac sa-
pientissimum studium in hac re enituit: miti nunc ad
sanctitatem vestram charissimos fratres nostros Reve-
rendos in Christo Hypatium Pocii Protothroni, at-
que Episcopum Vulodimirensem, Brisensemque, &
Cyrillum Terlecki Exarcham atque Episcopum Lu-
cecoriensem, Ostrisiensemque: quibus mandavimus, ut
sanctitatem vestram adeant, ac (si quidem sanctitas
Vestra administrationis Sacramentorum, ritusque &
ceremoniarum Orientalis Ecclesiæ integrè inviolabiliter, at-
que eo modo, quo tempore Unionis illius utebamur, nobis
conservare confirmareque pro se & successoribus suis
nihil in hac parte innovaturus (umquam, dignetur)
suo & omnium nostrum, Archiepiscopi & Episcopo-
rum, totiusque Ecclesiastici nostri status, & orium com-
missarum nobis divinitus nomine, sedis sancti Petri, &
sanctitati Vestræ, ut summo Pastori Ecclesiæ Christi,
debitam obedientiam deserant.

Quæ omnia petita à nobis si obtinuerimus sanctita-
ti Vestræ cum omnibus successoribus suis, nos & successo-
res nostri dicto audientes, subique regimine sanctitatis

vestrae semper esse volumus, in quorum maiorem fidem
literas presentes manibus nostris subscripsimus atque
manuimus sigillis. Datum ex Regno Poloniae & Magno
Ducatu Lituaniæ die 11 Junij, An. Dom. M. D. XCV.
juxta Calendarium vetus, Sanctitatis vestræ

Humillimi apud Deum oratores & servi.
Subscriptions cum sigillis.

Qui igitur missi sunt Episcopi Legati, post-
quam Romam pervenit e, honorificè excepti à
summo Pontifice legationem publicè exposue-
runt. Inter alia verò ante fidei professionem ab ip-
sorum gentis nomine emittendam sequentes arti-
culos pro unionem perficienda proposuerunt: quos
prius Apostolico Nuncio Russiæ obtulerant.

Articuli live conditiones, quas nos
Adamus Wlachininiensis & Cyrillus
Luceoriensis Wladicæ, nostro ac con-
fratrum nostrorum nomine, à Catho-
lica Romana Ecclesia, priusquam
ad ipsius Unionem acce-
damus, requirimus.

Cum inter Romanæ & Græcæ religionis at-
que fidei homines de processu Spiritus sancti
conventio sit, quæ unionem & contentionem pla-
rimum impediatur, & non aliam penè ob causam,
quam quod mutuo inter se intelligi nolimus. Po-
stulamus itaque ne ad aliam confessionem stringamur,
sed sequamur, quam in Evangelij & Do-
ctorum Sanctorum religionis Græcæ scriptis tra-
ditionem habemus: nimirum Spiritum sanctum non
ex duobus principiis nec duplici processu, sed ex
uno principio veluti ex fonte, ex Patre per Filium
procedere secundum illud prout in Concilio Flo-
rentino Patres religionis Græcæ suffragis suis
comprobarunt & attestati sunt in hæc verba:

Occidentalium & orientalium sanctorum
Scripta diligenter atque scrutavimus, quorum alia
Spiritum sanctum ex Patre Filioque; alia verò ex
Patre per Filium procedere testantur. Quæ quidem
omnia tametsi significant idem, Nos tamen illud
Ex Filio postponentes Spiritum sanctum ex Patre
per Filium ab æterno substantia literque, ut ab uni-
co principio, vel ab unica causa procedere profi-
temur: quandoquidem præpositio Per in Spiritus
Sancti processione causam significat.

Cultus divinus omnesque orationes matutinae,
Vespertinae & nocturnae, ut nobis in egræ consistit
secundum morem & consuetudinem receptam
Orientalis Ecclesiæ, nominatim vero liturgiæ res,
Basilij, Chrysostrami, Epiphani, quod si tempore
Quadragesimali cum præsanctificatis donis. Simi-
liter & alia omnes caeremoniæ Ecclesiæ nostræ,
quibus hucusque uti sumus: siquidem & Romæ
sub obedientia summi Pontificis idem observatur.

Sacramenta Sanctissimi Corporis & sanguinis
Domini Nostri JESU Christi, ut nobis ita, quem-
admodum hucusque uti fuimus, sub utraque spe-
cie panis & vini, temporibus perpetuis integrè in-
violabiliterque conserventur.

Sacramentum Baptismi & forma ipsius, ut no-
bis integrè, prout in hunc usque diem durat sine
omni additamento consistat.

De

De Purgatorio nullam fitem movemus, sed volumus doceri ab Ecclesia sancta Romana.

Calendarium novum, si secundum morem antiquum fieri possit, suscipiemus; verum ea conditione, ut festa Paschæ & aliorum Sanctorum ritus nostri, quemadmodum durante concordia fuerunt, integra ac inviolata nobis constent & maneant: habemus enim nonnulla festa peculiaria, quibus Romana Ecclesia caret, ut potè pro die sexta Januarij, qua anniversaria celebritate representamus Baptismum JESU Christi ad primam revelationem Dei in Trinitate unius, quod nostri vulgo *Thebœtia vulcanis*, ac si dicas *divina revelatio*, vocant: ac cujus diei adventum solemnes ceremonias habemus circa benedictionem aquæ.

Ad processionem pro festo Corporis Christi faciendam ne adigamur: hoc est, ne similitudine processionis cum Sacramento faciendæ nobis necessitas imponatur, quandoquidem apud nos alius est modus & usus Sacramentorum.

Tum & ante festum Paschæ, ad consecrationem ignis, ac etiam pulsationem asseribus compactis loco Campanæ, & alias ceremonias quibus hucusque caruimus, ne compellamur: quin potius secundum ritum & consuetudinem Ecclesiæ nostræ integrè conserventur.

Matrimonia sacerdotalia, ut integra constent exceptis bigamis.

Propter litteras confirmationis Romam ut Episcopi ritus Græci non mittant, sed cum aliquem Sacra Regia Majestas in Episcopatum nominaverit, Metropoli sive Archiepiscopus more antiquo unumquemque ejusmodi consecrare debet. Nihilominus tamen ipsemet Metropoli, qui huic ipsi officio Metropolitæ successurus, propter litteras confirmationis ad Pontificem maximum mittere debet, quemadmodum allatis confirmationis Romæ litteris, Episcopi ritus Græci duo aut ad summum tres suo jure consecrent & benedicant: Si verò aliquem Episcopum in Metropolitam succedere contigerit, is propter Sacra litteras mittere non debet, quando quidem jam habeat litteras Sacrae per dignitatem Episcopalem, saltem obedientiam summo Pontifici coram Reverendissimo Archiepiscopo Gnesiensi, non tanquam coram Archiepiscopo, sed tanquam coram Regni Primæ præfate potest.

Et ut major penes nos esset auctoritas, & ovis nostris majori venerationi & observantiæ essemus, contendimus à summo Pontifice, velit benignè ad Sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clemensissimum & Ordines regni, tam spirituales quàm seculares intercedere, ut in ordine senatorio locum habere possimus, idque ob multas justasque causas: siquidem æqualem dignitatem & officium cum ritus Romanæ Ecclesiæ Episcopis gerimus. Eam potissimum ob causam, cum aliquis nostrum super dignitatem senatoriam juramentum præstiterit, proculdubio & super obedientiam summo Pontifici juramentum præstare potest, ne etiam dissidium tale fiat, quale post obitum Iliodori cujusdam Metropolitæ Kioviensis quondam factum fuit. Idque eam ob causam cum Episcopi ritus Græci nulla juris jurandi religione tenerentur, atque locorum intervallo distincti facile ab unione in Synodo Florentina facta defecerunt: sed cum juramento Senatorio obligatos fuerit, difficile, ut quispiam de dissidio & dissensione quidquam moliri audeat.

Litteræ ad Comitum regni generalia & particulares Conventus, ut ad nos mittantur.

Ad ceremonias & religionem Romanæ Eccle-

siæ proficendam nemo adigatur & stringatur: siquidem omnes unum erimus sub obedientia unius Pastoris Ecclesiæ Dei.

Matrimonia inter Romanæ & Græcæ religionis homines libera sint, nec personarum matrimonio junctæ invicem ad capessendam religionem sese compellant.

Archimandritæ Humiani Monachi vulgo *Chernoy*, & cenobia illorum ut secundum morem & consuetudinem antiquam sub obedientia & potestate Episcoporum in cujuslibet Dicecesi sint.

Pulsationes Campanarum in Templis nostris pro die veneris S. prohibeantur & vetentur.

Cum sacratissimo Sacramento ægrotos secundum morem & consuetudinem nostram ut liberum sit nobis publicè visitare, tum & cum processionibus diebus festis atque solemnibus sine omni impedimento progredi.

Monasteria & Tempia nostra, quæ ad hanc præsentem unionem in nostro ritu & religione perseverarunt, ne ad templa religionis Romanæ convertantur.

Si quis etiam pro perpetrato aliquo facinore ab Episcopis suis fuerit excommunicatus, is ne ad Romanæ Ecclesiæ religionem suscipiatur, imo ut excommunicetur: eodem modo nos etiam contra eos, qui ab Ecclesiâ Romana excommunicati fuerint, processuros, & facturos pollicemur.

Quod si ita Deo favente aliquando reliqua etiam pars hominum Orientalis Ecclesiæ ritus Græci ad eam unionem cum Occidentali Ecclesia accederet; ac subsequenti tempore communi consensu totius Universalis Ecclesiæ aliquid, quod ad Ordinem vel reformationem ejusdem Ecclesiæ Græcæ attineret, sanciretur & consti ueretur, in eo, ut communis esset omnium participatio, tamquam unius religionis ovicularum, sub uno Pastore existentium.

Articuli sive conditiones, quas à Sacra Regia Majestate confirmari petimus.

Metropolitaram & Episcoporum reliquarumque Spiritualium dignitatum ritus nostri Græci, ne alterius nationis vel religionis, præterquam Ruthenicæ, hominibus conferantur: cum verò Canonibus nostris id cautum habeamus, ut tam Metropolitæ quàm Episcopi aliique ejusmodi officiales prius à spiritualibus, quàm à secularibus ordinibus eligantur; Petimus itaque à Sacra Regia Majestate, ut libera penes nos maneat eligendi potestas, salva tamen Sacra Regia Majestatis pro libitu cuius ex electis conferendi auctoritate, post obitum enim alicujus ex susdictis officialibus quatuor nobis eligendos petimus: ex quibus unus qui idoneus ad officium illud obeundum videbitur, Sacra Regia Majestas conferat: ac vel peculiari adjecta conditione, ut obedientiam summo Pontifici præstare teneatur, sitque adstrictus. Quod si verò alicui ejusmodi dignitas conferretur, is infra unum mensuræ decursum Ordines suscipere tenebitur, privatione ejusdem beneficii, ut legibus à Serenissimo olim pater memorie Sigismundo Augusto de suscipiendis Ordinibus nobis gratosè collatis, & per sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clemensissimum modernum confirmatis satisfiat.

Postu-

Postulamus etiam, ut locum in senatu Regio habemus, non aliqua commodorum ratione & ambitione ducti; verum ut oves nostrae, quarum curam gerimus, majori nos observantia colant & observent, cum ea dignitate Episcopatus qua & ceteri Romanae religionis homines fungamur: cum vero juramentum senatui praestiterimus, simile etiam summo Pontifici super obedientiam juramentum praestare tenebimur.

Ex Gratia si quas fortè factiones vel excommunicationes per litteras illius nationis homines moliantur, eas omnino prohiberi petimus, ne hinc ista unio divelli obdiversa in vulgo excitata studia possit, cum adhuc multi pertinaciter huic rei resistant. Hoc verò perquam diligenter cavendum est, ne extranei Episcopi vel Presbyteri, qui sacrae Romanae Ecclesiae obedientiam recusatent, in qualibet Diocesi nostra aliquid negotij habeant, & commorentur: similiter quoque nationis nostrae homines qui rebelles, & contradicentes huic unioni, nostraeque obedientiae fuerint, ne quicquam spiritualium negotiorum agere audeant, alioquin poena aliqua multentur.

Quoniam vero multorum Ecclesiasticorum bonorum per antecessores nostros nescitur, quo jure amissorum, possessione exclusi sumus, quibus non nisi eoulque quoad antecessores nostri vixissent, carere debuerimus, petimus, ut bona haec Ecclesijs restituantur: siquidem tanta inopia & egestate sumus constructi, ut non solum necessitatibus Ecclesiarum non provideat, sed etiam sufficienter victum nobis suppeditare non possimus. In posterum autem ne bona Ecclesiae sine consensu Episcoporum totiusque Capituli conferantur, à Sacra Regia Majestate contendimus.

Privilegia nostra super bonis Ecclesijs Cathedralibus attributa, in quorum possessione pacifica hucusque existunt, ut vires & robur suum perpetuae firmitatis obtineant.

Post mortem Metropolitae & Episcoporum ne Capitulum atque Thesaurarium in bona Ecclesiastica ingerant, sed more & ordine Romanae Ecclesiae, Capitulum, quoad alter electus non fuerit, ea bona administret. In bonis autem & facultatibus Episcopi defuncti proprijs Consanguinei ipsius, ne ullam injuriam patiantur, pro more & consuetudine Romanae Ecclesiae: Quod quidem etiam privilegio jam cautum habeamus, id tamen Constitutionibus regni publicis confirmari nobis petimus.

Archimandrita Humiani Monachi, vulgo *Chernoj*, & Monasteria eorum, obedientiae Episcoporum, qui in Diocesi cujuslibet fuerint, pristino more subsint.

Ad judicia Tribunalis regni, more & consuetudine regni, duos quoque ex spiritualibus religionis nostrae deputandos esse petimus, qui tanquam defensores iurium & libertatum nostrarum sint.

Archimandrita, Humiani, Presbyteri, Diaconi, alijque Spirituales eodem honore ac reverentia ab hominibus quo ceteri religionis Romanae homines prosequantur, ipsidemque libertatibus ac prerogativis fruantur & gaudeant secundum privilegium Serenissimi olim Domini Vladislai Regis.

Præterea à contributionibus regni publicis, quos huc usque unusquisque nostrum officialium spiritualium pendebamus, ut temporibus perpetuis (exceptis his qui bonis hereditarijs utantur) liberi & immunes simus, idque constitutionibus regni publicis sanciti & describi petimus.

Thom. à 7. su Oper. Tom. I.

Monasteria & Tempora ritus Graeci, ne à Tempora Romani ritus convertantur.

Collegia sive Confraternitates speciales non ita pridem à Patriarchis constituta, & à sacra Regia Majestate confirmata, quemadmodum Vilnae, Leopoli, Brestae, & alibi, ut integra & illaese maneant, ita tamen, ut obedientiam summo Pontifici, nobisque Episcopis religionis Graecae praestare teneantur, sinique astricti.

Scholas, Seminaria Graecae Slavicae linguae extruere, ubi commodius videbitur, ut liberum nobis sit, sic & officinas imprimendorum librorum, quae quidem omnia sub obedientia Episcoporum sint.

Porro quoniam Presbyteri religioni nostrae dediti nobis debitam obedientiam praestare recusant, petimus ut libera penes nos maneat eos puniendi potestas, in coque à Capitaneis sacrae Regiae Majestatis ne impediamur.

Homines seculares ne se in curam Ecclesiarum ritus nostri ingerant, sed haec potestati & jurisdictioni spiritualium subiaceant, praecipue verò Cathedralis Ecclesiae.

Responsum datum à Nuntio Apostolico supradictis articulis.

Quae Reverendissimi Domini Vladicae, suo ac suorum confratrum nomine pro Ecclesiae Graecae in tota Russia Serenissimo Regi subiecta, cum sacrosancta Ecclesia Catholica Romana unione perunt, nonnulla à summo Pontifice, nonnulla verò à Regia Majestate Poloniae dependent.

Ex illis, quae à summo Pontifice peruntur quaedam pertinent ad divina dogmata, quaedam verò ad jus humanum spectant. Quantum ad ea igitur, quae divini Dogmatis sunt, cum omnia, quae petuntur, sint sacrosanctae fidei Catholicae confessa, non humana voluntate, sed ex divina revelatione deprompta, & ut talis ab Oecumenico Concilio Florentino toti Ecclesiae credenda proponantur; certum absque ulla dubitatione est, summum Pontificem illa approbaturum & acceptaturum. Quantum ad ea verò, quae ad jus humanum spectant, licet non ita simpliciter assentire possimus, summum Pontificem (cujus legatione fungimur) eis consensurum, eo quod ipsius expressus animus nobis non constet; ex ejusdem tamen praesumpta voluntate intrepide assentimus, Beatitudinem suam libenti animo consensum praebituram. Cum enim ea, quae in hoc genere proponuntur, à eorum fidei norma non discrepent: quin potius rationi consentanea sint, & ex ejus voluntate dependent; dubium nullum est quin pius ac Clemens Pater (cui nihil in hac vita chartus esse potest, quam salus animarum sibi à Christo Domino commissarum) charissimis filijs ad se suppliciter accedentibus illa benigne concessurus sit. Postremo circa ea, quae à Regia Majestate petuntur, id quod nos praestare possumus, bona fide promittimus, nimirum totis viribus curaturos nos apud Serenissimum Regem, tum apud Inclitam Regni Poloniae magnique Ducatus Lituaniae Rempubicam, ut ea quae à dictis Reverendissimis DD. proponuntur, pro tanto Unionis bono, Christianae ac liberaliter, sicut dignum & justum est concedantur. Ut autem id facilius impetrari possit, Serenissimo

N

limo

simo D. Nostro obnitè supplicabimus, ut litteris commendatijs suam etiam hac in parte auctoritatem interponat. Quod Beatitudinem suam libenter & ex animo facturam non dubitamus. In quorum igitur omnium fidem has litteras nostra propria manu subscriptas, nostroque sigillo munitas, dedimus. Datum Cracoviae die prima Augusti 1595.

Fuerunt Romae aliqui ex articulis his à congregatione Illustrissimorum Cardinalium examinati, ac attentè discussi, ac gravissimi Theologi de eis consulti: permittimusque est eis, ut omnibus ceremonijs & ritibus antiquis, quorum ipsi tenacissimi sunt, uterentur, dummodo fidei Catholicae non contradicerent. Admissi denique ad sanctae Ecclesiae Communionem, fidei professionem, juxta consuetam formam pro Graecis superius praescriptam, fecerunt ac ritè Evangelij tactis, Joramento ac subscriptione firmarunt.

Ruthenorum cum Ecclesia Catholica Communionis formam breviter praescripti, ut si aliquando Moscovia ejusdem linguae & Religionis homines ad se redierint, velinque sanctae Matri Ecclesiae Catholicae reconciliari, horum exemplo facile alitiantur, praesertim cum ritus & ceremonias omnes Orientalis Ecclesiae, quae fidei non adversantur, illis esse à sancta Sede permissas cognoverint.

Sequitur censura five iudicium cuiusdam viri docti de Ruthenorum Religione.

Articuli propositi à Ruthenis magna ex parte pertinent ad ritus ac caeremonias externas, adeoque civilem ac politicam administrationem; atque idcirco non tam operam aut studium Theologicum, quam civilem prudentiam requirunt. Selligam tamen ex omnibus nonnulla capita, de quibus dicam quid ego sentiam, caetera, quae à me intacta relinquuntur, juxta modum mihi videntur esse, ut salva fide ac Religione liberè possint, vel rejici vel approbari, ut Illustrissimis DD. meis videbitur expedire.

Igitur primo loco dicunt velle se confiteri Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere, & agnoscere verba Patriarchae Constantinopolitani in ultima sessione Concilij Florentini. Caeterum hac fidei confessio triplici ex capite magnopere probanda & commendanda videtur: Primo quod admittit Spiritum sanctum substantialiter ab aeterno procedere à Patre per Filium unica spiratione, tamquam ab unico principio, & unica causa, quod alia Graeci, atque omnes Orientales pernegabant.

Secundo, quia diserte fatentur particulam (Per) in processione Spiritus sancti significare causam, quo refelluntur Schismaticorum effugia, quibus particulam illam interdum dicebant idem significare, quod (cum) alias ad designandam relationem Patris ad Filium, aut consubstantialitatem Patris ac Filij referebant.

Tertio, quia plane concedunt idem esse Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, & procedere ex Patre & Filio. Itaque videri posset admittenda, nisi constaret ipsam non modo in Concilio Florentino non fuisse confirmatam, sed ne ipsi quidem Orientalibus omni ex parte placuisse, adeoque ipsam non nihil continere, unde castigatione egere videatur. Ac non fuisse quidem à Concilio approbatam ex Decreto Unionis cui Graeci

subscripti fuerunt, aperte constat. Siquidem definitum est in haec verba, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sique omnes proficiantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio, aeternaliter est, & essentialiter suam, suumque esse subsistentiam habet ex Patre & Filio, & ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit, declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit. Si ergo Rutheni profitentur se velle admittere confessionem fidei, quam in Concilio Florentino Patres Religionis Graecae suis suffragijs comprobaverunt, qua ratione possunt excludere eam formam, quae assensit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, si hanc tuis illi chirographis obligatum? an non vident, si Christiani esse volent, & Oecumenico Concilio acquiescere, sibi necessario hanc fidei confessionem corde complectendam, atque ore profutendam esse?

Jam vero ne fuisse quidem ab omnibus Orientalibus receptam, ex eadem ultima sessione Concilij facile ostendi potest. Cum enim Patriarcha Constantinopolitanus post luculentam atque eruditam Georgij Scholarij orationem in Graecorum conventu hanc fidei formam edidisset, quam nunc Rutheni proponunt, haesitante ac tergiversante Graecorum Imperatore, Ruthenus in hanc sententiam locutus est: *Sanctorum Occidentalium scripta nobis suscipienda; censet sanctum Spiritum ex Filio habere esse, nec non Patrem & Filium unicum Spiritus causam esse, credo & profiteor.* Post hunc Bessarion Cardinalis doctè ac disertè peroravit, ac multis Graecorum Theologorum & SS. Patrum testimonijs ostendit, Nemini aditum patere ad salutem, qui Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere non profiteretur. Deinde Episcopus Mytilenus Latinorum & Occidentalium sententiam magnificentius exorans, inter caetera concludit, *Quorum (de Occidentalibus loquitur) vultus sequi vestigia, Spiritum sanctum à Patre Filioque, ut ab unico principio, non autem à duabus causis, procedere profiteor.* In eam tum sententiam Graeci frequentissimi abierunt, ut seque adeò Patriarcha suam illam priorem confessionem, ad aliam formam revocavit. Sunt autem haec ipsa illius verba: *Ego nostrum paternum dogma non derelinquam, sed in eo quousque vixero permanebo. Sed quoniam Latini non tementè nec ex sententia propria, verum sanctorum auctoritatibus adducti Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere credunt, idcirco ipsi assentior, & cum his conjungor, ac praepositionem (Per) Filium Spiritus Sancti causam significare concedo.* Quin etiam cum in Conventu Orientalium certam jam ac definitum esse, ut cum Occidentalibus conjungerentur, ipsi Patriarcha paulo antequam subita morte è vivis eriperetur, suam sententiam hoc chirographo declaravit: *Qua (inquit) Domini Jesu Christi Catholica & Apostolica Ecclesia Roma veterè sentiat ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco.* Si igitur Orientales tam aperte fatentur, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, quid est quod Rutheni reformident? Cur se dicunt Patres sequi Religionis Graecae, si quod illi aperte asserunt, ipsi postponunt & aspernantur? Ne quaerat fortasse quispiam, cur dixerit Patriarcha, *nolle se paternum dogma deserere?* Cui ego paucis respondeo, Patriarcham appellare suum dogma illum dicendi modum, quo paulo ante usus erat, cum dixit Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, à quo sanctè dogmate, ut Rutheni concedunt, & ex dictis facile

facile intelligi potest, non receditis, qui admittit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere: accedit quod de processione Spiritus sancti in Concilio Florentino bipartita questio fuit.

Nam primum de re ipsa multis ultro citroque disputatum est, deinde de additione quæ facta est symbolo Nicæno non nihil actum. Cum vero Orientales concessissent Occidentalibus, rectè eos sentire, eum procedere dicerent Spiritum sanctum à Patre & Filio, sive à Patre per Filium, admittissent etiam, ipsi iustis de causis licuisse verba illa symbolo addere, constantè negarunt se huiusmodi additionem admitturos, id quod eis per Concilium licuit. Ab hoc igitur dogmate potuit Patriarcha negare se recessurum, alioqui se Romanæ Ecclesiæ fidem omni ex parte completè, paulo ante mortem, ut dixi, declaravit apertè. Desinant ergo Rutheni Orientalium fidem & Græcorum Confessionem nobis obtendere, cum constet eos suis suffragiis admisisse Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio.

Quod si (ut Rutheni ultro concedunt) idem est Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, & procedere à Patre per Filium, cur hoc admittunt, illud recusant? an quia, ut ipsi insinuant videntur, hoc habetur in Evangelio, illud non item? Atqui Evangelium neutrum apertè dicit, priorem locutionem quam Latini sequuntur, interdum insinuat, posteriorem quam ipsi proferunt, nunquam, Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*: quo testimonio Andreas Colossensis uritur contra Græcos in Concilio Florentino *sessione 7.* & ante illam Dydimus *l. 2. de Spiritu sancto* probat Spiritum sanctum procedere à Filio, eodemque modo colligit Gregor. Nazianz. *orat. de fide*: Nam cum dixisset Spiritum sanctum esse de propria filij substantia, ipse (inquit) *Dominus Saluatorque noster de meo inquit, accipiet, ex eo utique quod est Filius, quia & Filius de eo quod Pater est.*

An forte malunt dicere, Spiritum sanctum procedere per Filium, quia Græci sæpius ita locuti sunt, nolunt dicere (ex Filio) quia licet Occidentales sic loquantur, eam formam Græci non admittunt? At ego contendo Latinos etiam dicere *Per Filium*, & quamvis Græci frequenter eodem modo loquantur, sæpius tamen dicere (ex Filio.)

Inier Latinos Tertullianus *lib. adversus Praxeam*, Spiritum sanctum (inquit) à Patre per Filium deduco. S. Hilarius *lib. 12. de Trinit.* *lib. finem*: Spiritus est, inquit, ex te per unigenitum tuum. S. Thomas *1. part. q. 36. artic. 3.* doctè ac subtiliter explicat, quomodo ea forma dicendi intelligenda sit, quem deinde Scholastici magna ex parte sequuntur. Porro id in Græcos Athanasius in redargutio de Meletij, impossibile, ait, esse in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanaret ex Deo per Filium. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei revelatione apud Gregorium Nyssenum in ipsius vita: *Unus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per Filium apparuit imago Filij perfecta.* Basiliius *lib. 5. contra Eunom.* *cap. 12.* ait Spiritum sanctum non ideo non dici Filium Filij, quia non sit ex Deo per Filium, sed ne suspicemus Trinitatem multiplicari in infinitum. Greg. Nyssenus *lib. 1. adversus Eunom.* apud Bessationem in sua oratione dogmatica, quæ habetur in Concilio Florentino, *cap. 6.* ait, Spiritum sanctum per Filium ipsum esse manifestatum. *lib. ad Ablabium*, esse per id quod immediatè & ex continenti est. Cyrillus Alexandrinus *lib. 11.* in Joan. *cap. 1.* Spiritus sanctus est consubstantialis Filio, & procedit per eum, *lib. 12. c. 6.* ex Patre per Filium procedit. Tharastius in 7. Synodo A. d. 3. *Credimus in Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.*

Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit. Maximus Zachariæ 4. apud Bessationem, à Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens. Damasc. *lib. 1. de fide, cap. 18.* Per Filium Patri conjunctus, *c. 11.* Spiritum per Filium esse dicimus.

Non dubito plura testimonia posse apud Græcos reperiri; sed hæc tantum placuit indicare. At multo plures sunt Græci, qui dicant Spiritum sanctum procedere ex Filio. Athanasius in Symbolo, Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Hoc Symbolum esse Athanasij ne Græci quidem inficiari audent: nam ut scribit Gennadius Scholarius in defensione Concilij Florentini, *Cap. 1. sess. 5.* Græci sui temporis dicere solebant, Athanasium quando hæc scripsit, fuisse ebrium, ut maluisse videntur blasphemare, quàm negare hæc fuisse ab Athanasio conscripta. Deinde hoc Symbolum esse Athanasij indicare videtur Gregorius Nazianzenus, oratione de laudibus ipsius Athanasij, in qua dicit eum scripsisse plenissimam Fidei declarationem, quam Orientales Occidentalesque venerantur. Idem planius significat S. Augustinus, qui in *Psal. 120.* citans in egrum vericulum ex hoc symbolo, auctorem nominat Athanasium Episcopum Alexandrinum, & sine nomine Athanasij utitur frequenter vericulis hujus symboli, ut *li. 5. de Trinit. 8. Epist. 478. ad Paf. sent. Enchir. cap. 36. serm. 295.* de tempore. Denique in Concilio Toletano *4. c. 1.* circa annum Domini 633. recitatur ex hoc Symbolo confessio fidei. Idem Athanasius *Epist. ad Sarapionem* probat Spiritum sanctum non esse Filij creaturam, quia neque Filius est creatura Patris, cum sit idem ordo Spiritus sancti ad Filium, qui Filij ad Patrem: ubi su pponit, Spiritum sanctum ita procedere à Filio, sicut Filium à Patre. In eadem Epistola: *Si filius (ait) quis ex Deo Patre est, proprius ipsius substantia est, necesse est Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse Filij secundum substantiam*: intelligit autem necessariò ex Deo Filio, alioquin nihil concluderet: Simile habet in duabus alijs Epistolis brevioribus ad eundem.

Basiliius *lib. 3. contra Eunom.* in initio de Spiritu sancto sic loquitur: *Dignitate secundum à Filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit.* Hunc locum mendosum & corruptum esse contendebat Marcus Ephesius in Concilio Florentino *Sess. 20.* Sed ostenderunt Latini codices, in quibus hæc verba leguntur: & ex ijs, quæ sequuntur apparet in aliquibus Codicibus fuisse sublata: pergit enim: *Quemadmodum Filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo est; & dignitate, quoniam origo atque causa essendi Pater ipsi est; natura vero nullo modo secundus, quoniam in utroque una est Deitas: ita Spiritus sanctus est dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamen aliena ipsum esse natura inde consequens est.* Ex quibus apparet necessariò intelligendum esse Spiritum sanctum habere esse à Filio, alioquin similitudo Filij & Patris non esset ad rem. Idem *lib. 5. adversus Eunom.* vocat Spiritum sanctum naturalem imaginem Filij, *cap. 11.* *Ut se habet Filius ad Patrem, sic Spiritus sanctus ad Filium, quapropter Verbum Dei est Filius, verbum autem Filij est Spiritus sanctus.* Quæ nullo modo vera esse possunt, nisi Spiritus sanctus procedat à Filio. Eadem penè repetit *lib. de Spiritu sancto, cap. 17.*

Gregorius Nyssen. *hom. 4. in orationem Dominicam*, ut ex ipso cita: Gennadius in defensione Concilij Florentini, *Cap. 1.* habet hæc verba: *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex Filio prater ea esse ostenditur*: ait tamen hunc locum tablatum esse à

à Græcis. Bessarion loco notato citat alium locum ex libro ad Ablabium, ubi ait Spiritum sanctum distinguere, eo quod credimus aliud quidem *Causam esse*, aliud vero *Ex Causa*, & *Ex eo quod ex causa est*. Ubi causam vocat Patrem, Filium id quod ex Causa, Spiritum sanctum Ex eo, quod ex Causa est, id est ex Filio.

Gregor. Nazian. oratione 5. de Theologia comparat processionem Spiritus generationi Seth, qui ab utroque parente fuit, significans Spiritum sanctum esse à Patre ac Filio.

Cyrl. Hierosolym. *Cateche.* 17. de Spiritu sancto sic loquitur: *Qui Patri ac Filio semper adest, non qui ab ore & labijs Patris & Filij loquendo formetur, quod profecto inane esset, nisi putaret procedere ab utroque.*

Chrysost. *homil.* 1. de Symb. *iste est Spiritus sanctus de Patre ac filio procedens.* Hom. 2. *Spiritus sanctum dicimus Patri & filio aequalem, & procedentem de Patre & Filio.* Alia testimonia ex hoc auctore citantur ab alijs.

Epiphani. *heresi.* 69. *Unus est Spiritus, Dei Spiritus ex Patre procedens, & de filio accipiens:* hoc autem accipere de Filio, opponit creationi, negat enim Spiritum sanctum esse à Filio creatum: sic sapienter in tota illa disputatione, in Anchorato dicit Spiritum sanctum esse spiritum Patris & Filij, & ex Patre & Filio tertium: ibidem ait esse ex Christo, ab utroque à Patre & Filio.

Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inducit Christum de Spiritu sancto loquentem: *Non est, inquit, ex se, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Paulo infra, *Non potest à Filio loquente audire, quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est procedens à veritate, consolator manans de consolatore.* Paulo post. *Non alia est substantia Spiritus sancti, præter id quod datur ei à Filio.*

Cyrrillus Alexan. lib. 11. in Joann. de Spiritu sancto ait, à Verbo est secundum emissionem ad esse atque subsistere. lib. 13. Theod. 2. Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, sicut ex ipso Filio & in ipso naturaliter existentem. Paulo post. *Ex Filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre provenire credimus.* Sic ferè de rest. *fid. ad Theod.* ultra med. & l. 5. 6. 7. de Trinit. Extat præterea Epist. Concilij. Alexand. ad Nestorium, quæ est ipsius Cyrrilli, in qua leguntur hæc verba: *Spiritus appellatus est Veritatis, & Veritas Christus est, unde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Hæc autem Epistola approbatur in Concilio Ephesino, *To. 1. c.* 14. in quarta Synodo, *ad.* 5. in quinta Synodo *actioe ultima:* in sexta Synodo *ad.* 7. ut appareat hunc dicendi modum à quinque Concilijs Occidentis, ipsdemque in Oriente celebratis fuisse confirmatum. Plura alij, sed hæc videntur satis aperte ostendere, non ita probari à Græcis illum loquendi modum *Per Filium*, ut non frequentissimè dixerint *ex Filio*.

Non negarim Græcos, dum maxime disputarent contra Macedonium & Eunomium ac reliquos *peripateticos*, non divisisse solitariè atque absolute Spiritum sanctum esse à Filio, & negasse Filium esse causam, sed id propterea factum est, ne viderentur cum Eunomio sentire: qui ut intelligatur ex Basilio lib. 2. *adversus Eunomium in fin.* Spiritum sanctum dicebat esse Filij creaturam, hæc enim sunt verba Eunomij: *Filium ingeniti esse facturam.* Unigeniti verò Paraclæti, idemque cum Eunomio sensisse Macedonium docet Theodoretus lib. 4. de *her. fab.* Cum ergo Eunomius absolute diceret Spiritum sanctum esse à Filio, Ca-

tholici absolute negant, & ob id etiam interdum negant Filium esse causam, & solum Patrem dicunt causam. Nomen enim cause apud Græcos præteritum Basilium & Gregorium Nazian. significat principalitatem quandam & primatum in origine, & hoc modo nomen cause solum Patri proprie convenit. Sic Basilium de Spiritu sancto *ad Amphil.* cap. 16. *In horum (inquit) creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ sunt Patrem, dein conditricem Filium, per felicem Spiritum sanctum.* Et Gregor. Nazian. oratione ad *Episcopos ex Ægypto navigantes* tres divinas personarum describit, *Creatrix dominatio in tribus consistit, in causa, in officio, in perficere, hoc est, in Patre, in Filio, & Spiritu sancto.* Ibidem. *Quicquid Pater habet, idem, excepta causa, Filij est:* quasi dicat: Pater communicat omnia Filio præter paternitatem, & illam eminentiam, ac prioritatem originis, quæ ipsius est propria.

Hoc ergo modo negant Filium esse causam, & Spiritum procedere ex Filio, quod sæpe inculcant Græci in Concilio Florentino, non procedere Spiritum sanctum à Filio *apxwv*, vel *apxwv*, quia revera filius non est prima & principalis causa modo explicata, cum id conveniat Patri. Facilius dicunt esse per Filium, quam ex Filio, quia ut docet Basilium de Spiritu sancto, *c.* 2. & 3. Hæretici philosophicis rationibus ducti, putabant modum illum dicendi (*A quo*) convenire tantum Causæ principali, *Per quem* vero secundariæ: quod quamquam non est perpetuo verum, ut ibi ostendit Basilium, & planius *cap. 5.* Ambrosius lib. 4. de *fid.* *cap. 6.* & Augustinus *de Trinit.* *cap. 6.* tamen nannquam hanc distinctionem Græci Patres admittunt, ut patet ex Grego. Nazian. oratione in sancta lumina. *Damat. lib. 1. cap. 10.* qui dicitur his verbis personarum proprietates significari, atque dicitur non viderentur admittere Filium esse causam principalem Spiritus sancti, maluerunt dicere, procedere à Patre per Filium, quasi suam cuique personæ proprietatem adscriberent. Nam quia pater est ingenitus, & à nullo procedit, est verò quasi radix & origo divinarum personarum, dicitur *A quo*, Filius, quia procedit, spirat tamen & cum Patre operatur, dicitur *Per quem*: & quia in Spiritu sancto omnis divina emanatio clauditur, dicitur, *In quo*. Itaque ne viderentur tribuere Filio principalem vim spirandi, quæ à Patre non penderet, negarunt esse à Filio, per Filium, tamen proprietatem allatam concesserunt. Non ergo dicitur Rutheni Orientales maluisse dicere, *Per Filium*, cum tam multi ex Orientalibus dixerint *A Filio*.

An credimus Ruthenos hunc Occidentium loquendi modum postponere, quòd alter tutior sit, aprior, & accommodatior? Verum nisi ego vehementer fallar, omnia contra habent. Nam primum ex oratione dogmatica Bessarionis satis constat, quod multis calumnijs expositus esset ille dicendi modus, quibus fidei Catholicæ veritas quibusdam quasi tenebris involvebatur. Deinde D. Thomas qui ad Theologicam normam omnia revocavit *1. 2. q. 36. ar. 3.* cum disputaret de hoc dicendi modo quo Spiritus sanctus dicitur procedere per Filium, non dixit in dicendum, sed posse eum dicendi modum admitti, a quo ad bonum sensum adduci, cum *art. primo* probasset, Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, esse necessario certa & Catholica fide credendum.

Sed ut res tota melius intelligatur, ponenda sunt nonnulla: Primo, Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio, inquam ab unico principio, quod definitur in Concilio Florentino, & antea fuerat

fuerat decretum in Concilio Lugdunensi, c. unico, de sum. Trinitate & fide Catholica in 6. & multo antea traditum fuerat ab Augustino lib. 3. contra Maximam Arianum cap. 17. Pater, inquit, principium non de principio, Filius principium de principio, sed utramque simul, non duo sed unum principium: quæ quamquam dicantur ab Augustino de divinis personis in ordine ad creatam, atque ideo tertium addit Spiritum Sanctum, quæ tria sicut unum Deum, ita unum dicit esse principium, ratione unius naturæ communis: tamen idem eadem ratione diceret de origine personarum inter se, quod absolute, & in universum asserit, idem August. l. 10. de Civit. c. 23. & l. 5. de Trin. cap. 13. art. 14. ejusdem libri aperte dicit Patrem & Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia, sed unum principium, eodemque modo loquitur Anselm. Monolog. 52. & Epist. de process. Spiritus sancti.

Secundo, credendam esse procedere Spiritum sanctum à Patre ac Filio unica spiratione & unica virtute, quod in ipsdem Concilij definitum est, & ex ijs, quæ de divinis processibus certa fide credenda proponuntur, necessario deducitur.

Tertio, rationem seu formam in quam conveniunt Pater & Filius, ad producendum Spiritum sanctum, esse divinam essentiam, ut includit communicabilitatem per actum voluntatis, quæ quia est una, ut aperte constat, quamvis conveniat duobus suppositis jam constitutis, tribuit eis rationem unius principij. Quo fit, ut principium spirativum Spiritus sancti non dicat in recto quippiam unum unitate suppositi, sed unitate formæ; dicit enim immediate Patrem ac Filium, ut conveniant in eandem numero essentiam communicabilem Spiritui sancto.

Quibus ita positis, ac probè constitutis, si qua dicendi ratio excogitari posset, quæ aut ex vi verborum, aut ratione terminorum, aut ex accommodatione usus, hæc omnia vel aperte indicaret vel utrunque innueret, ea loquendi forma in processione Spiritus sancti optima videretur sed quia hæcenus excogitata non est, ea censei debet ceteris præstare, quæ ab illa præstantissima propius absit, & plura id que aptius atque apertius significet. Jam primo cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, indicamus quidem utrunque unicum primatum principium, id est, Patrem, sed unicam spirationem, & unicam Patris ac Filij vim spirandi ex vi verborum non significamus. Tame si enim præpositio Per, solitarie posita, potest significare causam principalem, non modo apud Latinos, sed etiam apud Græcos, ut asserit Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 8. quomodo legimus Genes. 4. Possedi hominem per Deum, Proverb. 8. Per me Reges regnant. 1. Corint. 1. Per quem vocati estis in societatem dilecti Filij sui. Tamen cum conjungitur cum altero agente, non unam aut simplicem significationem continet, siquidem, ut rectè ait D. Thomas prima part. q. 36. art. 3. particula (Per) omne genus causæ excepta materiali, significare potest: quod si contineat rationem causæ producentis actionem, ut manat ab agente, triplex genus causæ complectitur; formalem, cum dicimus artificem per ideam seu artem aliquid efficere; finalem, cum per lucri cupiditatem, id est, lucri gratia quempiam dicimus agere; efficientem, seu motivam, ut si dicamus, per Principis imperium Ducem moveri: Certum est autem nihil horum posse significari, cum agimus de Spiritu sancti processione, quia divina emanationes

Thom. à Jesu Oper. Tom. 1.

ad intra causam finalem, formalem, aut extrinsecus agentem nullam habent, & ut intelligatur aliquod principium ad modum formæ, certum est, cum dicimus Spiritum spirari à Patre per Filium, non significari formam, quæ, ut supra diximus, est ipsa essentia & virtus spirativa, sic enim dicendum esset Patrem ac Filium spirare per virtutem spirativam, seu per essentiam, &c.

Si verò Præpositio (Per) continuat vim agendi, ut actio terminatur ad opus, & significat causam non ob quam agens agit, sed cur quippiam ab agente fiat, tunc aperte significat efficientiam causæ agentis, ut cum dicimus artificem manu vel instrumeto quippiam moliri, & hoc modo præpositio (Per) ut ibi observat Cajetanus, improprie usurpatur in processione Spiritus sancti. Ideoque D. Thomas non tam probat quam excusat illum dicendi modum, cum alioquin contineat aliquas inperfectiones: nam supponit inter Spiritum sanctum & Patrem intercedere Filium, quod in rigore falsum est, quia Pater & Filius æquè primo & immediate eadem virtute spirant. Deinde nisi prohiberetur ex terminis adjunctis, significaret diversam rationem agendi in Patre ac Filio: nam si significaret mediationem suppositi, videretur facere Filium instrumentum, ut dicimus Regem jus dicere per Prætorum: si mediationem virtutis, indicaret Patrem accipere vim spirandi à Filio, quomodo dicere solemus Prætorum per Regem exercere suam potestatem, id est, auctoritate accepta à Rege.

Ex quibus constat significari unum principium Spiritus sancti, sed cum multis imperfectionibus, & admodum confusè & cum periculo errorum, præsertim cum ex simili dicendi modo decepti sint olim Arianici: qui propterea quod legerat omnia facta esse per Filium, colligebant Filium fuisse ministrum in creatione, atque idcirco esse inferiorem Patre, in quodametsi errabant ratione terminorum, tamen habita ratione ipsius formæ loquendi non malè concludebant, cum sæpe in scripturis præpositio (Per) ministerium atque instrumentum significet.

Secundo si respiciamus ipsam spirationem, ac virtutem spirandi, non dubium est ratione terminorum (quia in divinis omnia sunt unum, ubi non intercedit oppositio) significari unicam virtutem ac spirationem, modus tamen dicendi hoc ex se non significat: nam etsi Filius acciperet à Patre distinctam facultatem spirandi, & distincta spiratione spiraret, possemus dicere Patrem spirare per Filium, quomodo Rex per Prætorum jus dicit, ubi aperte cernuntur diversæ facultates, & actiones.

Tertio, inde etiam apparet ex vi verborum, non significari unicam formam, in qua conveniant Pater & Filius: nam alioquin ex vi verborum sicut Rex & Prætor non habent eandem formam seu auctoritatem, ita etiam non repugnaret vi locutionis, intelligi diversam Patris ac Filij naturam: sic dicimus cælum agere per causas secundas, cum sint tum naturæ, tum facultates admodum diversæ. Ex quo sequitur, sicuti si non reperiretur in Scripturis hic modus dicendi. Omnia per ipsum facta sunt, & alij ejusmodi, potius viderentur negandi quam concedendi, quia non possunt sine errore defendi nisi propter terminos, cum alioquin ex vi sermonis possint trahi ad sensus peregrinos atque erroneos: ita nisi reperiretur hæc propositio apud Sanctos, quos necesse est excusare ac defendere, eam videri potius ex natura sermonis negandam,

N 3

quam

quam affirmandam: tan um abest, ut sit alteri propositioni, de qua mox, ulla ratione præferenda.

At cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio; primo quidem significamus originem substantialem à Filio, quo refellitur eorum error, qui solam processionem temporalem admitterebant esse à Filio: cum enim de utroque supposito æquè affirmetur, non potest affecti discrimen, nisi evidens ratio persuadeat; ut cum dicunt Philosophi, sol & homo generant hominem, quia intelliguntur conjungi in causam primam & universalem cum secunda, & particulari, necessario concludendum est dissimiles esse utriusque causæ actiones: sic dicimus ex mare & femina animal gigni.

At cum non appareat in hac Propositione ulla diversitas, & ex vi terminorum omnis planè distinctio rejiciatur, ea excepta, quæ pertinet ad constitutionem personalem suppositorum, consequens actionem ex æquo utrique convenire; quo fit, ut secundo ordine significetur unitas tum spirationis tum facultatis spirativæ: cum enim aliquid unum à duobus distinctis emanat, neque cernitur ex terminis, aut ratione probatur distinctio in actione, unitas potius tum facultatis, tum actionis concluditur, ut allatis exemplis ostendi potest.

Tertio significatur æqualitas in producendo, æquè enim dicitur Pater ac Filius producere, cum præsertim id postulat natura terminorum.

Quarto, satis apertè indicatur unitas formæ, quorum enim actio formalis una est, eorum necesse est unam esse formam ac naturam, ut docet Basiliius in Psal. *Quorum (inquit) una natura est, eorum actiones eadem sunt.*

Quinto ac postremo ipsa spirationis natura cernitur, quæ ut refertur ad personam productam, necessario postulat duo supposita jam personaliter constituta, quæ ut in unam naturam, sic in eandem facultatem spirativam conveniunt: atque idcirco significatur unum principium spirativum Spiritus sancti, quale revera est, non unitate suppositi, sed unitate formæ ac naturæ, ut supra dictum est.

Quæ cum ita sint, non video cur Rutheni malint hunc dicendi modum postponere, qui multis nominibus præferendus videtur. Neque satis intelligo, cur negent velle se ad aliam confessionem compelli, cum fateantur eundem esse sensum utriusque formæ, cur item recusent eam Confessionem quam Orientales in Synodo Florentina suis chirographis obsignarunt: si negant velle se eam additionem symbolo suo facere, aut volunt suam illum loquendi modum in suis Hymnis & Antiphonis retinere, si rem admittant, quod illis est à Concilio Florentino permixtum, in præsentia non videtur revocandum. Sic autem rem totam paucis concludo. Aut putant idem significari utraque dicendi forma, aut aliquid in illis discrimen agnoscunt; si non existimant idem significari, Concilio Florentino apertè contradicunt, si contra ipsius decretum unam formam admittunt, alteram rejiciunt; præsertim eam, quam Concilium non modo magis probavit, sed omnibus necessario credendam ac proficendam proposuit: si putant inter eos modos dicendi aliquid esse discrimen, planius loquantur, suamque sententiam explicant, interim intelligant se à Concilio Florentino apertè dissentire, atque ideo contra fidem haud leviter

peccare. Quod si, ut ego quidem existimo, rem ac sententiam probant, sed nolunt compelli ad admittendam additionem factam Symbolo, vel passim usurpandam hanc locutionem, non videtur ea conditio penitus aspernanda, modo apud populum tollatur scandalum, qui putant Occidentales malè sentire.

Quod spectat ad Psalmodium, preces ac Liturgias, usum denique Sacramentorum, quod Orientalibus jam diu permixtum est, non videtur ullo modo negandum: quamquam ipsorum libri diligenter examinandi videntur, ne errores atque abusus irreperint, habendaque videtur præcipua ratio eorum, quorum mentionem facit Eugenius in Concilio Florentino, præsertim eorum, quæ pertinent ad ulum Sacramentorum, ubi non solum in multis discrepant à Latinis, sed egere videntur castigatione.

De purgatorio si parati sint admittere sanam & Catholicam doctrinam, nihil est dubitandum, curandum vero, ut de statu animarum, & felicitate justorum rectè & cum Catholica Ecclesia sentiant. De calendario non potest sine scandalo distimulari, quia necesse est eos in celebratione Paschatis plurimum à Catholica Ecclesia discrepare, nisi novi Calendarij ratio suscipiatur. Quamobrem ineunda erit aliqua ratio, ut salvis eorum solemnitatibus, quæ permittendæ videbuntur, series festorum mobilium illis cum Occidentalibus constet.

De Processione in festo Corporis Christi non laboratem, multa tamen circa hoc Sacramentum examinanda sunt; Cæremonias circa festum Paschatis diligenter expendendas atque excutiendas puto.

De Sacerdotum Matrimonijs, atque in universum de ipsorum matrimonijs multa consideranda sunt, quia certum est apud Orientales multos esse abusus; nam alicubi non nisi uxorati initiantur, alicubi etiam initii contrahunt matrimonium; nec desunt qui propter adulterium matrimonium solvant, & aliud inean; erant etiam fortasse qui secundas nuptias damnent.

Quod dicitur de cæremoniis Ecclesiæ Romanæ, videtur æquissimum juxta decretum Eugenij in Concilio Florentino, de pulsu campanarum citra scandalum non magno opere esse sollicitus.

Ut Matrimonia Græcos inter & Latinos ineanantur optandum est, cessante periculo & scandalo.

De Visitatione infirmorum cum sacramento Eucharistiæ, cupio planius doceri, suspicor enim nonnullos esse abusus.

De Monasterijs ac templis factæ annuerem, id ipsum de excommunicatis, salva atque integra Romani Pontificis auctoritate.

Hæc habui, quæ breviter dicerem, cætera quæ hic non attingi, ut initio dixi, ad civilem prudentiam spectant, non ad Theologum. Itaque illa omnia prudentiæ Illustrissimorum DD. meorum integra atque intacta relinquo, sicut & eorum iudicio atque censura superioræ, quæ scriptis, libens subijcio, &c.